

Rakennemuutoksen keskellä.
Näkemykset muutoksesta ja tulevasta perinteisellä
teollisuuspaikkakunnalla. Case Valkeakoski.

Ari Kurlin
Aluetieteen pro gradu -tutkielma
Yhdyskuntatieteiden laitos
Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto
Heinäkuu 2010

Tampereen yliopisto
Yhdyskuntatieteiden laitos

KURLIN, ARI: Rakennemuutoksen keskellä. Näkemykset muutoksesta ja tulevasta perinteisellä teollisuuspaikkakunnalla. Case Valkeakoski.

Aluetieteen pro gradu -tutkielma, 76 sivua, 2 liitesivua.

Heinäkuu 2010

TIIVISTELMÄ:

Elinkeinoelämän rakennemuutos on vaikuttanut monilla perinteisillä teollisuuspaikkakunnilla viime vuosina. Yritykset ovat järjestelleet toimintojaan uudelleen ja tuotantoa on siirretty ulkomaille. Rakennemuutosalueilla on etsitty uusia, korvaavia työn- ja toimentulon mahdollisuuksia.

Tutkimus tarkastelee paikallisten toimijoiden näkemyksiä työn muutoksesta perinteisellä teollisuuspaikkakunnalla, Valkeakoskella. Tutkimustavoitteena on selvittää, kuinka työ on paikkakunnalla muuttunut ja millaiseksi sen nähdään jatkossa muotoutuvan. Tutkimuksen aineisto koostuu työn rakenteen muutosta kuvaavasta tilastotarkastelusta sekä 13 paikallisen toimijan avohaastattelusta. Lähtökohtana on tiedon sosiaalinen rakentuminen teollisuuspaikkakunnalla. Taustoittavan teoreettisen viitekehyksen tuovat Joseph Schumpeterin evolutionaarinen talousteoriat sekä Peter Druckerin ja Daniel Bellin teoriat yhteiskuntakehityksestä. Haastatteluaineiston analyysi tapahtui aineistolähtöisesti, mutta monia yhtäläisyyksiä ilmeni myös Manuel Castellsin ajatuksiin tietoyhteiskuntakehityksestä.

Tilastoanalyysin perusteella palveluiden osuus kaupungin työpaikkajakaumasta on kasvanut viime vuosikymmenten aikana ja teollisuus vähentynyt. Teollisuuden osuus on edelleen vahva, mutta haastatteluissa suunnan arvioitiin myös jatkuvan samana. Valkeakoskella on pyritty monipuolistamaan elinkeinorakennetta. Strategisella tasolla tärkeä on ollut päätös kasvun tavoittelusta ja panostamisesta asumiseen. Jatkossa tärkeiksi nähdään kunnallisten palveluiden avautuminen, yrittäjyyden kasvu, matkailu, koulutus sekä verkottuneisuus. Tutkimustuloksissa erityisen tärkeäksi nousee eri osa-alueiden uudenlainen yhdistäminen ja totuttujen raja-aitojen rikkominen. Työelämässä nähtiin yleisesti toimenkuvien laajentuneen ja vastuun kasvaneen. Kansainvälistyminen ja kontaktiverkoston hallinta ovat nousseet keskeisiksi toimintavaatimuksiksi. Ihmisten liikkuvuuden ja asumismieltyymysten nähtiin muuttuneen, ja tämä muuttaa myös lähtökohtia aluekehittämiseen.

AVAINSANAT:

Rakennemuutos, yhteiskunnallinen muutos, työntutkimus, Valkeakoski

The University of Tampere
Department of Regional Studies

KURLIN, ARI: In the Middle of a Restructuring Economy. Views on Change and the Future in the Traditional Small Industrial Town of Valkeakoski

Master's Thesis in Regional Studies, 76 pages, 2 appendices

July 2010

ABSTRACT:

Economic restructuring has had its influence on many traditional industrial towns over the last years in Finland. Corporations have reorganized their functions and offshored manufacturing abroad. Efforts to find new ways for work and to earn living in these areas has been the top concern.

This study examines the views of some local key actors in the small Finnish industrial town of Valkeakoski on how they see the local work has transformed so far and what kind of forms it might take in the area in the future. The study uses both quantitative and qualitative data and analysis methods: city statistics provide guidelines on the structural development of employment in Valkeakoski while the 13 open interviews made allow a deeper analysis on what kind of changes there have been inside different work processes and from which elements could the future work in the area consist of.

The study is based on social constructionist theory on how people's ideas are socially constructed in the local context. The interviews were analyzed based on the data. However, to acknowledge the presence existing theoretical assumptions, a supporting framework from Joseph Schumpeter's theory on evolutionary economics as well as from Peter Drucker's and Daniel Bell's views on the transformation of society, was acknowledged. Furthermore, some similarities were later found in the interpretation phase with e.g. Manuel Castells thoughts on the Information society.

Based on the statistical analysis, the share of services has been increasing while manufacturing has decreased in Valkeakoski during the recent decades. Manufacturing in the town is still strong compared to rest of Finland but the interviewees also estimated the current development to continue as such. The city of Valkeakoski have made efforts to try to diversify the local economic structure. On a strategic level, an important decision was made ten years ago to try to push the municipality away from its long on-going population decline and invest actively in building new residential areas, regardless of the prevalent high level of unemployment. In the future, along with the still existing industrial business, the most promising areas of economic activity in the area were seen to be found in the privatization of municipal services, the growth of local small and mid-sized enterprises, tourism, educational services and both intra- and extra-regional networking. The study results especially emphasize the need for linkages across these different areas of economic activities and crossing the pre-existing social constructions. On a general level, it was observed that the job descriptions and responsibility in work has increased from the past. Globalization and the ability to manage cooperation networks have become core requirements. People's mobility and living preferences were also seen to have changed and this has its implications for regional planning as well.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TEKEMINEN.....	3
2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	3
2.2 Tutkielman rakenne	4
2.3 Tutkimusaineisto, -menetelmät ja metodologia	4
2.3.1 Tutkimusaineisto	4
2.3.2 Analyysi.....	6
2.3.3 Konstruktionistinen metodologia ihmismaantieteessä	7
2.3.4 Tutkimuksen keskeiset käsitteet	10
2.4 Teoreettinen viitekehys	11
2.4.1 Schumpeter, innovaatio, kilpailu ja luova tuho	11
2.4.2 Tietoyhteiskuntakehitys.....	14
2.4.3 Rakennemuutokset näistä lähtökohdista	16
2.5 Aiemmat tutkimukset.....	17
3. VALKEAKOSKEN HISTORIAA JA NYKYISYYTTÄ.....	19
3.1 Kaupungin synty.....	19
3.2 Väestö	20
3.3 Elinkeinoelämän kehitys	23
3.4 Työvoima ja työttömyys	27
4. VIERAILUT VALKEAKOSKELLA	29
4.1 Muutosta aiempaan nähden.....	29
4.1.1 Palveluiden järjestämisessä	30
4.1.2 Kunnan strategian muutos	31
4.1.3 Muutos ihmisten juurtumisessa ja liikkuvuudessa.....	33
4.1.4 Muutokset työssä, työllistymisessä ja työllistämisessä.....	36
4.1.5 Työn sisällöt muuttuneet	38
4.2 Näkemyksiä tulevastä	40
4.3 Mahdollisuudet Valkeakoskella	43
4.3.1 Teollisuuden paikkakunta.....	44
4.3.2 Yrittäjäyys kasvuun	46
4.3.3 Liiketoimintaa palveluista	47
4.3.4 Paikallisuuden hyödyntämistä	51
4.3.5 Mielikuvat ja markkinointi	53
4.3.6 Asuminen.....	55
4.3.7 Koulutus ja verkottuminen	58
5. VALKEAKOSKI MUUTOKSESSA.....	63
6. POHDINTA	68
LÄHTEET	72
LIITE 1: Haastatellut henkilöt	77
LIITE 2: Haastatteluiden yhteydessä käytetyt materiaalit.....	78

1. JOHDANTO

Matkapuhelimet, kannettavat tietokoneet, mobiili-internet. Take-away -kahvi, jonka voit ottaa mukaan ja juoda matkallasi missä haluat. Elämäämme on tullut monia uusia asioita, joiden avulla pystymme irrottautumaan siitä fyysisestä sidonnaisuudesta, joka on aiemmin säännellyt työn, asumisen, opiskelun, vapaa-ajan ynnä muun välistä rajaa. Teknologian kehitys on rikkonut käsityksiä työstä niin sen sijainnin, sisällön kuin rakenteenkin osalta - työ tuntuu olevan monin tavoin muutosten vallassa.

Perinteisillä teollisuuspaikkakunnilla, kuten Kuusankoskella, Kajaanissa sekä Valkeakoskella, ovat viime vuosina olleet usein uutisotsikoissa talouden äkilliset rakennemuutokset radikaaleina ja nopeasti tapahtuvina paikallistalouden murroksina. Näillä paikkakunnilla on tapahtunut muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet suuresti paikalliseen elintapaan ja -rytmiin. Tältä pohjalta kiinnostuin keväällä 2009 aluetieteen kurssitöiden yhteydessä selvittämään, millä tavoin joillakin näistä äkillisen rakennemuutoksen paikkakunnilla on pyritty vastaamaan muutosten vaikutuksiin. Näissä yhteyksissä minulla heräsi kiinnostus myös rakennemuutosten taustalla vaikuttaviin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin ja niitä selittäviin teorioihin. Erityisen mielenkiintoiseksi koin Joseph Schumpeterin 1900-luvun alkupuolella hahmotteleman evolutionaarisen talousteorian, joka näkee vakauden sijaan kapitalistisen talouden perimmäisenä olemuksena jatkuvan muutoksen (Böckerman 2000). Ihmiset pyrkivät kaiken aikaa etsimään uusia tapoja tehdä asiat paremmin, ja vapaan kilpailun mahdollistamana nämä uudet innovaatiot syrjäyttävät aiempia toimintamalleja. Vastaavaa uudistumista tapahtuu kaiken aikaa. Tätä toimintarakenteiden uudistumista Schumpeter nimittää kapitalismissa markkinoita kaiken aikaa uudistavaksi luovaksi tuhoksi.

Samanperusteisten innovaatioiden kasautuessa aletaan puhua laajemmasta yhteiskunnallisesta muutoksesta. Länsimaissa vaikuttavaa talouden nykyistä rakennemuutosta on luonnehdittu siirtymänä 1800–1900-lukujen aikana rakentuneesta teollisuusyhteiskunnasta kohti tietoyhteiskuntaa, jossa tieto- ja luovuusperusteisen työn rooli korostuu ja vastaavasti luonteeltaan tätä mekaanisempi työ pyritään joko automatisoimaan tai ulkoistamaan paikkoihin, joissa saavutetaan parempi kustannustehokkuus. (Bell 1976) Perinteinen teollisuuden työ on saanut yhä

erilaisempia tietotyön elementtejä. Tietoyhteiskuntakehityksessä keskeisinä teknologisina innovaatioina vaikuttavat tietotekniikan sekä tietoliikenneyhteyksien kehittymiset (Lahti 2002). Kansainvälistymiseen puolestaan ovat vaikuttaneet muun muassa sekä kauppasopimusten että logistiikan kehitys. Tehdasteollisuuden lisäksi uudet innovaatiot murtavat tällä hetkellä aiempia toimintamalleja monilla muillakin aiemmin muotoutuneilla aloilla: esimerkiksi elokuvien ja musiikin tuotannossa on viimevuosisadan aikana totuttu liiketoimintamalleihin, jotka nykykehityksessä ovat joutuneet vahvaan murrokseen ja pakottaneet toimijat miettimään uudenlaisia keinoja. Vakauden sijaan tutkimuksen taustalla vaikuttaa siis schumpeteriläinen näkemys maailman jatkuvasta muutostilasta, johon sopeutumalla ja jota hyödyntämällä eri alojen toimintaedellytykset voivat rakentua aina uudelleen. Kilpailun kautta toimijat hakevat markkinoilta uusia toimintamahdollisuuksia, ja perimmäisenä edellytyksenä menestymiseen on uudistuminen kysynnän muutoksiin.

Näissä teoreettisissa yhteyksissä kiinnostukseni Valkeakoskeen rakentui syksyn 2009 aikana. Valkeakoski on erityisesti paperiteollisuuden ympärille 1800-luvun lopulla syntynyt perinteikäs tehdaskaupunki. Teollistumisen aikaan Valkeakoskella on selvästi ollut tai sinne on saatu erityistä kyvykkyyttä uuden teknologian hyödyntämiseen paikallisympäristössä. Valkeakoskesta kehittyi yksi suomalaisen teollisuuden menestystarinoista. Viime vuosikymmeninä kaupungin menestyksen rakenteen ovat kuitenkin olleet muutosten vallassa. Teollisuusperusta on ajautunut vaikeuksiin ja Etelä-Pirkanmaan seutukunta nimettiin äkillisen rakennemuutoksen alueeksi vuoden 2009 loppuun asti. (TEM 2008)

Toiminnan aiemman pohjan muuttuessa on kehittämistyössä ollut tarpeen selvittää uusia suuntia. Valkeakosken yhteydessä kiinnostukseni kohteeksi muotoutui tarkastella, millaiseksi seudulla nähdään työn kehittyvän jatkossa yhtäältä sen rakenteen ja toisaalta sisällön osalta. Valkeakosken kohdalla tämän tekee erityisen kiintoisaksi teollisuuden perinteinen ja vahva asema kaupungin kehityksessä sekä sen taustalla vaikuttaneet poikkeukselliset taustahenkilöt, jotka ovat aikanaan olleet suuressa osassa alueen kasvaessa.

2. TUTKIMUKSEN TEKEMINEN

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tarkoituksena on kartoittaa paikallisia näkemyksiä yhteiskuntakehityksestä ja työn muutoksesta. Tutkimusote on konstruktionistinen: se painottaa tämän tiedon rakentumista sosiaalisesti. Työn alueellinen tarkastelupiste on Valkeakoski. Tutkielmassa tarkastellaan paikallisen elinkeinoelämän muutoskehitystä kohdekaupungissa. Ajallisesti havainnointi asettuu paitsi viimeisten vuosikymmenien menneeseen aikaan myös tulevaan. Alueen eri toimijoiden näkemysten kautta tutkitaan sitä, miten työ kehittyy jatkossa sekä sen sisällön että rakenteen puolesta.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on:

1. Millaiseksi alueen eri toimijat näkevät Valkeakoskella tehtävän työn kehittyvän jatkossa?

- Mitkä toiminnot eri toimijat alueella näkevät Valkeakoskella jatkossa erityisen potentiaalisiksi?
- Mitä erilaisia toimintamahdollisuuksia Valkeakoskella voisi olla?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen aikatahtain on siis tulevassa. Kysymyksen taustoittamiseksi on syytä myös hahmottaa aiempia kehityskulkuja erityisesti rakennemuutoksen osalta. Toisena tutkimuskysymyksenä on siis:

2. Kuinka Valkeakosken kaupungin elinkeinorakenne on kehittynyt viimeisten vuosikymmenien aikana?

- Minkälaisia muutoksia alueen toimialarakenteiden suhteissa on tapahtunut?

Näiden konkreettisten pääkysymysten lisäksi tutkielman konstruktionistiseen tiedonkäsitteeseen liittyen on mielenkiintoista havainnoida, minkälaisia asioita haastateltavat tuovat ilmi jo tapahtuneista muutoksista ja toisaalta minkälaisia muutoksia he näkevät yleisesti tapahtuvan jatkossa.

Valkeakoski vaikuttaisi olevan talouden murrosvaiheen käännekohdassa kohti uusia suuntia. Tutkimalla paikallisten toimijoiden näkemyksiä tässä vaiheessa saadaan esille varsin kiinnostava tarkastelupohjan tulevaisuutta ajatellen. Mielenkiintoista onkin esimerkiksi viiden vuoden päästä katsoa, miltä tämän tutkimuksen tulokset näyttävät silloin. Tutkimus tuo esiin tämän hetken kuvaa ja erilaisia mahdollisia suuntaviivoja tulevaan. Sikäli sillä on myös hyvä käytännön hyödynnettävyysarvo tämän hetkiseen Valkeakosken kehittämiseen. Valkeakosken alueelliset kehittämistyön piirissä toimijat ovatkin osoittaneet jo ennen tutkimuksen alkua suurta kiinnostusta odotettavissa oleviin tuloksiin. Lisäksi, vaikka kyseessä on yksittäisen ja myös hyvin ainutlaatuisen tapaus, näkisin, että tutkimuksen tulokset voi huomioida myös vastaavissa tapauksissa. Tämä tapaustutkimus antaa hyvät mahdollisuudet jatkotutkimuksille.

2.2 Tutkielman rakenne

Tutkielman rakenne etenee seuraavasti: Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tekemiseen liittyvät menetelmät ja teoreettiset taustat. Kolmannessa luvussa paneudun Valkeakosken menneeseen esittelemällä ensimmäisessä alaluvussa lyhyesti kaupungin historiaa ja toisessa alaluvussa kaupungin kehitystä tilastojen valossa. Neljännessä luvussa tuon esiin haastattelujen kautta kerättyjä paikallisten toimijoiden näkemyksiä muutoksesta ja tulevasta. Luvun alaluvut ovat kolmessa osassa: Ensimmäinen kuvaa haastateltavien näkemyksiä tapahtuneesta muutoksesta suhteessa aiempaan. Toinen tarkastelee heidän näkemiänsä muutoksia tulevaisuudessa yleisesti. Kolmas alaluku tuo esiin konkreettisia kehityssuuntia Valkeakoskella jatkossa. Tutkielman viidennessä luvussa kerään yhteen vastaukset tutkimuskysymyksiin sekä tilastoaineistosta että haastatteluista. Lopuksi viimeisessä luvussa palaan pohtimaan muutosta ja muutoksen tutkimista Valkeakoskella ja onnistumistani tässä tehtävässä. Lisäksi tuon vielä jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavimpia löytämiäni havaintoja liittyen muutokseen.

2.3 Tutkimusaineisto, -menetelmät ja metodologia

2.3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimus on tapaustutkimus, joka hyödyntää eri menetelmien ja aineistojen välistä triangulaatiota. Tutkimuksessa yhdistyy sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen aineisto sekä näitä molempia koskevat, erilaiset analyysimenetelmät. Kvantitatiiviselta puoleltaan tutkimus havainnoi tilastollisin menetelmin

Valkeakosken toimialarakenteen kehitystä eri vuosina. Tältä osin tutkimusaineistona toimii sekä Tilastokeskuksen Altika -aluetietokanta että Valkeakosken kaupungin keräämät tilastokirjat vuosilta 1970–2009 ja lisäksi täydentäviltä osin vuoden 1985 väestölaskentatiedot. Tutkimuksen kvalitatiivisen osion aineistonhankinta tapahtui haastatteluin. Tilastollisen katsauksen tarkoituksena oli luoda ensin yleistä kuvaa tapahtuneesta muutoksesta alueen työpaikkarakenteissa ja tämän jälkeen syventää ymmärrystä tapahtuneesta haastatteluiden avulla. Ensin tekemästäni kvantitatiivisesta osiosta keräämäni tilastot toimivat myös keskustelunavaajana ja virikkeenä haastatteluissa.

Saadakseni tilastopohjan lisäksi tarkempaa tietoa ja näkemystä Valkeakoskesta, päädyin siis haastattelemaan paikallisia toimijoita heidän ajatuksistaan. Taustalla tähän valintaan vaikutti ennen kaikkea näkemykseni ilmiötä luonnehtivasta tiedonkuvasta. Erityisesti perinteisen teollisuuspaikkakunnan, Valkeakosken, tapauksessa en kykene näkemään, ettei paikallisella ympäristöllä olisi merkitystä ihmisten mielissä rakentuneisiin maailmankuviin. Tähän kontekstiin haastattelu aineistonhankinnan työkaluna sopikin hyvin, sillä se tuo esille juuri ihmisten antamia henkilökohtaisia tulkintoja sekä merkitysten syntymistä paikallisessa vuorovaikutuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75, viittaus Hirsjärvi & Hurme (2001)). Häklin (1999, 142–144) mukaan metodologiselta suuntaukseltaan juuri konstruktionistinen tutkimus ihmismaantieteessä korostaa maantieteellisen sijainnin ja kontekstin roolia todellisuuden sosiaalisessa rakentamisessa. Valkeakosken tapauksessa onkin mielenkiintoista kahden pääasiallisen tutkimuskysymyksen ohessa havainnoida, millä tavoin perinteisen teollisuuspaikkakunnan muovaama ympäristö näkyy haastateltavien tulevaisuudennäkymissä ja muutoskuvassa.

Haastatteluja kertyi yhteensä 13 kappaletta ja ne tapahtuivat pääosin haastateltavien työpaikoilla Valkeakoskella. Haastatteluista yksi tapahtui myös Lempäälässä ja yksi Tampereella. Kohdejoukon pyrin valitsemaan monipuolisesti eri instansseissa ja erilaisissa rooleissa toimivista keskeisistä henkilöistä paikkakunnalta. Käytännössä haastattelijoukko koostui siten kunnallisista virkamiehistä sekä poliittisista päättäjistä sekä elinkeino- ja koulutussektorilla vaikuttavista henkilöistä (lista haastateltavista LIITE 1). Tarkoituksena oli keskustella aihealueesta vapaasti kunkin henkilön oman elämän ja kokemusmaailman pohjalta. Tästä johtuen päädyin tekemään haastattelut

löyhästi strukturoituneina avohaastatteluina. Tuomen & Sarajärven (emt., 75) mukaan avoimessa haastattelussa tutkimuksen viitekehys ei ohjaa haastattelun suuntaa, vaan sen tehtävänä on helpottaa tutkijaa hahmottamaan ilmiötä. Halusin antaa haastateltaville tilaa tuoda ilmi omat näkemyksensä ohjaamatta liikaa ulkoa tuomallani viitekehyksellä. Haastatteluihin toin kuitenkin virikkeeksi joitakin ajankohtaisia Valkeakoskea koskettavia lehtiartikkeleita sekä aiemmin työstämiäni tilastoja. Näiden tarkoituksena oli luoda virikkeitä keskustelulle. Kaikkien haastateltavien kanssa ei kaikkia artikkeleita käyty läpi ja joidenkin kanssa niihin tuskin koskettiin, jos ajatuksia ja keskustelua syntyi muutenkin. Lista haastattelumateriaalista löytyy liitteenä (Liite 2).

Haastatteluiden jälkeen aineiston purkaminen tapahtui ensin litteroimalla haastattelunauhat kirjalliseen muotoon. Haastattelun keskimääräinen pituus oli noin 90 minuuttia ja litteroitua tekstiä muodostui yhteensä noin 200 A4-sivun verran.

2.3.2 Analyysi

Tutkimuksen kvantitatiivisen puolen analyysi tapahtui teorialähtöisesti. Taustalla oli Daniel Bellin (1976) havaintoihin perustuva hypoteesi, jonka mukaan teollisuuden rooli alueen toimialarakenteessa vähentyy tietoyhteiskuntakehityksen myötä. Valkeakosken kohdalla tämänkaltaisen kehityksen on voinut nähdä myös teollisuuden uutisoinnin puolesta tapahtuneen erityisesti viime vuosikymmeninä. Tilastomateriaalin analyysi tapahtui vertailemalla tietoja eri vuosilta keskenään ja näin muodostamalla kuvaa pidemmän aikavälin suuntauksista.

Kvalitatiivisen puolen analyysi rakentui aineistolähtöisesti jo paikallisten toimijoiden näkemyksiä kartoittavan luonteensa vuoksi: alueellisesti ainutlaatuisesta tapauksesta ei ole aiempaa tietoa, minkä lisäksi ihmisten vastaukset ovat myös ainutlaatuisia näkemyksiä alueen ilmiöön. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–120) Siten haastattelujen pohjalta tehtävän tulkinnan tavoitteena ei edes voinut olla yleistettävien selitysten muodostaminen, vaan haastattelujen pohjalta saatavat näkemykset ovat yksittäisiä ja erityisiä. Näitä yhdistelemällä oli kuitenkin mahdollista muodostaa erityinen kuva paikallisesta ilmiöstä. Käytännössä haastatteluaineiston analyysi tapahtui menetelmällisesti sisällönanalyysin sekä teemoittelun keinoin. Analyysi eteni havainnoimalla aineiston sisällöstä yhtäläisiä aihealueita käsitteleviä teemoja ja

luokittelemalla näitä aineistolähtöisesti yhteen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, luvut 7.3.2 & 7.3.4) Tuossa vaiheessa pääluokat olivat *Näkemykset muutoksesta*, *Näkemykset tulevasta (yleisesti)*, *Näkemykset tulevasta Valkeakoskella (konkreettisesti)* sekä alaluokkina muun muassa *Asuminen*, *Työn sisältö*, *Työn rakenne*, *Markkinointi* sekä *Matkailu*. Analyysin edetessä luokittelu pysyi perusteiltaan samana, tosin luokkien nimitykset täsmentyivät edelleen.

Analysoituani läpi koko haastatteluaineiston ja jäsenettyäni sen kokonaisuudesta pienempiin teemaluokkiin lähdin tekemään synteesiä, yhdistelemään alaluokkia laajemmiksi kokonaisuuksiksi ja hakemaan laajempaa näkemystä haastatteluissa ilmenneisiin asioihin (emt. luku 7.3). Synteesin jäljiltä tuon tässä tutkielmassa esiin haastatteluista nousseita asioita ja näkökantoja siinä sävyssä, missä ne minulle välittyivät tekemieni 13 haastattelun kautta. Tehtyäni analyysin ja synteesin aineistolähtöisesti, aloin jälkikäteen havaita joitakin yhtäläisyyksiä aiemmasta teoreettisesta keskustelusta. Ennen kaikkea yhtäläisyyksiä hahmottui Manuel Castellsin (2000 [1996]) ajatuksiin tieto- ja verkostoyhteiskunnasta. Aineiston analyysi ei kuitenkaan perustunut teoreettisten näkemysten testaamiseen, vaan yhtäläisyyksien havainnointi tapahtui jälkikäteen. Aineiston analyysi tapahtui siis niin pitkälti aineistolähtöisesti kuin se on vain mahdollista, sikäli kuten Tuomi ja Sarajärvi (2002, 98) toteavat, vaikuttavat taustalla aina jotkin teoreettiset, aiheeseen kytkeytyvät ajatukset. Näen, etten tutkijana voi päästä irti omista ennako-oletuksistani ja aikaisemmista teoreettisista käsityksistäni vaikka pyrkisin niitä välttelemään. Sen sijaan, että asettuisin sokeaksi näille näkemyksille, pyrin jo etukäteen hahmottelemaan tämän teoreettisen viitekehyksen sekä itselleni että myös lukijalle, mutta pitämään siihen liittyvät kytkennät aineiston ainutkertaisuuden vuoksi erossa analyysistä. Täten aineiston analyysi sijoittuu johonkin aineistolähtöisen ja teoriasidonnaisen analyysin välimaastoon (Tuomi & Sarajärvi emt., 99).

2.3.3 Konstruktionistinen metodologia ihmismaantieteessä

Kuten edellä esitin, tämän tutkimuksen perustalla olevat metodologiset lähtökohdat rakentuvat konstruktionistiseen tutkimusperinteeseen. Seuraavassa kuvaan tarkemmin konstruktionistista metodologiaa sekä sen käyttöä ihmismaantieteessä.

Konstruktionistisen metodologian yhtenä merkittävistä teoksista pidetään usein Bergerin ja Luckmannin *Todellisuuden sosiaalista rakentumista* (1966). Teoksessaan

he kuvaavat ihmisten arkitodellisuuden rakentumista yksilöiden välisten intersubjektivisten näkemysten ja kokemusten yhteen kokoamalla sarjalla objektiivisesta todellisuudesta. Ihmisillä on omat sisäiset näkemyksensä ja havaintonsa ympärillä vaikuttavan todellisuuden jäsentymisestä ja he välittävät näitä merkityksiä ympärillään toisille kielen avulla luotujen metaforien välityksellä (emt., 32–34). Tämän yhteisössä jaetun merkkijärjestelmän avulla pyrimme välittämään tietoa symboliikan takanaan pitämistä merkityksistä ja jakamaan ja välittämään kokemustamme toisille (emt., 45–57). Yhteisön sisäistämät merkitysjärjestelmät käsittävät tietyt termit ja merkitykset asioille, tapahtumille ja ilmiöille. Nämä merkitysjärjestelmät saattavat olla laajalle levittyneitä tai spesifejä – jotkin termit saattavat välittää merkityksensä jopa globaalisti kun taas joidenkin sisältö tai merkitys saattaa olla tulkittavissa eri tavalla riippuen viiteryhmästä tai tilanteesta, vaikka termi sinällään olisi yhteinen. Yksinkertaisimmillaan esimerkiksi erilaiset tyyppitykset kuten kuuma tai kylmä, lyhyt tai pitkä välittyvät eri kulttuureissa tai tilanteissa eri tavoin ja näiden merkitysten tulkitsemiseen tarvitaan tietämystä, jonka määrittäminen tapahtuu sosiaalisen yhteisön sisällä. (emt., 82–83)

Kielen ja merkitysjärjestelmien avulla kuvaa tapahtumista voidaan siirtää myös sellaisille, jotka eivät tapahtumaa ole itse kokeneet. Siten ihmiset voivat esimerkiksi valmentautua tuleviin tilanteisiin tai välittää tietoa muille. Ajallisesti kielen avulla siirrettävä käsityksen välittäminen voi myös ylläpitää todellisuudenkuvia menneestä ja siirtää niitä edelleen eteenpäin. (Berger & Luckmann emt., 82–83)

Bergerin & Luckmannin (emt.) hengessä Häkli (1999) luonnehtii konstruktionistista tiedonnäkemyksiä sosiaalisesti rakentuneeksi ja jokapäiväisessä arjessa itsestään selvänä näyttäytyväksi. Ihmiset tulkitsevat tapahtumia ja maailmaa ympärillään kokemusmaailmansa mukaan, mikä puolestaan on rakentunut yhdessä muiden kanssa luotujen tulkintamallien myötävaikutuksella. Yksilöllä on omat subjektiiviset kokemuksensa ja aistimuksensa todellisuuden hahmottamisesta, mutta ne perustuvat siihen konstruktionistien painottamaan kielelliseen kuvaukseen, jonka varassa rakennamme ja jaamme tulkintojamme ympärillä vaikuttavista ilmiöistä. (Häkli emt., 133–135)

Häklin (emt., 137) mukaan konstruktionistinen tutkimus ihmismaantieteessä ja laajemmin yhteiskuntatieteissä tutkii usein erilaisten kielellisten tyyppiteltyjen

kategorioiden syntypolkuja ja näihin vaikuttavia valtasuhteita: tämän tutkimuksen konstruktionistinen tiedonkuva Valkeakoski alueellisena tutkimustapauksenaan lähtee siitä, että teollisuuspaikkakunnalla näkemykset todellisuuden hahmottamisesta juontuvat paikalliseen historiaan ja tehdasyhteisöön. Konstruktionistisen tutkimuksen metodologisena lähtökohtana onkin tilan yhteiskunnallinen tuottaminen. Maantieteellisesti tulkiten kielen kautta rakentuvat erilaiset määritteet muun muassa paikoille, tiloille ja alueille. (Häkli emt., 142) Tämän tutkimuksen yhteydessä kysymykseksi nousee se, minkälaisena paikkana haastateltavat näkevät Valkeakosken jatkossa. Näkökulma tilan rakentumiseen on siis tältä osin tulevaisuudessa ja mielikuvissa siitä. Näihin vaikuttaa yhtä lailla niin mennyt kuin nykyhetki. Tutkimuksen tavoitteena ei sinällään ole jäljittää yksityiskohtaisesti haastateltavien näkemysten tarkempia syntyperiä. Tiedon sosiaalinen konstruktio toimii pikemminkin lähtökohtana tutkimuksen kartoittavalle luonteelle ja teollisuuspaikkakunnan todellisuuden sosiaalinen rakentuminen – elämä niin sanotusti piippujen varjossa – tuo omat vaikutuksensa haastateltavien näkemyksiin. Ihmisillä on toki myös paikallisen yhteisön sisällä roolinsa, jotka vaikuttavat heidän katsantokantaansa (Berger & Luckmann emt., 92–93). Varsinkaan nykyaikana yhteisöjä ei voida myös pitää niin suljettuina, etteivät ihmiset loisi maailmankuviaan myös paikallisen seudun ulkopuolelta tulevien vaikutteiden mukaan. Sikäli tämän tutkimuksen puitteissa tarkoituksena ei ole näkemysten syntyperien selvittäminen. Sen sijaan huomioitavaa ja mielenkiintoista on, minkälaisena välittyy se teollisuuspaikkakunnan perintö tai henki, joka sosiaalisen tiedonrakentumisen näkökulmasta eittämättä vaikuttaa haastateltavien maailmankuvissa.

Myös tieteenharjoittamisella on konstruktionistisesta näkökulmasta ristiriitansa, sillä myös se toimii kielen ja ympäristön luomassa todellisuudessa (Häkli emt., 138–139) Omat mielikuvani Valkeakoskesta ja sen tilanteesta ovatkin rakentuneet myös kuulemastani ja lukemastani niin ohjaajiltani ja haastateltaviltani kuin myös paikallislehdistä ja muista julkaisuista. Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin avoimen haastattelun juuri sen takia, että keskustelu saisi lähteä jokaisen haastateltavan kohdalla omaan suuntaansa riippuen siitä, mitä aihealue tuo haastateltavan mieleen. Haastatteluihin toin virikkeeksi mukaan joitakin ajankohtaisia artikkeleita (ks liite 2) Valkeakosken kehitykseen liittyen. Tämä ohjasi varmasti pienissä määrin haastatteluja, mutta en näe, että se olisi vaikuttanut liikaa kokonaiskuvaan.

Joka tapauksessa tulkinnan kannalta erilaisen näkökulman ilmiöihin tuo se, etten itse ole täysin saman todellisuuden rakentumisen sisällä kuin valkeakoskelaiset haastateltavat. Siten pyrin haastatteluiden avulla pääsemään kahden näkemyksen välille tarkastelemaan erilaisia näkökantoja sekä ulko- että sisäpuolelta. Koska konstruktionistisesta näkökulmasta todellisuus rakentuu sosiaalisesti, on kysymys myös tieteentekijän omasta todellisuuden rakentumisesta aiheellinen (Häkli 1999, 157–158). Tähän kysymykseen pyrin vastaamaan tuomalla esiin selkeästi teoreettisen viitekehýkseni, jonka lävitse tarkastelen ilmiötä. Tämän kyseisen teoreettisen viitekehýksen sijaan tarkastelukantana voisi olla myös jokin muu tapa, jolloin ilmiö hahmottuisi hyvinkin toisella tavoin ja myös tulkinnat olisivat siten erilaiset.

2.3.4 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Työn...

1) rakenteen muutos

Böckerman (2000, 1) määrittelee rakennemuutoksen toimialojen suhteellisten osuuksien muuttumisena kansantalouden kehittyessä. Toimialat jäsennetään usein karkeasti ottaen Fisherin (1939; myös viittaus Böckerman 2000, 2) mallintaman kolmijaon mukaisesti alkutuotantoon (maa- ja metsätalous), jalostukseen (teollisuus ja rakennustoiminta) sekä palveluelinkeinoihin. Tutkimuksen tilastollisessa osiossa havainnoin näiden toimialojen välisten osuuksien muutoksia tarkastelemalla Valkeakoskea koskevia tilastoja eri vuosilta. Näin hahmottuva muutos kuvaa elinkeinoelämän rakenteen muuttumista eri toimialojen välillä.

2) sisällön muutos

Elinkeinoelämän sisäisten toimialojen rakenteen muutoksen lisäksi muutosta voi tapahtua myös toimialojen sisällä näiden säilyessä ulkoisesti samanlaisina. Siten esimerkiksi maatalous voi saada piirteitä ja työmenetelmiä teollisuudesta tai tietotyöstä. Tämänkaltaiset sisäiset muutokset eivät välttämättä välity tilastoaineistoista. Niiden näkemiseksi tutkimuksessa ovatkin mukana haastattelut, joiden avulla pääsen syvemmälle sisälle paikallisesti tapahtuneisiin muutoksiin ja sitä kautta rakentuviin näkemyksiin.

Lisäksi keskeisiä käsitteitä ovat *innovaatio* sekä *tietoyhteiskunta*. Näiden määrittely tapahtuu tarkemmin seuraavassa luvussa.

2.4 Teoreettinen viitekehys

Teorian rooli tässä tutkimuksessa on siis taustoittava. Aineiston keruussa ja analyysissä teoria toimii viitekehysenä, jonka lävitse ilmiötä paikallisesti tarkastelen, mutta sinällään tutkimus ei testaa teorian toimivuutta tai paikkansapitävyyttä. Poikkeuksen edellä mainittuun tekee tutkimuksen kvantitatiivinen puoli, jonka esioletus palveluiden osuuden kasvusta jalostuksen ja maatalouden vähentyessä perustuu aiempien tutkimusten havaintoihin (Bell 1976).

2.4.1 Schumpeter, innovaatio, kilpailu ja luova tuho

Keskeisen teoreettisen näkökulman tutkimukselle luo Joseph Schumpeterin (1934, 1943) pohjustama evolutionaarinen näkökulma taloustieteeseen. Erityisesti ilmiön ymmärtämisen ja siten myös tulkintojen tekemisen taustalla vaikuttaa tämän näkökulman mukainen käsitys muutoksen ja kehityksen luonteesta. Schumpeterin ideoista ja näkemyksistä on tehnyt suomeksi hyvän esityksen Petri Böckerman (2000). Hänen laatimaansa artikkeliin tukeudunkin paljon schumpeterilaista näkemystä jäsentäessäni. Lisäksi ymmärtystä näkökantaan ovat avanneet Toni Saarivirran (2008a, 2008b & 2008c) kirjoittamat artikkelit.

Erotuksena uusklassiseen talousteorian taustalla olevaan oletukseen vapaista ja talouden tasapainotilaan perustuvista markkinoista evolutionaarinen taloustiede näkee, että talous on vakauden sijaan jatkuvassa muutostilassa. Markkinoilla tapahtuva kilpailu ohjaa talouden muutosta kaiken aikaa muuntautumaan eteenpäin kysynnän mukaisesti. Toimijat yrittävät keksiä kaiken aikaa uusia keinoja vastata kysyntään ja saada lohkaistua itselleen hetkeksi siivun markkinoista, ennen kuin kilpailijat ehtivät vastata kysyntään. Lisäksi talouden vapauden sijaan evolutionaarisesta näkökulmasta taloustoiminta ei voi olla koskaan täysin vapaata, sillä tämä edellyttäisi, että kaikilla toimijoilla olisi yhtäläiset tiedot markkinoista ja että he kykenisivät käyttämään näitä tietoja yhtäläisesti. (Saarivirta 2008a, 228–229) Näin evolutionaarisen taloustieteen näkökulmasta ei koskaan toki voi olla.

Keskeisessä asemassa Joseph Schumpeterin ajattelussa on innovaation käsite, jonka hän määritteli vuonna 1934 seuraavasti:

Innovaatio on...

1. Uuden tuotteen esittely – sellaisen, joka ei ole kuluttajille entuudestaan tunnettu tai uudenlaatuisen tuotteen.

2. Uuden tuotantotavan tai -menetelmän esittely, jonka ei tarvitse millään muotoa olla tieteellisesti uusi, ja joka voi olla myös uusi tapa kaupallistaa hyödyke.

3. Uuden markkinan avautuminen – sellaisen, jossa tuotetta ei aikaisemmin ole ollut kaupan, olivatpa nämä markkinat olleet olemassa jo aikaisemmin tai eivät.

4. Uuden raaka-aineen ja puolivalmisteen toimituslähteen haltuunotto, jälleen riippumatta siitä, oliko toimituslähde ollut olemassa jo aikaisemmin vai luotiinko se ensimmäistä kertaa.

5. Uuden teollisen markkinarakenteen toteuttaminen, kuten monopoliaseman luominen tai purkaminen.

(Schumpeter 1934, 66)

Schumpeter näkee innovaation käsitteen laajalla tavalla. Se sisältää niin uudet tuotteet, organisointimallit, uusille markkinoille siirtymiset ynnä muut tavat uudet tavat kilpailuun liiketoiminnassa. (Freeman 1990) Työ- ja elinkeinoministeriö määrittelee innovaation myös verkkosivuillaan melko laajalti *osaamisesta syntyneeksi ja hyödynnetyksi kilpailueduksi, joka hyödyttää liiketoimintaa, yhteiskuntaa ja hyvinvointia* (TEM 2010). Stähle et al (2004, 11) puolestaan määrittelevät innovaation olevan tuotteeseen, palveluun tai muuhun toimintaan liittyvä uudistus, jolla on arvoa kilpailutilanteessa. Näin he tiivistävät ”innovaation kaavan”:

Innovaatio = uusi idea + toteutus + arvon luominen

Monesti tuodaan esiin myös ero innovaation ja keksinnön välillä (esim Fagerberg 2005, 6) siinä, että keksintö (engl. invention) on ensimmäinen idea uudesta tuotteesta, prosessista tai toimintatavasta kun taas innovaatiota (engl. innovation) on tämän keksinnön pidemmälle viety kaupallistaminen ja yleistyminen. Fagerberg (emt.) painottaakin juuri, että näiden kahden vaiheen välillä voi olla myös erittäin pitkä ajallinen ero ensimmäisestä ideasta varsinaiseen innovaatioon kuten esimerkiksi Leonardo da Vincin 1400-luvun hahmotelmista ensimmäiseen lentokoneeseen.

Innovaation kuvaukset käsitteenä ovat siis kaiken kaikkiaan melko moninaiset. Tämän tutkielman yhteydessä innovaatio ymmärretään laajasti: se tarkoittaa uutta keksintöä

ja sen käyttöönottoa niin esimerkiksi tekniikan, palveluiden kuin vaikkapa organisaatiomallienkin saralla.

Schumpeterin ja evolutionaarisen taloustieteen ajattelussa innovaatioilla on merkittävä asema talouden dynamiikassa. Vapaassa markkinataloudessa ihmiset, yritykset ja kansantaloudet pyrkivät valtaamaan markkinatilaa kehittämällä uusia tapoja vastata entistä paremmin kysyntään. Kilpailu syntyy tästä uudenlaisten innovaatioiden tuomisesta markkinoille. Jos kilpailutilanteessa toimija ei vastaa kilpailijoiden kehittämiin uusiin innovaatioihin ja uudista itseään kysyntää vastaavaksi, ajavat toiset kilpailussa ohitse. (Saarivirta 2008a, 227–229) Schumpeter korostaakin juuri muutoksen roolia kapitalistisessa talousjärjestelmässä. Uusien innovaatioiden avulla kyetään uudistamaan toimintaa ja muutosprosessissa kysyntään parhaiten vastaava tapa valikoituu evolutionaarisesti kilpailun voittajana. Näin se kykenee saavuttamaan hetkellisen monopoliaseman kunnes joutuu itse jälleen kilpailun kohteeksi. Tätä karsiutumisen prosessia Schumpeter nimittää luovaksi tuhoksi, jonka hän näkee keskeiseksi piirteeksi kapitalistiselle talousjärjestelmälle. (Böckerman 2000, 7-9)

Schumpeterin näkökulma selittää myös talouden suhdannevaihteluja innovaatioiden ja luovan tuhon kautta (Böckerman emt., 6). Schumpeter näki lamat ja taantumaiset taloutta eheyttäväksi tekijöiksi (Saarivirta 2008a, 228). Samanperusteisten ja samanlaisia uudistuksia ajavien innovaatioiden kasautuessa ryppääseen, aiheuttavat ne riittävästi kasaututtuaan uudistusten ja syrjäytettävien rakenteiden tulvan. Voimaan tullessaan nämä uudistukset voivat viedä toimitilaa aiemmilta ratkaisuilta äkillisesti. Tämän ajatteluketjun mukaisia esimerkkejä voi muodostaa lukuisia: teknologian kehitys esimerkiksi laivoissa purjeista höyryn kautta öljyyn ja sähköön. Samalla tavoin voimanlähteiden kehityksen vaikutukset näkyvät laajemmin teollisuudessa käsityön syrjäytymisellä tehdastyön myötä ja sen korvautumista automatisoinnilla ja niin edelleen. Monien samanaikaisten innovaatioiden lähdettyä yhtä aikaa liikkeelle aiheuttavat ne kasaantuneen muutosvyöryn, mikä voi tuottaa taas aiempiin toimitapoihin perustuvissa toiminnoissa kysynnän lakkaamisen. Kyseisen logiikan mukaisesti Schumpeter näkee myös työttömyyden johtuvan ensisijaisesti murroksesta uusien innovaatioiden syrjäyttäessä aiempia toimitapoja (Böckerman emt., 9).

Sinänsä pisimmilleen vietyinä evolutionaarisen taloustieteen ja luovan tuhon logiikan mukaan esimerkiksi talouden taantumatilanteessa elvytystoimet ylläpitävät vanhoja

rakenteita ja toimintatapoja ja toimivat uudistumista vastaan. (Böckerman emt., 9) Esimerkiksi itävaltalaisen taloustieteen koulukunnan klassikoiden Friedrich Hayekin (1944) ja Ludwig von Misesin (1929) näkemyksissä valtiovallan rahoituspoliittiset interventiot vääristävät kilpailua, lisäävät riskinottoa ja heikentävät vastuullista rahankäyttöä, mikä taas ennen pitkää johtaa jatkossa taloudelliseen kriisiin. (Esim Oppers 2002, Florida 2010)

Schumpeterin näkemyksiä on kritisoitu muun muassa väitteestä innovaatioiden tapahtumisessa ryppäissä sekä suhdannevaihteluiden puoli vuosisataa pitkästä kierrosta. (Böckerman emt., 6–7: Kuznets 1940). Lisäksi Schumpeterin on nähty korostavan liikaa yksittäisten yrittäjien ja suurten innovaatioiden roolia: myöhemmissä tutkimuksissa on alettu painottaa enemmän innovaatioiden inkrementaalisuutta sekä yhteistyön ja verkostojen merkitystä innovaatioiden rakentuessa yksittäisten yrittäjien toiminnan lisäksi myös laajemmissa järjestelmissä (Bruun & Hukkinen 2003, 98–99; Freeman 1994; Rosenberg 1982)

2.4.2 Tietoyhteiskuntakehitys

Jos edellä Schumpeter on pyrkinyt selittämään erityisesti kilpailun ja uusien innovaatioiden merkitystä kehitysdynamiikan moottorina, niin pitkän aikavälin yhteiskunnallisessa katsannossa ovat innovaatioiden kautta tapahtuvaa kehityskulkua hahmotelleet muun muassa Peter Drucker (1969) ja Daniel Bell (1976). Heidän näkemystensä mukaan yhteiskunta hahmottuu erilaisina vaiheina työn vaiheina ta aina metsästys- ja keräily-yhteiskunnasta maatalousyhteiskuntaan ja tästä luonnonvarojen uudenlaisen hyödyntämisen avulla teollistumiseen ja kehityskulun edetessä edelleen jälkiteolliseen tietoyhteiskuntaan, jossa korostuu tiedon ja palveluiden merkitys työssä (Drucker emt. 11–22).

Drucker (1969) näki 1960-luvun lopulla, ensimmäisten tietokoneiden ollessa yleistymässä yliopistoissa ja muissa suurissa yksiköissä, jatkossa tiedon nousevan jatkossa samaan asemaan kuin sähkö oli siinä vaiheessa. Tuolloin vielä tietokoneiden tuotannon ollessa vain tuhansissa kappaleissa vuositasolla ja niiden käytön maksaessa satoja dollareita tunnilta, Drucker arvioi, että jatkossa tietokoneiden käytön hinta laskee suurin piirtein samaan kuin valaistuksen hinta siinä vaiheessa eli muutamiin penneihin ja jatkossa tiedon entistä nopeampi ja laajempi leviäminen tulisi mullistamaan työmarkkinat. (emt., 22–25). 1960-luvun lopulla jo suurin yksittäinen

väestölaskennan työn perusteella määrittelemä joukko oli Druckerin mukaan tietotyön tekijät, kun se 1900-luvun alussa oli ollut maatalouden parissa työskentelevät ja 1940-luvulla teollisuudessa työskentelevät. Viimeistään 80-luvulle tultaessa Drucker näki tämän joukon olevan jo valtaosa Amerikan työikäisestä väestöstä (Drucker emt., 248). Drucker (emt., 252) hahmotteli myös näkemyksiä, että etupäässä tietoon perustuvassa yhteiskunnassa ja työssä olennaiseksi nousee kyky oppia ja poisoppia asioita ja tämän erityisen hyvin hallitsevat ihmiset kykenevät toimimaan monipuolisemmissa tehtävissä kuin aiempien aikojen käsityöläiset, jotka keskittyivät yhden tehtävän erikoisosaamiseen.

Daniel Bell totesi myös puolestaan 1970-luvulla teoksessaan ”The Coming of Post-Industrial Society” (1976) tulevaisuudessa tiedon merkityksen kasvavan yhteiskunnassa keskeiseen osaan (Webster 2006, 35). Alkujaan Bell nimitti tätä tulevaa *jälkiteolliseksi* yhteiskunnaksi, alkoi hän itsekkin myöhemmin käyttää suunnasta nimeä *tietoyhteiskunta* (emt., 32). Bellin mukaan (Webster emt., 38–41) erilaisia yhteiskunnallisen vaiheen tyyppejä määrittelee aikakauden tyypillisin työ: Ennen teollistumista vallitseva yhteiskunnassa työ oli pääasiassa maatalouden piirissä tapahtuvaa ruoan tuotantoa ja suurin osa työväestöstä oli tämän alan töissä. Teollisessa yhteiskunnassa ruoan tuotanto pystyttiin tekemään vähemmällä ihmismäärällä, siihen ei enää tarvittu niin suurta määrää ihmisiä. Hiljalleen työväestön valtaosa siirtyi työskentelemään teollisuuteen. Syyn tähän siirtymään Bell näkee juuri toiminnan tehostumisessa. Kun vähemmällä työvoimalla pystytään saamaan aikaan tarvittava tuotto, kykeni ylijäävä työvoima keskittyä jonkin muun asian tekemiseen. Teollisuuden tuottamalla sovelluksilla pystyttiin tehostamaan maataloutta vielä ennestäänkin. Seuraavana askeleena tällä kehityspolulla Bell näki, että tehdastyön tehostuessa automaation kautta sama tuotannon tarve saataisiin täytettyä jälleen vähemmällä ihmismäärällä, joten työvoimaa vapautuu toimimaan palveluammatteihin: esimerkiksi koulutukseen, terveydenhuoltoon ja vapaa-ajantoimintojen tarjoamiseen. Teollisuuden tehostumisen edetessä painopiste työssä siirtyy yhä enemmän uudenlaisten palvelukonseptien keksimiseen.

Jos maatalousyhteiskunnassa keskeisessä asemassa on raaka lihasvoima ja teollisessa yhteiskunnassa koneiden rakentaminen, niin Bellin mukaan tietoyhteiskunnassa korostuu tieto ja toimiminen muiden ihmisten kanssa. Tästä ajatuksesta jatkaen Bell

näkee myös, että tietoyhteiskunnassa korostuvat ihmis- ja asiakassuhteet, toisin kuin teollisessa yhteiskunnassa, jossa ihmiset nähtiin enemmän tuotannontekijöinä ja pääpiste oli koneiden kehittämisessä ja rahassa. Kun jatkossa rahanteko ratkeaa ihmiskontaktien kautta, keskeiseksi nousee enemmänkin maine, imago ja asema sosiaalisessa yhteisössä kuin tuotannon täydellinen maksimointi. Lyhyen aikavälin tuoton sijaan toiminnassa korostuu jatkuvuus. (Webster emt., 41–43)

Frank Webster (2006, 8–20) näkee tietoyhteiskuntakäsitteen määrittelyyn viisi erilaista näkökantaa tai puolta: teknologisen, taloudellisen, ammatillisen, tilallisen sekä kulttuurisen. Teknologinen näkökanta painottaa siirtymän uudenlaiseen yhteiskuntaan näkyvän suuresta joukosta samanaikaisia teknologisia innovaatioita: tietokoneet, televisiot, tiedonkäsittely- ja -siirtovälineet viittaavat, että olemme siirtyneet teollisuuden aikakaudesta johonkin uuteen. Taloudellisesta näkökannasta puolestaan tietoon perustuvan työn: koulutuksen, lainsäädännön, julkaisu- ja mediatyön nousu taloudellisesti ohi maatalouden ja teollisen tuotantotoiminnan signaloi jotakin uutta aikaa taloudessa. Ammatillisesta näkökulmasta merkitsevää puolestaan on työpaikkojen siirtymä tuotannollisesta toiminnasta palveluiden piiriin. Kuitenkin tärkeä seikka ja määrityksellisesti hankala on se, ettei muutos tarkoita esimerkiksi teollisuuden loppumista, vaan vaikkapa tietotekniikan sovellusten käyttöönottoa valmistusprosessissa. Myös ammattien välillä on hankala yksiselitteisesti määrittää, mikä on tietotyötä ja mikä ei, sillä työn sisällä yhä erilaisemmat ammatit voivat pitää sisällään myös tietotyön elementtejä. Tilallinen näkökulma tuo esiin tilan ja etäisyyksien merkityksen muutoksen tietoliikenneverkkojen ja -teknologian muutoksen myötä. Kulttuurisesta näkökulmasta muutos on tapahtunut yhä moninaisemman ja monipuolisemman kulttuurin leviämisen muodossa. Median eri muodot levittävät musiikkia, tv-sarjoja, elokuvia yhä enemmän. Radio-ohjelmia, sanomalehti, kirjoja, kaikenlaisia julkaisuja on enemmän saatavilla kuin koskaan. Pukeutumistyyliä ovat hajautuneet alakulttuureihin ja symboleiden välitys joka puolella on vallannut arjen toisin kuin koskaan aiemmin.

2.4.3 Rakennemuutokset näistä lähtökohdista

Edellä mainituista lähtökohdista siis elinkeinoelämän rakennemuutokset hahmottuvat siis erilaisten innovaatioiden luomina toimintamallien murroksina. Näitä murroksia tapahtuu toisaalta hiljalleen kaiken aikaa toimijoiden keksiessä uusia tapoja vastata

kysyntään entistä paremmin, mutta toisaalta myös jollei uusien innovaatioiden luomiin toimintamahdollisuuksiin vastata tai niiden leviämistä estetään vaikka kysyntä suuntautuisi toisin, voivat ne kasaututtuaan purkautua myöhemmin kerralla yhtäkkisesti ja äkillisesti. Richard Florida (2010) nimittääkin Schumpeterin hengessä talouden lama- tai taantumavaiheita *suuriksi nollauksiksi (great resets)*, jolloin kannattamattomat rakenteet purkautuvat ja syntyy tilaa uusille yrittäjille osoittaa paremmuuteensa. Samalla Florida kritisoikin valtion tukipaketteja vanhojen, epäonnistuneiden rakenteiden ja yrittäjien ylläpitämisenä, jolloin uudistumista ei pääse luontaisesti tapahtumaan. (emt., 4–5) Tämänkaltaisen lopulta kerralla purkautuvan muutoksen voi tästä viitekehyksestä tulkita tapahtuneen esimerkiksi siten joillakin paperiteollisuuden paikkakunnilla kuten vaikkapa Kemijärvellä sekä Voikkaalla (Voikkaasta esim. Melin ja Mamia 2010), joilla paperiteollisuuden toiminta on jatkunut pitkään, mutta lopulta lakkasi nopeasti ja rajusti. Luovan tuhon vaikutusta rakenteiden uudistajana on tutkittu paljon erilaisilla aloilla. Caballero & Hammour (1996, 2000, 2005) ovat tutkineet talouden uusiutumista taantumien aikaan luovan tuhon viitekehyksestä. Viimeaikaiseen, paljon käytyyn keskusteluun verkkopiratismista ja musiikin levityksestä liittyen muun muassa Klaus Oestreicher on puolestaan tutkinut musiikkiteollisuuden perinteisten toimintamallien ja teknologisen kehityksen välistä suhdetta. Oestreicher (2009) näkee, että organisaatiot pystyvät tulemaan paremmin toimeen vähittäisten muutosten kanssa. Kehityskulkujen edetessä pitkälle, on myös muutokseen sopeutuminen vaikeampaa ja vaatii usein toiminnan radikaalia muuttamista.

2.5 Aiemmat tutkimukset

Talouden kehitystä ja innovaatioita on tutkittu evolutionaarisen taloustieteen näkökulmasta viimeisen sadan vuoden aikana paljon ja viime vuosikymmeninä myös erityisesti maantieteeseen ja aluetieteeseen yhdistettynä. Kaikkeen tähän ei tämän tutkielman puitteissa ole kuitenkaan mahdollista eikä syytäkään syventyä. Tunnetuimpia kansainvälisiä nimiä viime vuosikymmeninä ovat olleet Nelson & Winter (1982), Dosi & Nelson (1994), Metcalfe (1998), Cooke et al. (1998), Boschma & Lambooy (2001). Myös Tampereen yliopiston alueellisen kehityksen tutkimusyksikkö Sente on käyttänyt hyväkseen evolutionaarisen taloustieteen ja muutoskäsitteiden näkökulmaa alueellista itseuudistumista selvittäneessä projektissaan ”Klusterien itseuudistumisen kapasiteetti: Resilienssin ja

innovaatiopolitiikan kolmitasoanalyysi [Sere]”¹. Projektin yhteydessä tätä on selvittänyt erityisesti Toni Saarivirta (2008b, 2008c). Sente on kuitenkin Sere-projektissaan keskittynyt alueelliseen itseuudistumiseen tapahtumien prosessi- ja rakennetasolla, siinä missä tässä tutkielmassa paneudun paikallisten toimijoiden näkemysten kartoittamiseen tulevista. Toisaalta näitä kahta näkökulmaa voisi jatkossa käyttää myös varmasti hyväksi yhdessä.

Työelämän muutosta tietoyhteiskuntakehityksen yhteydessä ovat Tampereen yliopistosta selvittäneet Raimo Blom, Harri Melin ja Pasi Pyöriä (2001). Lisäksi Pyöriä on tutkinut Suomen tietoyhteiskuntakehitystä erityisesti tietotyön näkökulmasta väitöskirjassaan ”Understanding Work in the Age of Information. Finland in Focus” (2006). Harri Melinin ja Tero Mamian toimittama Tapaus Voikkaa (2010) puolestaan paneutuu hyvin toiseen suomalaiseen paperipaikkakuntaan, Voikkaaseen, nykyisen Kouvolan laajemman kunnan alueella. Tutkimuksessa tarkastellaan paikallisten ihmisten sopeutumista uuteen tilanteeseen paperitehtaan lopetettua toimintansa paikkakunnalla.

¹ Tarkempaa tietoa Sere-projektista Senten verkkosivuilla verkko-osoitteessa http://www.sjoki.uta.fi/sente/sere/sere_perus_FI.htm

3. VALKEAKOSKEN HISTORIAA JA NYKYISYYTTÄ

Alustavan taustatiedon saamiseksi ennen haastatteluiden tekemistä, koin tärkeäksi tutustua myös Valkeakosken kaupungin historiaan ja työn ja elinkeinorakenteen kehitykseen kaupungin tilastokirjojen sekä Tilastokeskuksen keräämien tietojen kautta. Tilastot antavat viitteitä tapahtuneesta, mutta tämä auttaa myös luomaan ymmärrystä myöhemmin esiin tuleviin näkemyksiin. Tässä luvussa esittelen Valkeakosken historiaa lyhyesti sitä käsittelevän kirjallisuuden sekä tilastojen kautta. Tutkimuskysymysten kannalta tärkeä on erityisesti luku 3.3, jossa käyn läpi Valkeakosken elinkeinorakenteen kehitystä ja siten vastauksia toiseen tutkimuskysymyksistä.

3.1 Kaupungin synty

Etelä-Pirkanmaalla, noin 35 kilometrin päässä Tampereelta etelään sijaitseva, noin 20,000 asukkaan Valkeakoski on perinteisesti tunnettu erityisesti teollisuudestaan. Teollistuminen Sääksmäen emäpitäjään kuuluneella Valkeakosken myllykylällä käynnistyi Mallas- ja Vanajaveden vesistöt yhdistävän kanavan valmistuttua 1869² ja koskimaiseman aiempien myllyjen sijaan ympäristöön alkoivat 1870-luvulta lähtien tulla puuhiomot ja paperitehtaat. Ensimmäinen paperitehdas sai Valkeakoskella alkunsa 1873³. 1900-luku oli Valkeakoskella teollisuuden kasvun aikaa. Entinen myllykylä erosi emäpitäjästään Sääksmäestä 1922 ja sai kauppalan oikeudet. Kaupunki Valkeakoskesta tuli lopulta 1963 ja kymmenen vuotta myöhemmin, 1973, entinen emäpitäjä liitettiin uuteen kaupunkiin.⁴

Valkeakosken kehitystä onkin ohjannut vahvasti teollisuuden kehittyminen paikkakunnalla, mikä on tuonut mukanaan vaurastumisen ja kasvun. Teollisuuden toimijoilla on Valkeakoskella ollut suuri vaikutus koko paikallisen yhteiskunnan

² 100-vuotias kanava - Olli Vuorisen katsaus Valkeakosken kanavan historiaan. Teoksessa Valkeakosken Joulu 1968, s. 4-5. Luettavissa verkko-osoitteessa http://www.valkeakoski.fi/attachments/kirjasto/100-vuotias_kanava.pdf.

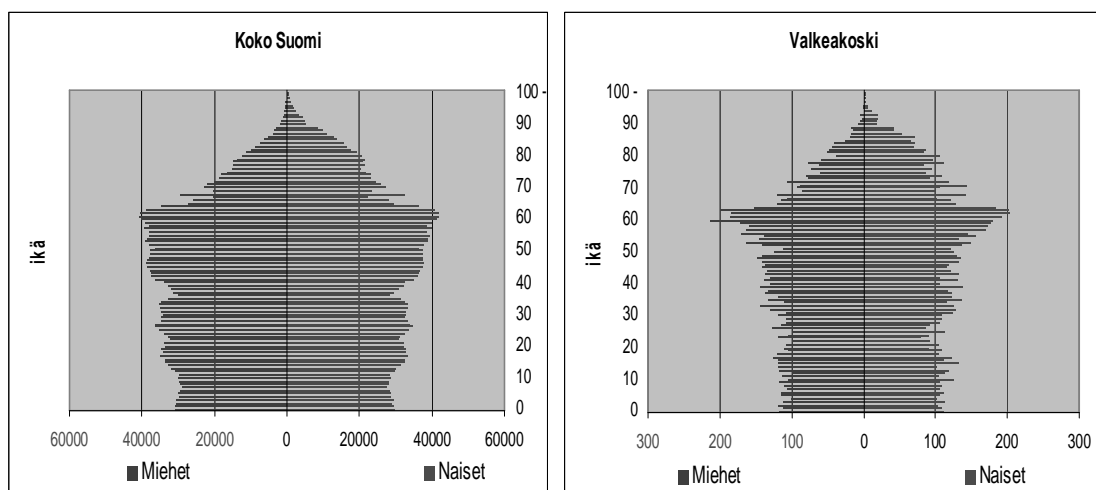
³ Tampereen kaupunki. 2003. Pirkanmaan teollisuushistoria. Verkkojulkaisu. Luettavissa osoitteessa <http://inter9.tampere.fi/tehdas/akseli/valkeak/myllyk.htm>

⁴ Rydman, Kari. 1997. Ensin oli vesi, Valkeakosken 75 v juhlateos. Valkeakosken kaupunki. WWW-versio. Luettavissa verkko-osoitteessa http://www.valkeakoski.fi/portal/suomi/kuntainfo_ja_hallinto/historia/ensin_oli_vesi/.

rakentumiseen. Erityisesti usein mainitaan ”valtakunnan viimeisenä patruunanakin” tunnettu vuorineuvos Juuso Walden, joka johti Yhtyneitä Paperitehtaita vuodesta 1940 vuoteen 1970 asti. (Sirén 2007) Waldenin aikaan keskeinen tekijä Valkeakosken kehityksessä oli tehtaan ja paikkakunnan vahva yhteiselo. Valkeakoskella oli Waldenille erityinen asema: Yhtyneiden Paperitehtaiden pääkonttori sijaitsi paikkakunnalla ja Walden myös itse asui siellä. Sirénin (emt., 98) mukaan ”Vuorineuvos rakensi [Valkeakoskesta] [...] opilla ’kouluttaa, kasvattaa, asuttaa ja viihdyttää’ [...] omaa pääkaupunkiaan, jota kelpasi esitellä vieraille”. Valkeakoskella vierailikin niin kotimaista kuin myös muun muassa Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton valtiojohtoa. Tavoitteena oli toki myös tehtaan näkökulmasta vakiinnuttaa ja parantaa työväestön oloja ja siten myös lisätä tyytyväisyyttä. Vuorineuvos Waldenilla olikin erityisen suuri vaikutus 1950–1960 -luvulla Valkeakosken niin yhdyskunta-, kulttuuri-, kuin myös urheiluelämän rakentumiseen tehtaan rytmin ympärille. (Sirén emt., 84–94). Waldenin vahva henkilökohtainen johtaminen ja vaikuttaminen aikanaan Valkeakosken kehitykseen tekee nykyisen kehityksen havainnollista myös erityisen mielenkiintoista. Vahvan paikallisjohtajan jäljet näkyvät edelleen niin kaupunkirakenteessa kuin ihmisten puheissakin.

3.2 Väestö

Ikärakenteeltaan Valkeakosken väestö ei juuri eroa koko maan väestöstä (Kuvio 1). Suurin väestöpiikki molemmissa on tällä hetkellä noin 60-vuotiaiden kohdalla. Tämä ikäryhmä on siirtymässä eläkkeelle seuraavan viiden vuoden aikana.

Lähde: Altika aluetietokanta

Kuvio 1 – Koko Suomen sekä Valkeakosken ikäjakaumat.

Myös tarkasteltaessa tarkemmin väestön tunnuslukuja käy ilmi, että Valkeakosken väestö on ikä- ja sukupuolijakaumaltaan lähestulkoon yhtenevä koko maan väestön keskimäärän kanssa. Eläkeikäinen väestönosa on suhteessa koko maahan miehissä prosenttiyksikön ja naisissa kahden prosenttiyksikön verran suurempi ja vastaavasti taas nuoremmissa ikäluokissa eroavaisuutta on prosenttiyksikön verran (Taulukko 1 vasen laita). Myös sukupuolijakaumien sisäisten ikäjakaumien tarkastelussa tulee esiin sama muutaman prosenttiyksikön ero: Valkeakosken miehistä eläkeikäisiä on kaksi ja naisia neljä prosenttiyksikköä enemmän kuin koko maan väestöstä keskimäärin. (Taulukko 1 oikea laita). Näyttäisikin siltä, että kaiken kaikkiaan erot maan keskimääräisiin jakaumiin ovat pieniä ja sijoittuneet enimmäkseen siten, että nuorten aikuisten osa on hivenen keskimääräistä pienempi ja iäkkäiden eläkeläisten osuus hieman aavistuksen verran suurempi.

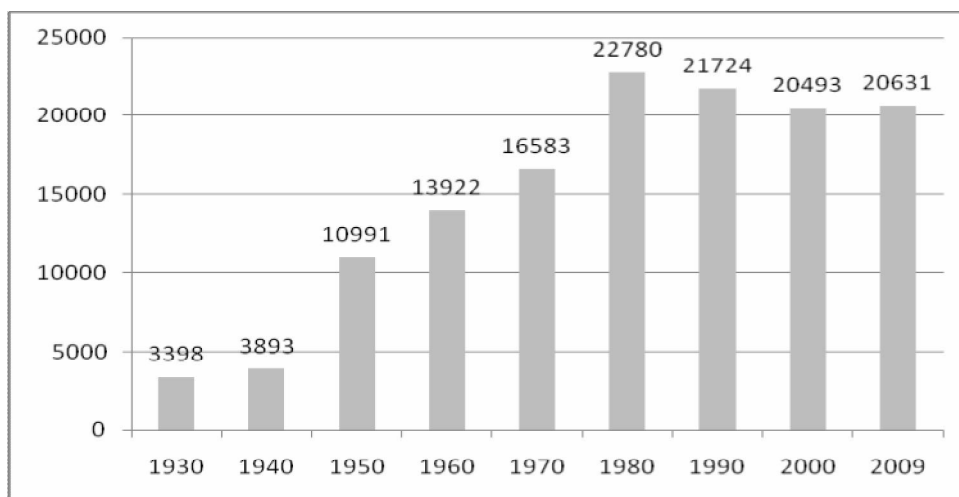
Taulukko 1 – Valkeakosken väestö sukupuolittain, jaettuna ikäluokkiin suhteessa koko maan väestöön. Suhteutus taulukon vasemmalla puolen koko väestöön ja oikealla puolen saman sukupuolen edustajiin.

	Koko maa		Valkeakoski	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
0-15	9 %	9 %	9 %	9 %
16-25	6 %	6 %	5 %	5 %
26-40	9 %	9 %	9 %	8 %
41-63	16 %	16 %	17 %	16 %
64-100	8 %	11 %	9 %	13 %
Yhteensä	49 %	51 %	49 %	51 %

	Koko maa		Valkeakoski	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
	19 %	17 %	18 %	17 %
	13 %	12 %	11 %	10 %
	19 %	18 %	18 %	17 %
	34 %	32 %	35 %	32 %
	16 %	21 %	18 %	25 %
	100 %	100 %	100 %	100 %

Lähde: Altika aluetietokanta

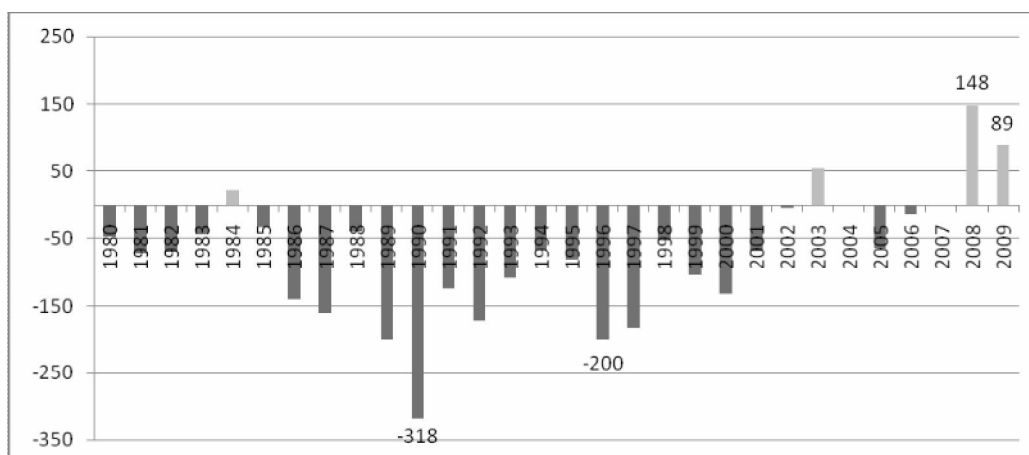
Kuten luvun 3.1 historiaa peilaavassa lyhyessä esittelyssä kävi ilmi, on Valkeakosken väkiluku kasvanut pitkälti teollisuuden kasvun mukana. Korkeimmillaan väkiluku oli 1980-luvun alussa noin 22800, jonka jälkeen se lähti laskuun samoihin aikoihin myös teollisuuden työpaikkojen vähentyessä. (Kuvio 2)

Lähteet: vuodet 1923–1970 Valkeakosken tilastokirja 2009, 1975–2009 Tilastokeskuksen Altika-alue tietokanta

Kuvio 2 – Valkeakosken väkiluvun kehitys 1930–2009

Laskua kesti 2000-luvun taitteeseen asti, jonka jälkeen väestönkehitys tasaantui ja vuosikymmenen loppupuolella käyntiin jopa positiiviseen suuntaan väestönkasvuksi. (Kuvio 3) Vuoden 2009 lopussa Valkeakosken väkiluku oli 20631 henkeä.

Lähde: Tilastokeskuksen Altika-alue tietokanta

Kuvio 3 – Vuosittainen väestönmuutos välillä 1980–2009

Väkiluvun väheneminen on keskittynyt erityisesti lapsiin ja nuoriin. Vuodesta 1975 vuoteen 2009 Valkeakosken alle 16-vuotiaiden määrä väheni kolmanneksella ja 16–25 -vuotiaiden määrä lähes puolittui. Samalla eläkeikäisten osuus yli kaksinkertaistui. Väestön ikääntyminen on Valkeakoskella myös ollut jonkin verran koko maan keskimääräistä rajumpaa. Viime vuosien myönteinen väestönkasvu näyttääkin keskittyneen juuri alle 16- ja yli 62-vuotiaisiin. Tarkasteltaessa väestönkehitystä viimeisen vuosikymmenen aikana suurin tapahtunut muutos vaikuttaa olevan alle 16-

vuotiaiden määrän kehityksessä. Vuosina 1980–1989 ja 1990–1999 heidän määränsä oli reilussa laskussa, mutta 2000-luvun aikana kehitys on kääntynyt ja lasten määrä on siirtynyt nousuun. Muissa ikäluokissa kehityssuunnat ovat pysyneet likipitään samoina 16–25- ja 26–62 -vuotiaiden vähetessä ja yli 63-vuotiaiden määrän kasvaessa nopeasti. (Taulukko 2) Viimeisen kahden muuttovoittoisen vuoden aikana myös 16–25 -vuotiaiden aiemmin selvästi vähenevä määrä on kääntynyt nousevaksi tai neutraaliksi (Altika). Kuntatalouden kannalta merkittävin ryhmä kuitenkin olisi 26–62 vuotias, työssäkäyvä väestönosa.

Taulukko 2 – Väestömuutos ikäluokittain ja vuosikymmenittäin 1980–2009

	0–15	16–25	26–62	63-
1980-89	-17 %	-11 %	-2 %	25 %
1990-99	-15 %	-15 %	-4 %	12 %
2000-2009	3 %	-14 %	-4 %	19 %

Lähde: Tilastokeskuksen Altika-alue tietokanta

3.3 Elinkeinoelämän kehitys

Luokittelun täsmennys

Seuraavassa käyn läpi Valkeakosken elinkeinoelämän työpaikkarakenteen kehitystä viime vuosikymmenien ajalta. Kaupungin julkaisemissa tilastokirjoissa on kuvattu työpaikkakehitystä vuoden 1965 tiedoista lähtien. Parhaana mahdollisena tavoitteena olisi päästä vertailemaan tarkalleen samojen alojen kehitystä yksityiskohtaisesti, mutta valitettavasti tällä jo 45 vuoden aikavälillä niin alat kuin myös niiden erilaiset luokittelut ovat muuttuneet useasti. Tästä johtuen tarkan, yhtenäisen ja yksityiskohtaisen aikasarjan tekeminen ei ole mahdollista. Pyrin kuitenkin luokittelemaan eri tilastokirjoissa mukana olleet rajaukset mahdollisimman hyvin seuraavaan, melko laajan kolmijakoon, joka alkujaan perustuu Fischerin (1939) määritelmään ja joka myös oli tilastokirjoissa käytetty ja määritelty seuraavasti:

Alkutuotanto: Maa- ja metsätalous

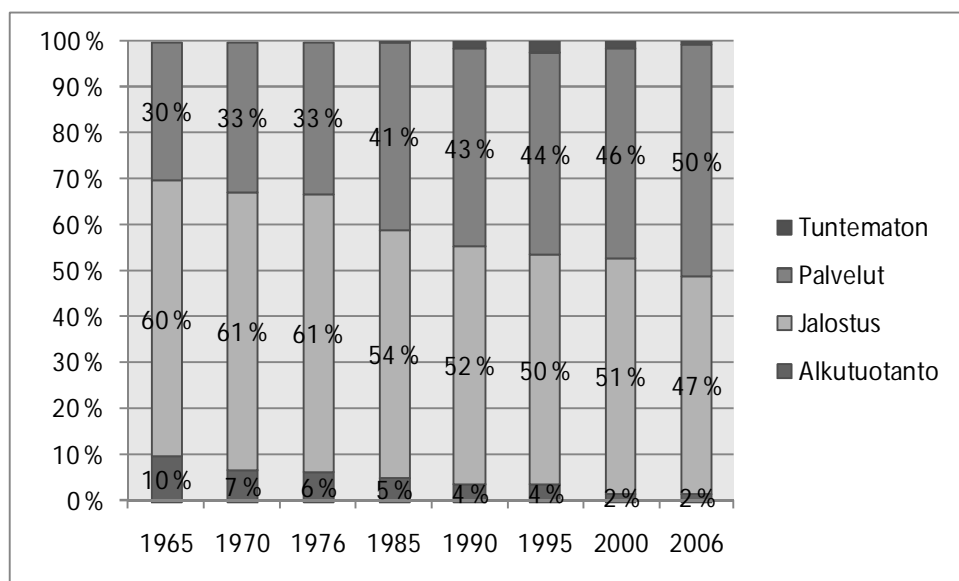
Jalostus: Teollisuus, sähkö- ja vesihuolto, rakennustoiminta

Palvelut: Kauppa-, majoitus- ja ravitsemistoiminta, kuljetus, varastointi ja tietoliikenne, rahoitus-, vakuutus-, ym. toiminta, yhteiskunnalliset palvelut

Niiltä osin, joissa erikseen on määritelty näihin kolmeen luokkaan kuuluvat toiminnot, olen yhdistänyt ne tämän kolmijaon alle, jotta vertailu onnistuisi edes näin laajalla tasolla.

Muuttuva työn rakenne

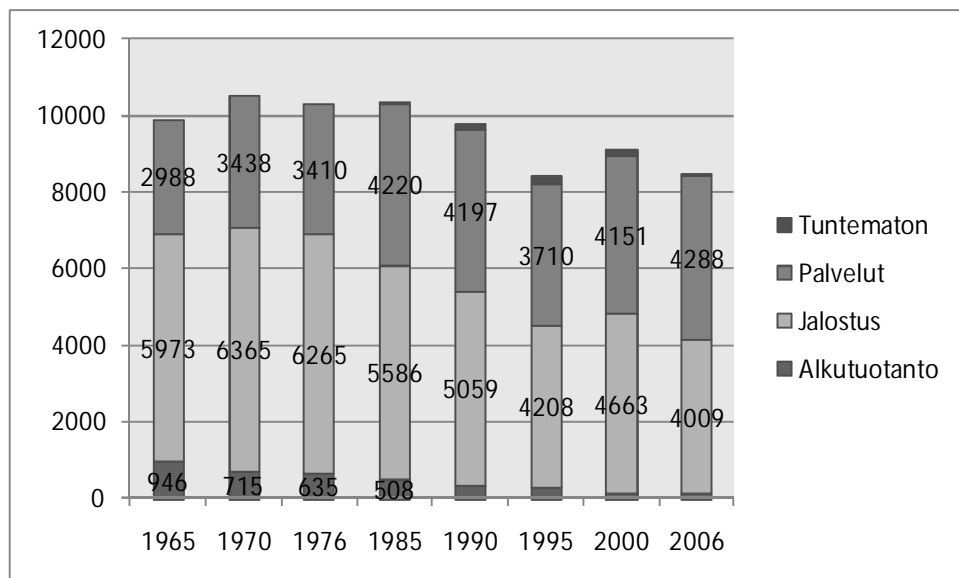
Valkeakoski on työpaikkarakenteeltaan teollisuuspainotteinen. Työpaikoista vuonna 2006 noin 50 prosenttia oli jalostuksen (teollisuus, rakentamistoiminta sekä sähkö- ja vesihuolto) piirissä. Koko Suomen tasolla jalostuksen osuus työpaikoista on noin 25 prosenttia, joten koko maan elinkeinorakenteeseen verrattuna Valkeakoski on yhä erittäin vahvasti teollisuuspainotteinen (Tilastokeskus 2007). Jalostukseen laskettavien työpaikkojen osuus myös Valkeakoskella on kuitenkin myös laskenut. Vielä 1960–70 -luvuilla jalostuksen osuus oli jopa yli 60 prosenttia työpaikoista palvelualan töiden vastatessa noin kolmannesta. 1960-luvulla vielä teollisuuspaikkakunta Valkeakoskellakin 10 prosenttia työvoimasta työskenteli maatalouden töissä. Nyt teollisuuden työpaikkojen määrä on kaventunut ja palvelut puolestaan kasvattaneet osuuttaan maatalouden kadotessa lähes tyystin. Vuosituhannen vaihteen jälkeen vuoden 2006 tilastoissa palveluiden osuus ohitti Valkeakoskella jalostuksen, joten vaikka koko maahan verrattuna teollisuuden työpaikat ovat vielä kaksin verroin, ollaan nyt kuitenkin ensimmäistä kertaa tilanteessa, jolloin tämän teollisuuspaikkakunnan työvoiman valtaosa ei olekaan enää työn rakenteen mukaan määriteltyä teollisuuden töissä. (Kuvio 4)

Lähteet: Valkeakosken tilastokirjat 1975, 1980, 1990, 1995, 2000 sekä 2009, väestölaskenta 1985

Kuvio 4: Valkeakosken elinkeinokohtaiset työpaikat - osuuksina

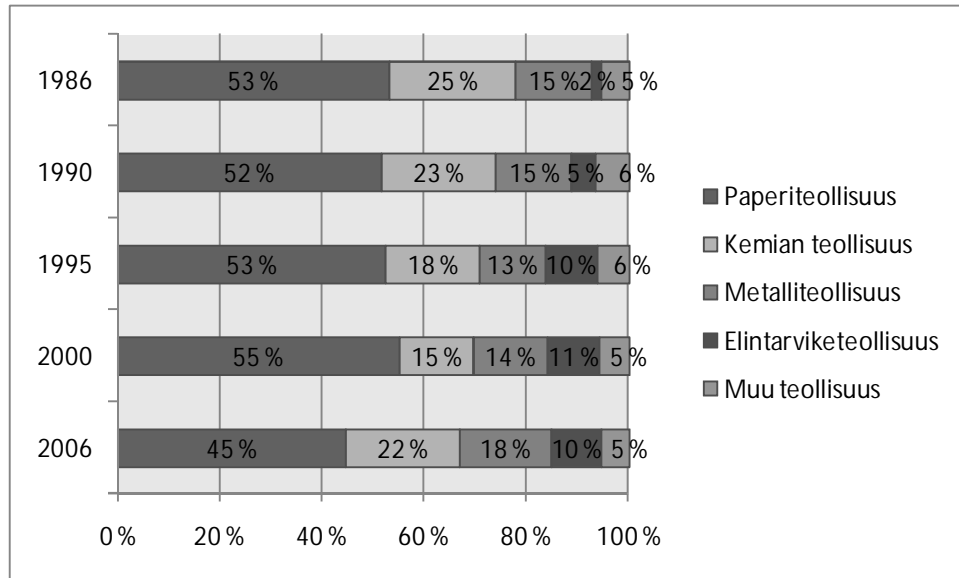
Työpaikkojen osuuksien lisäksi muutoksia on tapahtunut myös työpaikkojen määrässä. Työpaikkojen kokonaismäärä Valkeakoskella oli korkeimmillaan vuosien 1965–1985 välillä kokonaismäärän ylittäessä kymmenentuhannen. Kuten kuvioista 5 ilmenee, 1970-luvun huipusta jalostuksen työpaikat lähtivät laskuun ja samalla työpaikat palveluiden piirissä kasvoivat tai pitivät asemansa. Suurin notkahdus tapahtui 1990-luvun alun laman aikaan, jolloin myös palvelualojen työpaikat hetkellisesti vähenivät. Vuosina 1990–1995 Valkeakoskelta katosi jalostuksesta yli 800 ja palveluista lähes 500 työpaikkaa. Seuraavina vuosina palvelualalle syntyi korvaavia työpaikkoja, mutta jalostus jatkoi vähenemistä. 1990-luvun puoliväliin verrattuna työpaikkojen kokonaismäärä on pysynyt lähes samana määrän käytyä hetkellisesti ylempänä 2000-luvun taitteessa. Vaikka kokonaismäärä on lähes yhtäläinen, rakenne on muuttunut, sillä jalostuksen työpaikoista on määrällisesti kadonnut lähes 200 (noin 5 prosenttia), kun taas palveluihin työpaikkoja on tullut lisää 578 (noin 15 prosenttia). Myös maatalouden työpaikat vähenivät entisestään tuolla aikavälillä, joten erotus pysyi tasoissa. Tätä pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna vuoden 1970 kokonaismäärän huipusta työpaikkojen kokonaismäärä on laskenut noin 21 prosenttia. Jalostuksen työpaikkojen pudotus tuosta on ollut noin 37 prosenttia (6365:stä 4009:ään). Palvelualoilla työpaikkojen määrä on kasvanut puolestaan 3438:sta 4288:aan kasvun ollessa 25 prosenttia. (Kuvio 5)

Lähteet: Valkeakosken tilastokirjat 1988, 1995, 2000 & 2009

Kuvio 5: Valkeakosken elinkeino-kohtaiset työpaikat - määrissä

Myös teollisuuden sisällä työpaikkaosuuksien rakenne muuttui. 1990-luvun aikana elintarviketeollisuus kasvatti osuuttaan teollisuuden työpaikoista kun taas paperiteollisuudessa työntekijämäärä putosi muita teollisuudenaloja nopeammin erityisesti välillä 2000–2006. (Kuvio 6)

Lähteet: Valkeakosken tilastokirjat 1988, 1995, 2000 & 2009

Kuvio 6: Työpaikkojen osuudet teollisuuden eri aloilla Valkeakoskella 1986–2006

Yksittäisten yritysten henkilöstömäärän muutoksissa sama kehitys näkyy elintarvikealan toimija Saarioinen Oy:n henkilöstömäärän kasvuna. Paperialan suuri toimija UPM-Kymmene Oy puolestaan on vähentänyt selvästi omaa henkilöstömääräänsä. On kuitenkin huomioita, että suuri osa tästä on tapahtunut toiminnan ulkoistuksina ja osa UPM-Kymmeneltä vähentyneistä työpaikoista näkyy pienempien yritysten henkilöstömäärän kasvussa, esimerkkinä pakkausalan toimijat Bemis Valkeakoski Oy, Walki Group Oy sekä Peterson Packaging Oy. Suurena vähennyksenä on näkynyt myös kuituavalmistaja Säteri Oy (myöhemmin Kuitu Finland), jonka alasajon ja konkurssin myötä kaupungista väheni noin 20 vuoden aikana suoraan noin 1000 työpaikkaa. (Taulukko 3) Tämä muutos ei vielä näy edeltävässä kuviossa 6, mutta tässä kemian teollisuuden osuus tulee jatkossa kaventumaan, tosin yrityksen toiminnan jatko on edelleen vielä selvityksessä⁵.

⁵ Heinäkuun alussa 2010 neuvottelut vaikuttivat siltä, että osapuolet olisivat päässeet aiesopimukseen toiminnan jatkumisesta syksyllä 2010. Lähde: Valkeakosken Sanomat 6.7.2010. ”Kuidun käynnistyminen varmistui”.

Taulukko 3: Suurimmat työnantajat Valkeakoskella 1986–2008

	1986	1993	1997	2008
UPM-Kymmene Oy (ent. Yhtyneet Paperitehtaat Oy)	2465	2113	2219	862
Valkeakosken kaupunki*		1290	1179	1323
Kuitu Finland Oy (ent. Säteri Oy ym.)	1050	689	431	(lopetti 2008)
Saarioinen Oy		190	435	516
Metso Paper Valkeakoski Oy (Jylhän konepaja Oy ym.)	538	311	304	366
Valkeakosken sairaala		270	249	281
Bemis Valkeakoski Oy				350
Walki Group Oy				310
Peterson Packaging Oy				180

*henkilötyövuosissa

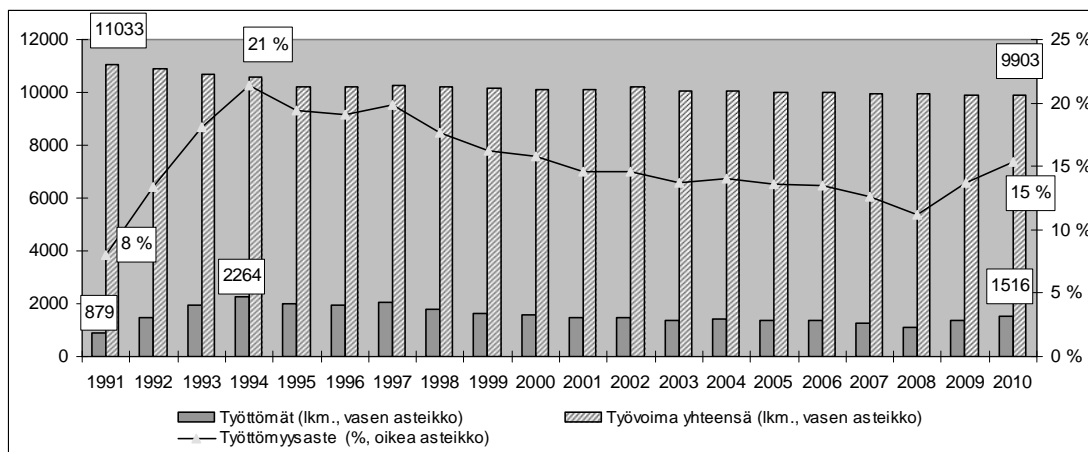
Lähteet: Valkeakosken tilastokirjat 1988, 1993, 1997 & 2009

3.4 Työvoima ja työttömyys

Työvoiman kokonaismäärä kehitys on Valkeakoskella ollut samansuuntaista väestön kokonaismäärän vaihtelun kanssa. Välillä 1991–2010 työvoima oli suurimmillaan vuonna 1991 hieman yli 11000 henkeä. Vuonna 2010 määrä oli noin 10 prosenttia pienempi, 9903 henkeä. Työttömyys ja työttömien määrä on vaihdellut samalla aikavälillä alhaisimmasta, vuoden 1991 8 prosentista ja 879 työttömästä 1990-luvun lamavuosien korkeimpaan: 21 prosenttiin ja 2264 työttömään vuonna 1994. 1990-luvun puolivälissä työttömyys lähti tasaiseen laskuun, joka jatkui aina vuoteen 2008 asti, jolloin uusi taantuma ja lama saivat työttömyyden jälleen kasvuun. (Kuvio 7) Tammikuussa 2010 koko Pirkanmaan työttömyysaste oli 13 prosenttia⁶ koko maan työttömyysasteen ollessa 9,5 prosenttia⁷. Valkeakoskella työttömyys on siis sekä maakunnan että koko maan keskiarvoa korkeammalla tasolla.

⁶ Tilastokeskus: Altika-alue-tietokanta: Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastot

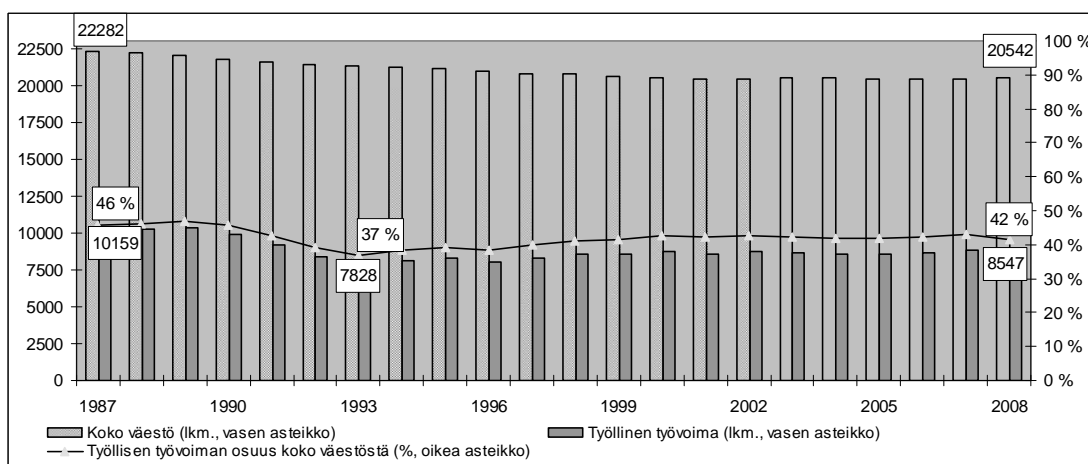
⁷ Tilastokeskus: Työvoimatutkimus / tammikuu 2010.

Lähde: Tilastokeskus: Altika-alue tietokanta: Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystiedot.

Kuvio 7 – Työttömien ja työvoiman lukumäärät ja työttömyysaste Valkeakoskella mitattuna tammikuussa 1991 – 2010

Kuten jo aiemmin ilmeni, väestön kokonaismäärä Valkeakoskella laski 2000-luvun taitteeseen asti. Työllisen työvoiman määrä on myös myötäillyt väestön muutoksen kokonaismäärää ja näiden kahden lukumäärän suhde on vaihdellut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana välillä 46 prosentin huipusta 37 prosentin pohjaan 1990-luvun alun lama-aikana. Vastaavasti myös työvoiman osuus lähti 1990-puolivälin jälkeen hitaaseen nousuun työttömyyden vähetessä. Vuonna 2008 työllisen työvoiman osuus kokonaisväestöstä oli Valkeakoskella 42 prosenttia. (Kuvio 8) Tämä on lähellä koko maan keskiarvoa, joka vuoden 2010 alussa oli 44 prosenttia⁸.

Lähde: Tilastokeskus: Altika-alue tietokanta: Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystiedot.

Kuvio 8 – Valkeakosken väestön, työllisen työvoiman ja näiden välisen suhteen kehitys vuosina 1987 – 2008

⁸ Tilastokeskus: Altika-alue tietokanta

4. VIERAILUT VALKEAKOSKELLA

Tilastollisen tarkastelun tueksi ja ymmärryksen syventämiseksi aiheesta, haastattelin Valkeakoskella kevään 2010 aikana paikallisia toimijoita heidän näkemyksistään.

Haastattelujen päätarkoituksena oli selvittää vastauksia tutkimuskysymykseen:

- *Millaiseksi alueen eri toimijat näkevät Valkeakoskella tehtävän työn kehittyvän jatkossa?*

Tutkielman pääasiallisten tutkimuskysymysten ohessa ja niiden avuksi oli haastatteluissa olennaista ja mielenkiintoista havainnoida vastaajien yleisiä näkemyksiä sekä jo tapahtuneesta muutoksesta että tulevaisuudessa tapahtuvista laajemmista kehityssuunnista työelämässä ja yhteiskunnassa. Tässä luvussa kuvaan haastatteluista saamiani vastauksia näihin kysymyksiin. Alaluvussa 4.1 tuon esiin haastateltavien näkemyksiä jo tapahtuneista muutoksista suhteessa menneeseen. Alaluvussa 4.2 tarkastelen muutoksia, joita vastaajat näkevät yleisesti tapahtuvan jatkossa sekä työssä että yhteiskunnassa laajemmin. Alaluvussa 4.3 käyn läpi vastaajien näkemyksiä ja ideoita siitä, mitä työ ja toimeentulo voisivat jatkossa olla Valkeakoskella käytännössä ja haen siis vastausta pääasialliseen tutkimuskysymykseen. Luku 4 on kuvausta siitä, minkälainen kuva minulle hahmottui tekemäni 13 haastattelun perusteella haastateltavien näkemyksistä muutoksesta, kehityksestä ja jatkosuunnista. Kyseessä on laadullisen analyysin tuotos ja siten eräänlainen tulkintaani perustuva mosaiikki erilaisista näkemyksistä. Tarkoituksena ei ole eikä voisikaan rajallisella otoksella olla millään tavoin edustava otos asioiden objektiivisesta ”*tositilasta*” (mikä tutkielmani tieteenfilosofisten lähtökohtien mukaan ei ole edes mahdollinen), vaan ainoastaan yksi näkemys ilmiöön.

4.1 Muutosta aiempaan nähden

Hahmottaessa työn kehitystä Valkeakoskella, oli haastatteluissa oleellista myös tarkastella sitä, minkälaisia muutoksia haastateltavat näkivät jo aiemmin tapahtuneen. Seuraavassa tuon esiin erilaisia haastateltavien näkemiä muutoksia palveluiden järjestämisessä, kunnan strategiassa, ihmisten liikkuvuudessa, työllistymisessä sekä työn sisällössä.

4.1.1 Palveluiden järjestämisessä

Erään haastateltavan sanoin, historian valossa Valkeakosken sekä heikkous että vahvuus on ollut kaupungin vahva teollisuus pohja. Paikallinen vauraus ja toimeentulo ovat rakentuneet suurten teollisten yritysten kautta, mutta toisaalta näiden taatessa työn ja hyvinvoinnin ei niiden ulkopuoliselle kehittämiselle ole ollut suurta tarvetta. Tuli myös ilmi, ettei yritysten vahva yhteiskunnan rakentajan rooli toisaalta ole ollut suoranaisesti vapaaehtoista toimintaa: aiemmin kunnallisen palvelurakenteen ollessa vielä heikko, ei muuta mahdollisuutta vain ollut olemassa. Siten tehtaat joutuivat ottamaan nykyistä aktiivisemmän roolin ja pitämään työvoimastaan huolta laajemmin henkilöstöpoliittisin toimin. Myöhemmin kunnallisten palveluiden kehittyessä yritykset ovat kyenneet keskittymään ydintoimintaansa ja luopumaan näistä ylimääräisistä toiminnoista, jolloin niiden paikallinen rooli on muuttunut. Palveluiden järjestämisessä on siis totuttu ensin siihen, että suurteollisuus toimi aktiivisena järjestäjänä ja tämän jälkeen kunnan kehittyessä yhteiskunnan hyvinvoinnin rakentajan ja ylläpitäjän rooli on siirtynyt sille.

”Me on historiassa oltu sellaisen suurteollisuusajattelun vankeja. Ihan vielä tuossa 80-luvullakin kun ajeli tuossa kaupungilla, niin oli vain yhtä firmaa täällä: Yhtyneet Paperitehtaat ja niillä sitten eri yksiköitä. Nyt on sitten jos jonkinlaista ja se on iso henkinen muutos ollut se. Täällä ei ole totuttu siihen, että ihmiset itse lähtisivät yrittäjiksi ja perustaisivat. Ennen se patruuna järjesti ja sitten se kunta, niin ihmisten on vain vaikea luopua.”

Muutos toiminnan siirtymisestä kunnan harteille alkoi tapahtua suurissa osin 1970-luvun alkupuolella Juuso Waldenin jäätyä Yhtyneiden Paperitehtaiden johdosta ja yhtiön alettua tehostaa toimintaansa. Tärkeänä nähtiin erityisesti päätös erikoistua paperintuotannossa tuottavampiin laatuihin. Toimien avulla paperiteollisuuden kannattavuutta paikkakunnalla saatiin parannettua: joidenkin arvioiden mukaan ilman uudistumisia olisi paperinvalmistus loppunut Valkeakoskella ja kauan aikaa sitten.

Toimintaa tehostaessaan suuryritykset ovat myös lohkoneet toimintojaan ja alueelle on syntynyt tämän jäljiltä jonkin verran keskisuurta alihankintateollisuutta. Aikanaan ulkoistukset olivat suuri shokki yhteen suureen toimijaan tottuneella paikkakunnalla, mutta nyt ne nähtiin myös hyvänä asiana toiminnan tehostuessa ja yritysten päästessä

keskittymään kukin ydinosaamiseensa ja sen kehittämiseen. Toisaalta kuitenkin myös toiminnan vapaalle ja luontaiselle kehittämiselle tulisi jättää riittävästi tilaa. Erityisesti myös nuorten kohdalla lopullinen työhön oppiminen vaatii aikaa. Huippuun viedyssä tehokkuusajattelussa tälle ei nähdä välttämättä löytyvän ymmärrystä.

4.1.2 Kunnan strategian muutos

Paikallisen teollisuuden ohessa kasvaneella Valkeakoskella on kaupungin toiminnan vahvana lähtökohtana ollut pitkään suurteollisuuden tärkeä rooli paikkakunnalla. Se on tuonut paikallisille ihmisille toimeentulon ja kunnalle verorahoituksen. Näköpiirissä on kuitenkin ollut jo parinkymmenen vuoden ajan savupiiputeollisuuden roolin kaventuminen. Muutosten nähtiin alkaneen 1970-luvulla paperiteollisuuden alettua tehostaa toimintaansa ja keskittyttyä tarkemmin ydintoimintaansa. Kuitenkin kunnan strategisen suunnittelun puolella toiminnan perustan nähtiin jatkuneen edelleen pitkään samanlaisena. Valkeakosken nähdäänkin olleen pitkään hivenen sekavassa tilassa suhteessa menneisyyteensä: kaupungin vahva fokuoitetuminen teollisuuden tuomaan hyvinvointiin ei enää tuottanutkaan tulosta samalla tavalla kuin aiemmin, työllisyys oli korkealla tasolla ja väkiluku pitkään laskussa. Aiempi suunta ei näyttänyt enää hyvältä.

2000-luvun taitteessa kehityskulun huolestuttavaan suuntaan alettiin havahtua ja koettiin, että kehitys tulisi kääntää jollain tavoin. Jälkikäteen tarkasteltuna kunnan aiempi strategia vaikutti löyhältä eikä sen seuraamisessa oltu pysytty riittävän systemaattisesti. Myös kuvaa Valkeakosken mahdollisuuksista perinteisen teollisuuden lisäksi haluttiin laajentaa. Kiihvasta keskustelua aiheutti kunnan tulevaisuuden vision määrittely kaupunkistrategiaan: voidaanko sanoa kaupungin tavoitteena olevan *kasvava, korkean osaamisen ja hyvien palveluiden asuin- ja yrityskaupunki*⁹ jos kaupunki on muuttotappiainen, alueella on korkea työttömyys ja perinteisesti tärkeä teollisuus karsii toimintojaan? Kuitenkin päädyttiin tähän siinä vaiheessa kaukaiselta näyttäneeseen tavoitteeseen, sillä nähtiin, että tavoiteltava päämäärä tulisi asettaa selkeästi positiiviseksi eikä tyytyä alakuloon.

Muutos näkyi käytännössä muun muassa siinä, että jos aiemmin näkemyksenä oli, ettei väestö voi kasvaa korkean työttömyyden ja muuttotappion alla, alettiin tässä

⁹ Valkeakosken kaupunkistrategian visio vuoteen 2012 asti / Valkeakosken talousarvio 2010.

vaiheessa kaupungissa silti panostaa rohkeasti asumiseen ja markkinointiin. Muodostui ajatus, että kasvu on mahdollista ongelmista huolimatta. Kaupunki alkoi panostaa entistä enemmän asumiseen, koulutukseen sekä markkinointiin pyrkimyksenä aiempien, negatiivisten mielikuvien syrjäyttäminen ja uutta positiivisen kuvan luonti – syntyi muun muassa uudensuuntautuneeseen mielikuviin perustuva lanseeraus Valkeakoskesta Mansikkapaikkana:

”Tähän rakentui mun mielissäni tämä Mansikkapaikkahomma, että Valkeakosken tulevaisuus on asumisen puolella [...] tulevaisuus ei olekaan savupiipputeollisuudessa [...] mutta väkiluvun kehitys voi olla siitä huolimatta positiivista. Ei yrittämisen strategia vaan asumisen strategia tämä Valkeakosken kehitys”.

Uuden logiikan mukaisesti väestön kasvaessa myös erilaisten palveluiden tarve kasvaa ja tämä puolestaan luo työllisyyttä. Tästä ajatuksesta löytyy yhtäläisyyksiä muun muassa Richard Floridan (2002) ajatuksiin. Florida näkee kiristyneessä kilpailussa myös elinympäristön laadun kasvattaneen merkitystään. Hänen väitteensä on, että alueellisessa kehittämisessä tulisi siirtyä yritysälähtöisestä kehittämisestä ihmisälähtöiseen kehittämiseen ja pyrkiä luomaan toimintaympäristöjä, joissa osaavat ihmiset haluavat toimia. Liiketoiminta on aina pohjimmiltaan ihmisten pyörittämää, ja ympäristön ollessa ihmisille kiinnostava ja otollinen, stimuloi se myös yritystoiminnan syntymistä. (Turok 2009, 21)

Yhteiskunnan kehitykseen vaikuttavat monet asiat ja on vaikea sanoa ehdottomasti, mikä vaikutus näillä strategisilla muutoksilla oli. Joka tapauksessa väkiluvun lasku tasaantui Valkeakoskella 2000-luvun aikana ja vuosikymmenen lopulla se jopa kääntyi kasvuun. Tärkeäksi jatkossa nähtiin, että kaupungin toiminta ja päätökset eri tasoilla noudattaisivat johdonmukaisesti näitä valittuja strategisia suuntia. Ylipäättään Valkeakoskella vaikuttaisi tällä hetkellä vallitsevan eteenpäin suuntautuva, mutta odottava tila ja suhtautuminen muutoksiin. Haastateltavien näkemyksissä muutokset näyttäytyivät kaiken aikaa tapahtuvina ja väistämättöminä. Vastarinnan ei nähty tuottavan haluttua tulosta, vaan kehityskulkuja olisi pyrittävä hyödyntämään. Vuosituhannen vaihteen jälkeen kaupunkiin nähtiin tulleen alakulon tilalle pyrkimystä

uudistumiseen ja mahdollisuuksien käyttämiseen. Tätä myös pidettiin tärkeänä tekijänä suhtautumisessa tulevaan.

4.1.3 Muutos ihmisten juurtumisessa ja liikkuvuudessa

Haastateltavat näkivät muutosta tapahtuneen sekä työelämän vaatimuksissa kuten myös ihmisten henkilökohtaisissa mieltymyksissä ja odotuksissa työuraa kohtaan. Samalla uralla enää voida tai välttämättä edes haluta olla eläköitymiseen asti, kuten usein aiemmin tavoitteena oli. Myöskään kaikkea työtä ei enää voi olettaa löytyvän juuri omalta paikkakunnalta, vaan mahdollisuuksia tulee etsiä entistä laajemmin. Perinteinen teollisuuspaikkakunnan urapolku vei jo nuorena tehtaaseen töihin. Paikkakunnan omalla tehtaalla työskentely on myös ollut ylpeyden aihe sekä paikallisen identiteetin ilmentymä. Urakehitys on tapahtunut saman organisaation sisällä etenemällä, eikä halua muutoksiin ollut kuin pakon edessä. Nykyisen ja tulevan ajan työkehitys taas rakentuu haastateltavien näkemyksissä aiempaa enemmän yksilön ympärille. Työyhteisöt yksilön ympärillä saattavat vaihtua jatkuvasti, ja tietyn yhteisön tuntemuksen ja sen sisäisen sosiaalisen aseman sijaan työssä korostuu jatkuva oppimiskyky sekä taito sopeutua vaihtuviin tilanteisiin. Samankaltaista muutosta aiemmasta yhteisöllisyydestä yksilöllisyyden korostumiseen haastateltavat näkivät myös koulutusjärjestelmässä: Aiemmin kouluissa vallitsi selkeä, vakaana pysyvä luokkaympäristö. Oppiminen tapahtui useimmiten samassa luokkatilassa, yhdessä saman tutun luokkayhteisön kanssa. Nykyisellään taas esimerkiksi luokattomissa lukioissa ja ammattikorkeakoulun opetuksessa korostuu yksilöllisyys sekä uusien kontaktien luonti. Ryhmät vaihtuvat, oppimistilat siirtyvät paikasta toiseen ja opetus voi tapahtua myös etänä. Koulutuksen nähdään valmentavan yksilölliseen kasvuun sekä juuri kykyyn toimia erilaisissa paikoissa, ympäristöissä ja yhteisöissä.

Joustavuutta ja mukautuvuutta odotetaan siten työelämässä entistä enemmän sekä niin yksilön kuin yhteisöjenkin puolelta. Sen viesti on tyly: *erään haastateltavan sanoin joko sopeudut siihen muutoksen tai sitten et. Jollet, niin sitten käy köpelösti.* Toisaalta Webster (1995, 114–115) painottaa, että tilanteessa ei siten ratkaise vauraus tai yhteiskuntaluokka vaan kyvykkyys. Suurimpana syynä aiempaa suurempaan tarpeeseen mukautua, sopeutua ja joustaa näyttäisi olevan itse muutostahdin nopeutumisen aiemmasta. Eräs haastateltava näkee, että pohjimmiltaan tämä juontaa juurensa siitä, kuinka tiedon, rahan sekä tavaran liike on nopeutunut. Tieto

muutoksista liikkuu millisekunnissa toiselle puolen maailmaa, valuutat vaihtavat mannan sähköisesti sekä myös fyysinen tavara liikkuu konteissa ja muilla tavoin nopeammin kuin koskaan aiemmin. Tämä taas mahdollistaa nopeamman kilpailun ja erilaiset vaihtoehdot, kun taas aiemmin kaupantekoa rajoittivat esimerkiksi kontaktien puute potentiaalisten ostajien ja myyjien välillä. Nykyisellään näiden yhteyksien löytäminen on helpottunut tietoyhteyksien kehityksen myötä. Erityisesti suurten, mutta myös pienempien yritysten ja yksittäisten ihmisten on mahdollista tehdä kauppaa globaalisti ympäri maapalloa. Sen lisäksi, että tämä on laajentanut markkinoita, on myös kilpailuun halukkaiden tarjoajien määrä kasvanut. Esimerkiksi verkossa erilaiset kaupanteon sovellukset, kuten Ebay tai Alibaba¹⁰ ovat luoneet maailmanlaajuisia, virtuaalisia kauppapiloja, joissa miljoonat ostajat ja myyjät voivat fyysisestä sijainnistaan riippumatta löytää toisensa. Tällä tavoin kauppa on avautunut aivan uusille toimijoille. Toisaalta myös uudella kaupalla on omat vaatimuksensa niin tekniikan kuin myös esimerkiksi kaupanteko- ja kielitaidon suhteen. Nämä taidot hallitseva voi löytää helposti uudenlaisia mahdollisuuksia myös aiemmin syrjäiseksi nähdyltä seuduilta. (Tolz & Vetter 2007) Laajentuneilla markkinoilla myös kilpailijoita löytyy enemmän, ja kuten eräs haastateltava asian näki, yhden toimijan löytäessä menestyvän tuotteen ja markkinat, on myös tuotteen tai palvelun menestysaika entistä lyhempi kilpailijoiden iskiessä kiinni samaan mahdollisuuteen. Siten myös reagoinnin ja jälleenuudistumisen tulee olla entistä nopeampaa ja jouhevampaa.

Kaikella tällä on vaikutuksensa niin työelämään siirtymiseen, työssä olemiseen kuin myös väestön houkutteluun asumaan ja sijoittumaan seuduille. Eräs haastateltava näki tämän kehityksen alkuun vaikeana haasteena kunnallisten tehtävien hoitamiselle, mutta jatkokysymyksenä pohdimme mahdollisuuksia käyttää ihmisten lisääntyntä liikkuvuutta, laajentunutta verkostoitumista ja irtonaisuutta hyväksi kaupungin ja elinkeinoelämän kehittämisessä. Vaihtoehtona ihmisten jäämiseen paikoilleen voisi nähdä ihmisvirtojen liikkeen hyödyntämisen esimerkiksi tiedon ja mahdollisuuksien leviämisen näkökulmasta. Hieman vastaavaa ajatusta oli myös erään toisen haastateltavan tuomassa näkökulmassa: koulutuselämässä ei tulisi niinkään miettiä,

¹⁰ Sekä Ebay että Alibaba ovat Internetissä toimivia kaupantekosivustoja, jotka tarjoavat alustan sekä yksityisten että yritysten harjoittamalle kaupankäynnille osoitteissa [Http://www.ebay.com](http://www.ebay.com) / <http://www.alibaba.com>

työllistyykö henkilö juuri opiskelupaikkakunnalle vai ei, vaan pelkkää paikallista näkökantaa laajemmin tulisi pyrkiä ajattelemaan, että ihmisiä koulutetaan koko Suomen tarpeisiin. Ihmisten täydellisen juurruttamisen sijaan oletuksena voisikin olla, ettei yksilö vietä Valkeakoskella koko ikäänsä, mutta sen sijaan paluu paikkakunnalle kyettäisiin tuomaan esiin hyvänä vaihtoehtona missä elämänvaiheessa tahansa.

Käsitysten työmatkan pituudesta ja etäisyyksistä nähtiin muuttuneen. Aiemmin pitkät etäisyydet saattavat olla nykyisin arkipäivää ja monet käyvät töissä päivittäin Tampereella tai jopa Helsingissä asti. Tätä on käytetty myös Valkeakosken markkinoinnissa hyväksi. ”Vain puoli tuntia Tampereelta” -tyyppiset mainokset ovat näkyneet moottoritien varressa tuoden esiin lyhyehkön etäisyyden työajassa suhteessa esimerkiksi ruuhkaisempiin reitteihin muualta päin kaupunkiseutua. Sikäli pendelöintikulttuurin ja -mahdollisuuksien kehitys on muuttanut myös ihmisten sijoittumispäätöksiä. Tätä näyttävät haastatteluista saadun tiedon mukaan puoltavan myös Valkeakosken Tamperetta edullisemmat tonttihinnat. Asumiseen vahvasti liittyen, myös nuorten suhteen omaan paikallisuuteensa nähtiin muuttuneen. Aiemmin nuoruudessa korostuivat nykyistä enemmän paikalliset kontaktit ja arkielämä sijoittui tiiviisti ja paikallisesti lähiympäristöön, mikä edisti paikallista identiteettiä. Nykyhetkeä kuvaa taas erään haastateltavan mukaan se, että nuoret ovat enemmän yhteisissä muualle, joko kotoaan internetin välityksellä tai sitten lähtemällä pois Valkeakoskelta esimerkiksi Tampereelle tai läheiseen Ideaparkiin Lempäälään. Ihmisten liikkuvuus on kasvanut, verkostot laajentuneet ja tämä näkyy kyseisen haastateltavan mukaan myös siinä, ettei välttämättä enää sitouduta ja asetuta aloilleen samalla tavoin kuin aiemmin: talon rakentamisen ja oman paikan löytämisen sijaan liikettä tapahtuu enemmän kulloisenkin elämäntilanteen ja työn mukaan.

Nämä paikalliset näkemykset ihmisten liikkuvuuden muutoksesta tuovat mieleen jollakin tapaa Manuel Castellsin (2000, 441–448) näkemykset nyky-yhteiskunnasta *virtojen tilana*. Castells viittaa tällä maailman muuttumiseen stabiilista paikkakeskeisyydestä dynaamiseen tilaan, jossa tietovirrat, rahavirrat, ihmis- ja tavaravirrat paikasta toiseen määrittävät olemista yksittäistä paikkaa enemmän. Castellsin mukaan tietoyhteiskunnassa paikat eivät ole yhtäläisiä merkittäviä kuin ennen. Merkityksellistä sen sijaan on niiden kyky kuljettaa näitä virtoja lävitseen. Virrat muodostavat yhdessä verkostoja. Fyysiset sijainnit eivät kuitenkaan menetä

tässä katsannossa merkitystään vaan toimivat virtaverkostojen solmukohtina. (Emt., 443)

4.1.4 Muutokset työssä, työllistymisessä ja työllistämisessä

Suomalaisen arvomaailman nähtiin perinteisesti suosivan itsepalvelua ja omatoimisuutta, kun taas haastateltavat toivat esiin, että maailmalla monin paikoin on alueita, joiden toimeentulo rakentuu pääasiallisesti palvelutoiminnan varaan. Esimerkkeinä eräs haastateltava mainitsi Kauko-Idästä Singaporen ja Hongkongin, jotka nykyisin tulevat toimeen lähes pelkästään palveluiden avulla. Näillä seuduilla toki väestöpohja on selvästi suurempi, mutta palveluiden alalla varmasti löytyisi mahdollisuuksia myös pienemmissä yhteisöissä. Arvojen nähtiin kuitenkin muuttuneen myös Suomessa jo jossain määrin myönteisemmiksi palveluiden käyttämisen suuntaan. Taustalla tähän arvioitiin vaikuttavan esimerkiksi pidemmälle edennyt erikoistuminen työssä. Perinteisesti myös Valkeakoskella työ on käsitetty usein erityisesti fyysisten tavaroiden valmistuksena. Aiemmin näkemyksenä on ollut, että kyse on omatoimisuudesta ja myös ylpeydestä, että asiat kyettiin tekemään itse. Nyt kuitenkin erikoistuminen ja myös vaatimustason kasvu on vienyt suuntaa siihen, ettei jokaisen tarvitsekaan osata erilaisia teknisiä asioita itse, vaan ihmiset uskaltavat käyttää myös enemmän toisten tuottamia palveluita renkaanvaihdosta talon rakentamiseen. Laajemmasta näkökulmasta tarkastellen eräs haastateltava toi esiin, kuinka myös kansantaloudellisesta näkökulmasta saavutettaisiin selkeitä säästöjä, jos monissa asioissa luotettaisiin asianhoitoon erikoistuneiden ihmisten ammattitaitoon ja jokainen hyödyntäisi ensisijaisesti omaa erikoisosaamistaan. Tosin monia asioita voi tehdä myös pelkästään virkistykseen ja harrastuksen vuoksi.

Lisäksi myös työllistämisyjärjestelmässä nähtiin rakenteellisia kankeuksia, jotka vaikuttavat työhön ja työllistymiseen. Yksittäisen ihmisen palkkaaminen kotitalouden kausiluontoisiin töihin asianmukaisella tavalla koettiin hankalaksi. Tästä johtuen palveluiden käytön sijaan monet kotityöt koetaan helpommiksi hoitaa itse, omaa vapaa-aikaansa tähän käyttäen, vaikka se tehokkain vaihtoehto olisikaan. Toisena vaihtoehtona on hoitaa maksu epävirallisesti, mitä varmasti käytännössä paljon tapahtuukin. Tämä kuitenkin on lainvastaista, ja ongelmaksi muodostuu esimerkiksi korvausvelvollisuuden määräytyminen, jos työssä sattuu jotakin odottamatonta. Osittain juuri työllistämisen vaikeuksien ja joustavuusongelmien vuoksi näkeekin osa

haastateltavista henkilöstövuokrauspalvelujen kasvattaneen suosiotaan viimeisen vuosikymmenen aikana. Välityspalvelua käytettäessä henkilöstövuokraukseen erikoistunut yritys huolehtii työvoiman ja sen tarpeen yhdistämisestä sekä myös näiden välillä tehtävistä sopimusasioista. Nämä yritykset keskittyvät toiminnassaan juuri tämän palvelun tarjoamiseen. On kuitenkin melko huolestuttavaa, jos työllistäminen on muodostunut niin vaikeaksi, että lainmukaisesti toimimalla on helpointa hankkia väliin ensin joku palkkaamiseen erikoistunut toimija avuksi. Henkilöstövuokrausyritykset tulivat esiin myös puhuttaessa työnhausta ja työttömyysturvasta, ja eräs haastateltava näki näiden yritysten toimivan työnvälityksessä jo niin paljon tehokkaammin kuin julkiset työvoimavirastot, että ainakin hänen tapauksessaan työnhaku tapahtui ensisijaisesti yksityisten vuokrauspalveluiden kautta ja työvoimatoimistojen rooliksi hänen mielestään on muodostunut työttömien tukeminen erilaisten kurssien ja päivärahojen muodossa. (Vuokratyötä lisäksi tarkemmin tutkinut esim. Tanskanen 2007).

Keskustelua käytiin haastatteluissa myös työttömyysturvan motivoivuudesta. Suomessa sitä luonnehdittiin pitkäksi ja kapeaksi verrattuna joihinkin muihin maihin, joissa työttömyysturva on lyhempi, mutta myös korkeampi. Nykyisellään työttömyysturvan ei nähty pystyvän motivoimaan riittävästi oma-aloitteeseen työnhakuun. Työnantajan näkökulmasta yhtenä palkkauksen puolesta ongelmana rakennemuutostilanteessa näkyi taas se, että vaikka toimintaolosuhteet ovat voineet muuttua erityisen nopeasti, niin ihmisten tottumukset palkkaukseen saattavat olla vielä muistissa aiemmasta. Esimerkiksi teollisuuden toiminnan ollessa vahvassa asemassa, vahvat ammattiyhdistykset kykenivät neuvottelemaan aloilleen tilanteeseen sopivat hyvät palkat ja työetuisuudet. Markkinatilanteiden muututtua ja kilpailun lisääntyttyä, poisoppiminen ja sopeutuminen uuteen esimerkiksi työpaikan tai alan vaihdon yhteydessä voi olla erityisen haasteellista. Muilla aloilla tai muuttuneessa tilanteessa samanlaista palkkatasoa, työetuja tai -olosuhteita ei välttämättä kyetä tarjoamaan. Työvoiman houkuttelu voi osoittautua hankalaksi, vaikka työtä olisikin tarjolla.

Viime vuosina työelämässä on usein sanottu aiemmasta poikkeavien työsuhteiden yleistyneen (esim. Monten 2006, Tanskanen 2007). Toisaalta vaikka aiheesta on paljon mediassa puhuttu, vaikuttaa tätä väitettä todistavien tutkimusten löytäminen

hankalalta. Uusitalo (2008) ei löytänyt tilastoaineiston tarkastelulla suoranaista pohjaa monesti julkisuudessa esitetyille väitteille, vaan näki että kyseessä saattaisikin olla enemmän kyse tilastouudistuksista, aktiivisesta työvoimapolitiikasta sekä talouden nopeasta kasvusta. Joka tapauksessa, Valkeakoskellakin vakinainen, pitkäaikainen työ nähdään tavallisimmaksi työmuodoksi teollisuudessa, ja haastatteluista kävi ilmi, että perinteisillä paperi- ja metalliteollisuuden aloilla vakituiset työsuhteet ovat edelleen yleisimpiä. Sitä vastoin myöhemmin syntyneessä elintarviketeollisuudessa käytetään enemmän määräaikaista työsuhdetta kysynnän vaihteluiden mukaan. Syynä tähän on tietenkin, että määräaikaisten työsopimukset tuovat palkkaukseen joustavuutta kysynnän vaihdellessa. Taustalla tähän eri toimialojen palkkaussuhteiden eroon saattaisi haastateltavan mukaan myös toisaalta olla se, että erityyppiset työtehtävät asettavat myös palkkaustavalle erilaisia vaatimuksia ja joihinkin tehtäviin määräaikaaisuudet sopivat paremmin kuin toisiin.

Muutosta työllistämässä on lisäksi tapahtunut myös ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden kohdalla. Aiemmin työllistymisen opiskelujen jälkeen teki hankalaksi viisumisäännöstö, joka edellytti maasta poistumista välittömästi opiskeluiden loputtua, jollei työtä tai muuta jatkopaikkaa ollut tiedossa. Viime vuosina edellytykset ovat haastateltavan mukaan parantuneet, sillä nyt ulkomaalaiset opiskelijat saavat vielä korkeakoulusta valmistumisensa jälkeen etsiä halutessaan työtä maasta puolen vuoden ajan. Siten työn löytämisen esteeksi ei ainakin pitäisi muodostua se, ettei työnhakuvaiheessa ole vielä tutkintoa suoritettuna.

4.1.5 Työn sisällöt muuttuneet

Työn sisältöön haastateltavat näkivät tulleen monia uusia asioita. Yhtenä selkeästi näkyvimmistä pidettiin tietotekniikan integroitumista lähes joka työhön. Myös teollisuudessa kaikki prosessin osa-alueet käydään läpi tietokoneitse ja esimerkiksi sähköpostin käyttö on yleiseksi viestintämuodoksi. Työn kuormittavuutta on pyritty koneellisesti vähentämään ja ainakin joiltain osin myös perinteinen fyysinen työ on vaihtunut koneiden toiminnan valvomiseksi ja tarkkailuksi. Tietotekniikka on rakentunut sikäli työhön yleisesti sisälle, etteivät sitä käyttävät ole enää tietotekniikkaan erikoistuneita asiantuntijoita, vaan lähes jokaisen työn perusvaatimukseen kuuluu tehtävään rakennettujen tietoteknisten sovellusten käyttö. Erikoistumisen vuoksi jokaisen ei kuitenkaan tarvitse ymmärtää sovellusta takana

löytyvää sisäistä rakennetta tai ohjelmakoodia, vaan näiden kehitystä hoitavat taas niihin työssään erikoistuneet. Tietotekniikka on erilaisten käytännön sovellusten avulla rakentunut sisään työprosesseihin, joita ei aiemmin olisi ajateltu missään määrin tietotyönä.

Tietotekniikan lisäksi haastateltavat näkivät, että työn sisällössä huomioon otettaviksi tekijöiksi ovat viime vuosina nousseet myös ympäristö- ja energiatehokkuustekijät sekä ennen kaikkea kansainvälisyys. Ympäristö- ja energiatehokkuus näyttäytyvät kahdella tavalla. Yhtäältä ne tulevat esiin uudistuneina yhteiskunnallisina vaatimuksina esimerkiksi asuinympäristön laadun yhteydessä: ihmisten vaatimukset ja odotukset ympäristötekijöiden suhteen ovat kasvaneet ja näihin asioihin kiinnitetään haastateltavien mukaan selvästi enemmän huomiota kuin aiemmin. Toisaalta samalla ympäristö- ja energiatehokkuustekijöitä voidaan siten samalla myös hyödyntää ja käyttää potentiaalisina osaamisaloina. Monet energiatehokkaat ratkaisut perustuvat uuteen ja korkeatasoiseen osaamiseen ja kehittämiskykyyn, mihin myös Suomessa on pyritty panostamaan. Kansainvälisyys taas on muuttunut koko toiminnan lävistäväksi edellytykseksi. Aiemmin yritysten ja yksityistenkin ihmisten toiminta-alue nähtiin paikalliseksi, maanlaajuiseksi tai isommilla tehtailla ehkä naapurimaat käsittäväksi. Kilpailun lisääntyttä toiminta on laajentunut kattamaan mahdollisimman suuret markkina-alueet ja kauppaa pyritään keskittämään lähelle keskeisiä markkinoita. Sekä yhteistyötä tai ostopalveluiden kilpailutusta tehdään maailmanlaajuisesti. Yrityselämän lisäksi myös kuntatasolla aluerajat ylittävän yhteistyön ja verkottumisen merkitys on kasvanut ja toimikenttä laajentunut viimeistään Euroopan unionin myötä kansainväliseksi.

Myös teollisuuden työympäristössä yhteistyön ja verkostojen sekä myös paikallisesti vuoropuhelun nähtiin lisääntyneen työnantajien ja -tekijöiden välillä. Haastateltavasta olisi ollut aiemmin hyvin kaukainen ajatus, että työntekijät olisivat yhdessä työnantajan kanssa keskustelleet työllisyystilanteeseen liittyvistä asioista. Pikemminkin linja oli se, että työnantaja vastasi siitä, oliko työtä vai ei ja työntekijän tehtävänä oli hoitaa annetut tehtävät. Nykyisin asioista on alettu keskustella kuitenkin selvästi enemmän ja vuorovaikutus on lisääntynyt. Joustavuutta on tullut lisää myös esimerkiksi työajoissa sekä elämän- että tuotantotilanteen mukaan. Tarkka,

yksityiskohtainen valvonta on vähentynyt, ja huomio työssä on keskittynyt kokonaiskuvan hallintaan pienten yksityiskohtien sijaan.

4.2 Näkemyksiä tulevast

Määritettäessä työn kehitystä Valkeakoskella, oli oleellista pääkysymyksen lisäksi kartoittaa myös sitä, minkälaisia kehityskulkuja haastateltavat näkivät jatkossa tulevan yleisesti työhön liittyen. Nämä vastaukset rakentuivat usein siten, että informantit pohdiskelivat ensin jotain laajempaa kehityskulkua ennen kuin päätyivät sen mahdollisiin käytännön sovelluksiin paikkakunnalla. Tässä alaluvussa kuvaan näitä laajempia haastateltavien esiin tuomia tulevaisuuden näkemyksiä.

Haastateltavien näkemyksissä tulevaisuudessa näkyi useita erilaisia kehitykseen vaikuttavia suuntauksia. Osa niistä oli hyvin laajamittaisia, kuten ympäristömuutoksen vaikutukset, kansainvälistyminen tai energiapoliittiset ratkaisut. Näillä laajoillakin yhteiskunnallisilla muutoksilla nähtiin kuitenkin olevan myös vaikutuksensa työhön. Esimerkiksi öljyn saatavuuden heikkeneminen ja polttoaineen hinnan nousu tai verotuskäytäntöjen muuttuminen vaikuttaa oleellisesti myös ihmisten käyttäytymiseen ja jatkossa tehtäviin valintoihin. Paitsi haittatekijöitä, seuraa muutoksista myös aina uusia mahdollisuuksia. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen sopeutumisen nähtiin monien kustannusten lisäksi kenties myös aukaisevan uusia mahdollisuuksia vaikkapa matkailun saralla.

Yhdeksi suurimmista jatkossa vastaantulevista muutoksista nähtiin väestön ikääntyminen, jonka odotetaan kiihtyvän Suomessa seuraavan vuosikymmenen aikana suurten ikäluokkien tullessa eläkeikään (tarkemmin Työministeriö 2007). Eläköitymisen myötä tilanne tulee muuttumaan muun muassa työntekijöiden määrän vähentyessä, verotulojen vähentyessä sekä julkisen sektorin kulujen kasvaessa. Jatkossa joudutaan miettimään yhä moninaisempia tapoja järjestää palvelut. Haastateltavien näkemysten mukaan jatkossa kunnallinen palveluntuotanto tulee todennäköisesti avautumaan ja hajautumaan myös yksityisten palveluntarjoajien puolelle. Tällöin korostuvat ennen kaikkea osto-osaaminen sekä palveluiden kilpailuttaminen niin kunnan kuin kuntalaistenkin kohdalla.

Jatkossa työn sisällön nähtiin muuttuvan edelleen. Erään haastateltavan näkemyksen mukaan työnteossa tulee korostumaan vielä nykyistä enemmän yksittäisten tehtävien

lisäksi kokonaisuuksien hallinta ja kehittäminen. Työn perusprosessi säilyy edelleen taustalla, mutta sen lisäksi vastuu laajenee siten, ettei pelkästään ainoastaan työmiehiä ja työnjohtoa ole entiseen tapaan, vaan tarvitaan moniosaajia, jotka kykenevät hallitsemaan koko prosessin sekä myös kehittämään sen toimintaa. Tähän vaikuttaa juuri äkillinen muutostahti, johon kankean hierarkkinen organisaatio ei kykene reagoimaan riittävän nopeasti. Perustyöprosessi itsessään tulee olemaan entistäkin säännellympi, mutta kehittämissvastuun moninaistuessa työssä korostuu yhteistyö, avoimuus, läpinäkyvyys ja reaaliaikaisuus. Myös koulutuksen merkitys kasvaa ja elinikäistä oppimiskykyä vaaditaan jatkuvasti muuttuvissa tilanteissa. Sama haastateltava myös näki, että perinteisen prosessiteollisuuden yhteen työtehtävään erikoistuminen ei enää jatkossa riitä, vaan edessä on eri toimitasoilla ja organisaatioissa suuri poisoppiminen irti tarkasti erikoistuneesta työnkuvasta. Haastatteluissa tuli myös ilmi, kuinka usein puhutaan osaamisen tärkeydestä ja hyödyntämisestä työssä jatkossa, mutta toisaalta osaamista on usein myös paljon työttömänä. Oman erikoisalan osaamisen lisäksi työssä näyttäisivätkin siten korostuvan jatkossa vielä muut seikat. Edellä toisen haastateltavan mukaan ilmeni, kuinka joustavuus ja vuoropuhelu ovat jo nyt lisääntyneet työssä. Vastaavankaltainen kehitys näyttäisi näiden näkemysten mukaan olevan ennakoitavissa vielä vahvemmin jatkossa.

Haastatteluista ilmi tulleet näkemykset heijastelevat jossain määrin vastaavia piirteitä, joita myös Webster (2006, 111–115, alkujaan Castellsin (2000) ajatusten pohjilta) luonnehtii työn muutoksesta. Hänen mukaansa jatkossa työssä tulee korostumaan joustavuus ja jatkuva oppiminen tietyn alan erikoisosaamisen sijaan. Siten myös urasuunnitelmissa ja näkymissä korostuu jatkuvuuden sijaan monipuolisuus useiden erilaisten projektien, yritysten ja toimijoiden kanssa. Työssä ei enää riitä työntekijän tarkka keskittyminen yhteen tehtävään vaan kaikki riittävän monotoniset tehtävät pyritään automatisoimaan, jolloin luovuuteen ja ongelmanratkaisuun kykenevät ihmisaivot voivat keskittyä toistuvien prosessien suorittamiseen sijaan esimerkiksi toiminnan kehittämiseen ja muuhun luovuutta edellyttävään työhön. Webster (emt., 114) näkee, että tässä kehityksessä työelämässä korostuu yksilöllisyys ja itsenäisyys: työuran luonti ei enää ole sidoksissa tiettyyn asemaan organisaatiossa, vaan se perustuu pikemmin henkilökohtaisten verkostojen hallintaa, kasaamiseen ja hyödyntämiseen sekä omien kykyjen ja valmiuksien kehittämiseen ja uudistamiseen.

Työn monipuolistumisesta puhuvat myös Lundvall ja Johnson (1994), jotka näkevät jatkossa osaamisen (know-how) lisäksi korostuvan erityisesti *know-who*:n eli sosiaalisten taitojen ja verkostojen tuntemuksen. Myös Reich (1991) näkee jatkossa kaikkein tärkeimmiksi työprosesseiksi nousevan tämänkaltaiset, tiedon ja symbolisten määreiden hallintaan perustuvat työt, joilla pystytään esimerkiksi tuomaan uutta lisäarvoa työhön.

Jatkossa haastateltavat arvioivat logistisen sijainnin muodostuvan edelleen yhä tärkeämmäksi tekijäksi yritystoiminnan sijoittumisen kannalta ja uuden teollisen tuotantotoiminnan asettuvan yhä lähemmäksi maailmanmarkkinoita. Tuotantotoiminnan siirtyessä sijainniltaan kustannustehokkaampaan paikkaan tuotekehityksen merkitys korostuu entisestään. Tällöin tärkeää on pystyä hyödyntämään tutkimus- ja kehittämistoiminnan saavutukset mahdollisimman pitkälle paikallisesti. Myös perinteisiltä metsäteollisuuden aloilta voisi haastateltavien mielissä löytyä hyvin vielä mahdollisuuksia, mutta tuotekehitykseen tulisi panostaa entistä enemmän. Kaiken kaikkiaan toiminta tulee suunnata kotimaan lisäksi heti myös kansainvälisille markkinoille, mutta kuitenkin luopumatta uusista ideoista liian varhain. Teollisuuden toiminnan ympärille uskotaan löytyvän jatkossa uusia mahdollisuuksia myös niin sanotun palveluliiketoiminnan puolelta. Tällöin periaatteena olisi laajentaa toiminta-ajatusta kattamaan tuotteen valmistuksen lisäksi myös erilaiset toiminta-, huolto- ja ylläpitopalvelut tuotteen koko elinkaaren ajaksi. Toimitettava tuote ei olisikaan pelkästään tekninen laite, vaan koko palvelukokonaisuus.

Logistisella sijainnilla nähdään olevan jatkossa korostuvaa merkitystä paitsi yritystoiminnan näkökulmasta, myös asumisratkaisujen yhteydessä. Asumisen kannalta tärkeässä asemassa nähdään olevan kulkuyhteyksien kehittämiseen panostaminen. Näihin vaikuttavat myös jo edellä mainitut tulevaisuudessa tapahtuvat kehityssuunnat esimerkiksi öljyn hinnan suhteen. Raideratkaisut Tampereelle koetaan tärkeiksi, mutta kaukaisiksi vaihtoehdoiksi, joskin Tampereen laajentuessa kohti etelää suora etäisyys myös Valkeakoskelle lähenee. Naapurikuntien kanssa tehtävä yhteistyö nähdäänkin erityisen tärkeäksi jatkossa kehitettäessä niin joukkoliikenne-, asumis- kuin palveluratkaisuja ihmisten kuitenkin käydessä entistä enemmän töissä, ostoksilla ja asioilla yli kuntarajojen.

Ylipäättään uusien kehityssuuntien löytämiseksi haastateltavat kokivat tärkeäksi avoimuuden, uskaliaan yrittämisen ja aiempien totuttujen polkujen rikkomisen. Pelkästään aiemman teollisuuspaikkakunnan sijaan olisi tarvetta pyrkiä näkemään ja saada myös muut näkemään Valkeakoski aivan uudelta näkökulmasta. Tulevaisuuden nähtiin tuovan jatkossa uudentlaisia asioita, mutta suhtautuminen muutokseen vaikutti silti epävarmuudessaan avoimen toiveikkaalta. Erilaisiin muutosvirtoihin täytyy vaan päästä mukaan.

”Täytyy miettiä ihan perusasioista, että mitä tarjotaan, kelle tarjotaan, mitkä ovat ne ryhmät, kuinka luodaan uutta kysyntää, vältetään kilpailu ja päästään tuottamaan voittoa omalle alalle ennen kuin kilpailu muualta iskee eteen ja uudistuminen on taas edessä”

4.3 Mahdollisuudet Valkeakoskella

Tässä luvussa käyn läpi haastatteluissa ilmi tulleita konkreettisia ehdotuksia ja ideoita Valkeakosken kehityssuunniksi jatkossa. Luku vastaa tutkimuskysymykseen

- Mitä erilaisia toimintamahdollisuuksia Valkeakoskella voisi olla?

Haastatteluissa tuli laajalti esiin näkemyksiä, että Valkeakoskella on pitkään oltu tuudittautuneina aiempiin aikoihin, ja odotuksissa on ollut, että *joku ryhtyisi jälleen tekemään jotakin*. Näiden näkemysten mukaan paikkakunnalta ei ollut löytynyt kehitystä eteenpäin vievää oma-aloitteisuutta., kunnes viime aikoina oli jälleen alkanut tulla uusia ideoita ja niitä eteenpäin vieviä hankkeita. Monet aiemmista yrityksistä olivat kohdanneet vielä varovaisia epäluuloja, mutta vuoden 2009 Asuntomessut haastateltavat näkivät onnistuneena lähtölaukaustapahtumana, joka sai aikaan myös uskalluksen moniin muihin uudentlaisiin ideoihin. Toisaalta samaan aikaan Valkeakoskella on lähdetty kehittämään myös paikallista jalkapallojoukkuetta, FC Hakaa, uudella tavalla. Samoin uusia hankkeita ovat olleet muut kesäteatteritoiminnan kehittäminen kesällä 2010 sekä muun muassa suunnitelmat Kalevala-teemaisen elämyspuiston sekä pikku-Manhattaniksi kutsutun uudentlaisen asuinalueen hahmotelmista. Uskallusta ja rohkeita näkemyksiä on siis alkanut jälleen löytyä ja juuri uusia ideoita ja lisäksi niiden toteuttamista haastateltavat myös pitävät

tärkeänä tulevaisuudelle. Tässä luvussa olen kerännyt yhteen näiden ideoiden rikkautta ja eritellyt niitä seitsemän teeman alle alalukuihin 4.3.1 – 4.3.7.

4.3.1 Teollisuuden paikkakunta

Valkeakosken elinkeinoelämän kehittämisessä nähdään edelleen tärkeänä puolena monipuolisuuden lisääminen sekä teollisuuden sisällä että muissa elinkeinoissa. Perinteisesti paikkakunta on rakentunut yhden suuren teollisuuden yrityksen ympärille, ja vaikka viime vuosina ja vuosikymmeninä uusia yrityksiä on tullutkin jo jonkin verran, löytyy potentiaalia vielä paljon: yritysten lukumäärä suhteessa kaupungin väkilukuun on edelleen matala verrattuna muuhun Pirkanmaahan. Monipuolistamalla toimialakenttää voitaisiin löytää uusia suuntia ja samalla tuoda vakautta, jottei yhden toimialan vaikutukset koko paikkakunnan tilaan korostuisi liikaa.

Valkeakosken nähtiin pitkään olleen edelleen kiinni suurteollisuuden saavutusten ja kehittämistoiminnan muistoissa. ”Hyvinä vanhoina aikoina” Vuorineuvos Juuso Waldenin johtaessa Yhtyneitä Paperitehtaita paikkakuntaa rakennettiin ja tehtiin ja tällöin oli menossa aktiivinen ”*tekemisen meininki*”, mikä haastateltavien mukaan myöhemmin on ollut kadoksissa. Nyt viime aikoina esiin on nähty tulleen taas uusia, rohkeita avauksia ja näkemyksiä Valkeakosken kehittämiseen. Osa näistä näkemyksistä on pidetty lähes uhkarohkeitakin, mutta kuitenkin haastateltavat näkivät, että tämänkaltaisia uusia avauksia tarvitaan: ”*Sillä jollei mihinkään uskalleta lähteä mukaan, ei myös mitään uusia tuloksia voida saada aikaan!*”

Jonkin täysin uuden, satoja työllistävän yrityksen tuloon paikkakunnalle ei juuri uskota, vaan kokonaisuuden nähdään rakentuvan jatkossa pienistä paloista ja uudenlaisista malleista. Poikkeuksena tähän on Kuitu Finlandin 2008 alas ajetun tehtaan saaminen uudelleen pystyyn, mitä koko paikkakunnan edelleen nähdään toivovan. Rahoitusongelmista kärsivän yrityksen toimintamarkkinat näyttäisivät jatkossa lupaavilta, mutta myös sen kohdalla uudistumispaaineet jatkossa ovat kovat, jos tehdas lähteekin jälleen käyntiin. Laajassa mittakaavassa nähdään kuitenkin tärkeäksi päästä eteenpäin aiemmista, ainoastaan toiminnan tehostamiseen perustuvista toimimalleista. Tämän sijaan tulisi pyrkiä saamaan aikaan jotakin täysin uutta kysyntää luovaa toimintaa. Näkemyksen oli, että jos pitkällä tähtäimellä tuotantoa halutaan uudistaa, ei niihin yrityksiin, joiden teknologia perustuu pelkästään

tuotteiden tuottamiseen enemmän koneita ja insinööritaitoa kehittämällä, voida enää perustaa: perustuotanto saadaan varmasti tehtyä halvemmalla lähempänä markkinoita. Nykyisen mallin mukaan tuotantotoiminnan toimiminen alueella vaatii erikoistumista johonkin hyvin tarkasti rajattuun toimialaan, joka vaatii niin korkeaa osaamista ja ammattitaitoa, että kynnyks aloittaa vastaava tuotanto muualla on liian korkea suhteessa mahdollisiin voittoihin. Näitäkin nähtiin toki olevan vielä olemassa: yhtenä esimerkkinä tällaisesta tuli esiin viime vuosina Suomessa rannikkoseudun telakoilla valmistetut loistoristeilijät ja jäänmurtajat, joiden valmistus vaatii paljon korkeaa teknologista osaamista. Vaatimuksiltaan ne ovat siten korkeammassa laatuluokassa, ettei halpa hinta ole ensisijainen valintaperuste. Vaikka näidenkin osalta valmistus tapahtuu rannikoilla sijaitsevilla telakoilla, ulottuvat alihankintaketjut myös laajemmin sisämaahan.

Esiin tuotiin myös useasti, kuinka teollisessa tuotannossa on Valkeakoskella opittu tekemään vuorotyötä. Ihmiset ovat vuosien varrella tottuneet rytmittämään koko elämänsä työn mukaan. Kaupunkiin nähdään syntyneen omanlaisensa työkuulttuuri, johon kuuluu mukaan myös se, että arjen muut toiminnot hoidetaan vuorotyön mukaisesti vuoron ulkopuolella. Käytännössä tämän sanotaan näkyvän kaupungissa esimerkiksi siten, ettei keskustassa ole iltapäivästä yhtä suurta ruuhkaa, niin kuin monissa muissa kaupungeissa, vaan ihmiset käyvät kaupoissa ja asioilla silloin kun työltään ehtivät. Tämänkaltaisen valmius elämän rytmittämiseen työn mukaan, pienen teollisuuskaupungin henki ja työskentelykuulttuuri nähtiin myös piirteeksi, jota voisi hyödyntää uusia yrityksiä ja työpaikkoja houkutellessa. Tämä näkemys ei kuitenkaan saanut varauksetonta ymmärrystä, sillä vuorotyökuulttuurin merkitys myös kyseenalaistettiin esittämällä melko osuva kysymys, miksei tämä merkittäväksi väitetty osaamistekijä ole tuonut tähän mennessä uutta työtä? Kriittisestä näkökulmasta vuorotyöhön tottuneisuus edustaa taas vanhaa ajattelua ja on pikemminkin esteenä uudistumiselle kuin vahvuustekijä, jonka varaan voisi rakentaa uutta toimintaa.

Vaikka vanhaa tuotannollista osaamisperustaa käytettäisiinkin jatkossa hyväksi, nähdään, että pelkän tuotannon mukaan teollisuuteen on tuotava jotakin lisää suhteessa halvemman tuotannon maihin. Valkeakoskella ilmeni ajatuksia palveluliiketoiminnan kehittämisestä, mikä taas laajentaisi perinteisiä teollisuuden

toimintakonsepteja eteenpäin. Pelkän lopputuotteen sijaan asiakkaalle myytäisiin koko palvelu käytön alusta loppuun asti. Tämä nähtiin yhtenä teollisuuden kehityssuunnista jatkossa.

”Nokia-yhtymäkin on nyt kanssa oivaltanut, että vaikka niitä kännyköitä tarvitaan myös jatkossakin, niin se bisnes tehdään palveluilla ja nämä kaksi tukevat myös toisiaan.”

Haastatteluissa myös nähtiin, että jatkossa kansainvälistyminen pitää rakentua toimintaan sisälle alusta pitäen. Pelkät Suomen markkinat eivät enää riitä, vaan toiminta tulee suunnata heti maailmanmarkkinoille. Toisaalta myös kansainvälistyminen on nähtävä tuotteen loppumarkkinoiden päämäärän lisäksi myös yhteistyönä muissa tuotteen tai palvelun elinkaaren vaiheissa. Valkeakoskella on myös panostettu ammattikorkeakoulukoulutuksessa kansainvälisyyteen ja oppilaitoksesta löytyy opiskelijoita ja kontakteja ympäri maailmaa. Vielä tätä puolta ei ole kuitenkaan ole nähty käytettävänä riittävästi hyödyksi. Tässä nähtiin paljon kasvumahdollisuuksia.

4.3.2 Yrittäjyys kasvuun

Suurimman potentiaalinen kasvuun haastateltavat näkivät jatkossa löytyvän pienistä ja keskisuurista yrityksistä. Erityisen tärkeänä pidettiin paikallisten yritysten toiminnan kasvattamista. Valkeakoskella ei perinteisesti koeta olleen erityisen vireää yrittäjyyskulttuuria, johtuen pitkälti suuryritysten perinteisesti vahvasta asemasta paikkakunnalla: Aiemmin on ollut helppo mennä töihin tehtaaseen. Toisaalta myös suuryritysten valta-aikaan ei välttämättä myöskään katsottu hyvällä kilpailevia pienyrittäjiä. Sittemmin monipuolisuutta on kuitenkin alettu arvostamaa ja uusia yrityksiä on perustettu hiljalleen. Työllistämisen näkökulmasta nykyiset uudet yritykset ovat vain liian pieniä, eivätkä ne kykene yksinään ratkaisemaan työttömyysongelmia. Tärkeänä seikkana haastatteluissa nähtiinkin, että nykyiset pienet ja keskisuuret yritykset tulisi saada kasvamaan suuremmiksi ja suuntaamaan toimintaansa myös kansainvälisille markkinoille. Historiallisesti katsoen vaikuttaisikin siltä, että suurin osa tämän hetken suurista yrityksistä Suomessa on juuri niitä, jotka ovat saaneet alkunsa jo 1800-luvun puolella tai 1900-luvun alussa. Huomioitavaa kuitenkin on, että tuolloin aikanaan innovatiivista yrittäjyyttä on paikkakunnalla löytynyt ja paikalliset yritykset ovat myös onnistuneet kasvamaan

kooltaan suuriksi. Kasvun avuksi haastatteluissa tulikin esiin ajatuksia esimerkiksi kokeneempien paikallisten yrittäjien ja muiden paikallisten mentoroinnista kasvun avuksi.

Koulutuksessa nähtiin yrittäjyyteen valmentavaa opetusta olevan mukana jo jonkin verran, mutta toisaalta koettiin, että sitä saisi olla vielä enemmän. Hankalana pidettiin yhtäältä ennakkoasenteita toiminnan aloittamista kohtaan sekä toisaalta käytännön paperipuolen hallitsemista, mikä on valitettavaa, sillä yrityksen perustamisen kynnyskohtana ei varmastikaan tulisi olla liiallinen byrokratia. Yrittämisen tueksi rakennettuja verkostoja nähtiin olevan saatavilla, ja niihin myös opiskelijahaastateltava sanoisi suuntaavansa keskustelemaan, jos yritystä olisi perustamassa, mutta ennen sitä vaihetta nämä palvelut tuntuivat opiskelijan näkökulmasta kaukaisilta ja hieman eristyneiltä, vaikka ammattikorkeakoulunkin tapauksessa sijaitsevat jopa samassa rakennuksessa.

4.3.3 Liiketoimintaa palveluista

Väestön ikääntyessä ja kunnan maksukyvyyn heikentyessä on jatkossa, hivenen samaan tapaan kuin 1970-luvulla paikallisten suuryritysten kohdalla, ennakoitavissa kunnan väistämätön tarve tehostaa toimintaansa. Kunnan toimintalogiikka on erilainen kuin yksityisen yrityksen, mutta väestön ikääntyessä, palvelukulujen kasvaessa ja muiden vastaavien muutosten edessä joudutaan miettimään, millä tavoin kuntalaisille kyetään tarjoamaan palvelut ja pitämään yllä toiminnan kannattavuus. Keinoina tähän haastatteluissa nähtiin erilaiset toimintojen yhdistämiset sekä yhteistyö niin kuntien sisäisessä organisaatiossa kuin myös yli kuntarajojen. Nykyisen mallin mukaiseen, keskitettyyn kunnalliseen palveluntuotantoon ei enää jatkossa nähdä todennäköisesti olevan varaa. Haastateltavien näkemyksissä ilmenikin useita ajatuksia suuntauksesta, jossa palvelujen täydellisen tuottamisen sijaan kuntalaisten tarvitsemat palvelut voidaan hankkia jatkossa yksityisen sektorin järjestäminä ja kunnan tarjoamina tai mahdollisesti jopa vain subventoina. Palveluntuotannon avaamisen taas nähtiin tuovan uudenlaisia työmahdollisuuksia esimerkiksi hoito- ja palvelualoille.

Yksityisen palveluntuotannon saralla nähtiin siten avautuvan jatkossa parhaat konkreettiset työllistämismahdollisuudet. Toistaiseksi keskustelua ja suuntaviivoja on

haettu kunnallisen palvelutoiminnan avaamisesta ja esimerkiksi julkisten tukien myöntämisestä myös yksityisille toimijoille. Myös erilaiset palvelusetelikokeilut ovat olleet kunnassa keskustelun aiheena. Palveluiden yksityistäminen on kuitenkin poliittisesti hankala kysymys: sen suhteen voi olla hankala saada yhteistä ymmärrystä. Keskustelun aiheena on esimerkiksi ollut tarjonnan rakentuminen kilpailutilanteessa. Yhtäältä näkemyksenä on ollut, että kilpailun näennäinen avaaminen tuottaa vain lisäkustannuksia, jollei tarjontaa ole saatavilla. Toinen näkökanta taas on, että tarjontaa ilmaantuu pienellä viiveellä, kunhan markkinat ensin saadaan auki. Ristiriitaisuudesta huolimatta vaikuttaisi, että haastateltavat näkevät tämän muutoksen tulevan väistämättä eteen väestön ikääntymisen myötä. Muutosvaiheen epävarmuus ja uusien käytäntöjen hakeminen vaatiikin riittävää keskustelua. Joka tapauksessa jo nyt nähdään, että joitain yksityisiä palveluntarjoajia on ilmaantunut paikkakunnalle, kun vielä 10–15 vuotta sitten niitä ei ollut lainkaan.

Kunnan roolin työllistäjänä nähdään siis jatkossa olevan muutoksen kohteena. Haastatteluissa oli nähtävissä näkökulmaa kunnan muotoutumisesta vahvasta itsenäisestä palveluntarjoajasta enemmän paikallisen verkoston tuntijaksi ja välittäjätahoksi. Toiminnassa korostuisikin nykyisen palveluiden tuottamisen sijaan entistä enemmän osto-osaaminen ja paikallisen, kunnan ulkopuolisen palvelujärjestelmän tuntemus. Hieman samaan tapaan Webster (2006, 104) luonnehtii Castellsin (2000) innoittamana vastaavanlaista muutosta yritysten osalta siirtymänä entistä enemmän aiemmista teollisuuden ajan fordistisista, massiivisista yhden talon organisaatioista hajautuneiksi verkostoiksi. Yritysten näyttäytyvät laajana toimijaverkostona, jonka tärkein osaamiskyky on tämän kontakti- ja yhteistyöverkoston hallinta. Verkostonäkökohta tuo muuten suuressa koossaan jäykille organisaatioille joustavuutta, jonka avulla ne kykenevät muovautumaan ja uudistumaan erilaisiin toimintaympäristöihin ja muutoksiin nopeasti.

Palvelusektorin kehittymisen osalta puhetta ilmeni myös viennistä ja sen merkityksestä kansantaloudelle. Haastatteluissa esiin tulleen, perinteisen käsityksen mukaan raha kansantalouden pyörittämiseen tulee nimenomaan viennin kautta. Siten vaikka palvelualan työt ovat myös arvokkaita, niin tärkeää olisi saada edelleen vientiin perustuvaa työtä. Perinteisesti varsinkin teollisuuden yhteydessä vienti näyttäytyy tavaran valmistuksena, tuotantona ja myyntinä ulkomaille valuuttaa

vastaan. Kuitenkin myös vienti itsessään voidaan ymmärtää laajemmin kuin ainoastaan fyysisen tavarain valmistuksena ja myymisenä ulkomaille. Vientiä voi kuitenkin tapahtua myös palveluiden osalta. Palveluvienti Suomessa on kuitenkin ollut vielä vähäistä. Vuonna 2000 ulkomaan palveluviennin arvioitiin olevan Suomessa noin 5 prosenttia bruttokansantuotteesta Euroopan unionin keskiarvon ollessa 8 prosenttia (Pohjansaari & Storgårds 2002). Palveluvienti on kuitenkin maailmalla kasvanut ja avautunut paljon erityisesti 1990-luvulla monien yhteiskauppa-alueiden perustamisen myötä. Edelleen palvelujen viennissä ja palveluyritysten kansainvälistymisessä nähdään piilevän suuri kasvupotentiaali. (Lith 2002)

Haastatteluissa nähtiin, että myös Valkeakoskella olisi mahdollista laajentaa käsitystä viennistä ja voisi miettiä, kuinka erilaisia palveluja voitaisiin myydä laajemmalle alueelle. Monin tavoin tehokkaampaa niin kuljetus-, varastointi- kuin monien muidenkin kulujen osalta on materiaaliton vienti, jossa fyysistä tavaraa ei tarvitse siirtää paikasta toiseen. Tämän ei tarvitse tarkoittaa pelkästään sisällöntuotantoa vaan myös asiantuntijatyötä tai verkostojen käyttöä kaupanteossa. Esimerkkinä tästä eräs haastateltava hahmotteli mielessään kansainvälistymisen luomia mahdollisuuksia mainosalan bisneksessä: Suomalainen yrittäjä tilaisi paikalliselle asiakkaalleen esimerkiksi graafiset ratkaisut kiinalaiselta suunnittelutoimistolta, joka luonnostelisi erilaisia vaihtoehtoja jotka yrittäjä voisi halutessa hyväksyä, ostaa ja toimittaa asiakkaalleen. Yhtäläillä loppuasiakas voisi olla muualtakin kuin lähiseudulta, mutta työssä itsessään korostuisi kontaktiverkoston hallinta ja tuntemus sekä tämän verkoston hallinnassa lisäksi kielitaito tai sen korvaavat kontaktit. Tässä voisi toimia myös vientiä, jos myös loppuasiakas sijaitsisi ulkomailla. Kyseessä olisi siis melko kansainvälisellä tavalla nähtyä palveluiden vientiä, jossa painottuu jälleen Reichin (1991) luonnehtima symbolis-analyttinen osaaminen. Muita jo nyt maailmanlaajuisesti toimivia ja hajautuneita esimerkkejä ovat esimerkiksi erilaiset asiakaspalvelupisteet ja call centerit, jotka saattavat toimia aivan eripuolilla maailmaa kuin missä yritys tai loppuasiakas on, mutta puhelin- ja tietoliikenneyhteyksien varassa nämä voivat toimia tästä huolimatta reaaliaikaisesti mistä tahansa. Myös palveluviennin mahdollisuudet olisi hyvä nähdä osana paikallistalouden monipuolistamista.

Toisaalta haastatteluissa tuli ilmi myös näkemyksiä, jotka kyseenalaistivat viennin yhtäläisen merkityksen nykyään ja jatkossa verrattuna siihen, mitä se on ollut aiemmin. Näiden näkemysten mukaan vienti olisi menettänyt merkitystään aiemmasta suhteesta palveluihin johtuen Euroopan taloudellisesta integraatiosta ja sitä kautta laajentuneesta yhteismarkkina-alueesta. Ihmisten liikkumisen ja matkailun lisääntyttä palveluiden käytön osuus on lisääntynyt ja rahavirtoja voidaan saada kerättyä alueen ulkopuolelta sekä suoraan että yhä enemmän myös välillisesti. Siten palvelut olisivatkin kasvattaneet merkitystään ja yhtä monien kuin aiemmin ei tarvitsisikaan välttämättä suuntautua vientiin. Ylipäätään tärkeää olisi pitää yllä rahavirtojen tehokasta kiertoa esimerkiksi palveluiden yksityisten tarjonnan kautta, ja tällä tavoin säilyttää paikallistalous elinvoimaisena.

Ehdottoman tärkeänä nähtiin, että jatkossa millä alalla tahansa tulee katse suunnata heti myös alueen ulkopuolisten yhteistyömahdollisuuksien hyödyntämiseen niin loppumarkkinoiden osalta kuin myös toiminnan varhaisemmissa vaiheissa. Palvelusektorin kehittämiseksi haastatteluissa tulikin esiin ideoita siitä, kuinka paikallisten käyttämiä palveluita voisi kytkeä monin tavoin myös muille ryhmille suunnattuun toimintaan. Idea vaikuttaa sinänsä yksinkertaiselta, mutta siinä kohtaavat usein ristiriitaisessa asemassa perinteisesti olleet ristiriitansa julkinen ja yksityinen palvelu. Esimerkkinä haastateltava ideoi, kuinka turisteille voisi tarjota matkailuun yhdistettynä vaikkapa samoja hierontapalveluita kuin paikallisille asukkaille ja tällaisia palveluita kytkeä erilaisiin palvelukonsepteihin. Yhtenä kehittämissuuntana nähdään yksityisen ja julkisen palvelun rajojen rikkomisessa vielä monia mahdollisuuksia. Tässä toiminnassa korostuisi siten erityisesti alueen eri toimijoiden tuntemus, verkottuminen ja paikallinen yhteistyö. Monet haastateltavista toivat esiin tämän kaltaisessa yhteydessä kaupungin keskustaan rakenteilla olevan vanhustenhuollon keskittymän, jossa tavoitteena on yhdistää yksityinen ja julkinen palvelu sekä alan koulutus. Puhuttaessa väestön ikääntymisestä, tuli myös esiin, etteivät vanhukset ole selkeä yksittäinen joukko, vaan moninainen ryhmä erikuntoisia ja -vointisia ihmisiä, joilla on paljolti erilaisia mieltymyksiä ja harrastuksia. Sikäli myös palveluntuotannossa tarvitaan jatkossa entistä enemmän moninaisuutta kysynnän kasvaessa ja ennen kaikkea monipuolistuessa. Tässäkin mielessä yksityisen ja julkisen tahon yhteistyö saattaa olla tarvittavaa, sillä kysynnän moninaistuessa

yksittäinen palveluntarjoaja ei välttämättä kykene vastaamaan kaikkeen yksilölliseen kysyntään, vaan tarvitaan vaihtoehtoja.

4.3.4 Paikallisuuden hyödyntämistä

Haastatteluissa nousi esiin monia erilaisia toimintoja, joita yhdistää paikallisten erityispiirteiden korostaminen. Näitä olivat muun muassa matkailu, alueen perinteinen urheilutoiminta sekä esimerkiksi pienen mittakaavan luonnonmukainen viljely lähialueen tarpeisiin. Erityisesti matkailun kehittäminen nähtiin yhdeksi potentiaalisesti mahdollisuudeksi jatkossa. Kuten aiemmin jo palveluiden yhteydessä kävi ilmi, tärkeää olisi pystyä kehittämään myös matkailua siten, että samalla saataisiin liitettyä mahdollisimman monipuolisesti eri tekijöitä ja palveluita samaan selkeään konseptiin. Lisäksi tärkeäksi nähtiin markkinoinnin ja tuotteistamisen merkitys.

Valkeakoskea ei juuri ole tunnettu aiemmin matkailukaupunkina, vaan mielikuvat seudusta ovat keskittyneet vahvasti teollisuuteen ja sen sivutuotteisiin: haju- ja melupäästöihin, joiden ei nähdä juurikaan vetäneen lomanviettäjiä puoleensa. Toisaalta sekä tekniikan kehityksen että tuotannon loppumisten seurauksena ympäristön haittatekijät, kuten melu ja haju, ovat vähentyneet. Tämä taas on avannut esiin uudenlaisia puolia, joiden kautta Valkeakoskelta voitaisiin jatkossa löytää uusia matkailun kehittämisen mahdollisuuksia osana elinkeinoelämän monipuolistamista. Edellytyksiä paikkakunnalta nähdään löytyvän hyvin: Aiemmin juuri teollisuuden kehittymisen edellytyksenä olleet vesistöt halkaisevat kaupungin keskustan, ja rantaviivaa ja myös toimintaympäristöä alueelta löytyy. Myös kaupungin sijainti parin tunnin ajomatkan sisällä valtaosasta Suomen väestöstä nähdään riittävänä. Viime vuosikymmeninä Valkeakoskelle ei ole onnistuttu houkuttelemaan suuria ihmisvirtoja massatapahtumien muodossa ennen kuin Asuntomessuille vuonna 2009 sekä myös jossain määrin vuosittaisten Työväen musiikkijuhlien aikaan. Valkeakosken matkailunkehittämisen näkökulmasta Asuntomessuja pidettiin erittäin hyvänä ja onnistuneena tapahtumana, sillä messuvierailijoita kaupungissa kävi niiden aikaan yhteensä noin 140,000 ja samalla päästiin esittelemään nykyistä Valkeakoskea uusille ihmisille. Turismi ei myöskään rajoitu pelkästään massatapahtumiin, vaan se voi myös olla tasaista matkailijavirtaa. Kesällä 2010 Valkeakoskella panostettiin sekä yksityisten toimijoiden että kaupungin puolesta muun muassa kesäteatteritoimintaan

sekä keskustan lähialueiden kehittämiseen matkailukäyttöön. Haastateltavat pitivätkin kesäteatteritoimintaa hyvänä esimerkkinä matkailun paikallisista mahdollisuuksista. Osana matkailua on hyvä nähdä myös vapaa-ajan asuminen. Myös tämän kehittämiseen Valkeakoskella löytyy mahdollisuuksia. Rantakaavoituksen suhteen kaupungin on nähty toistaiseksi olleen pidättyväinen, mutta myös tässä eräs haastateltava havaitsee potentiaalia varsinkin ympäristöolosuhteiden parantumisen myötä.

Valkeakoskella löytyy lisäksi erityisen vahvoja paikallisia perinteitä jalkapallosta ja matkailullisia ideoita kehittyi haastatteluissa myös tämän ympärille. Tämä on syytä tuoda erikseen esiin, sillä jalkapallolla vaikuttaisi olevan Valkeakoskella edelleen kansallisellakin tasolla mitattuna erityisen tärkeä asema. Haastattelijat kokivat Valkeakosken Hakan paikallisen identiteetin tärkeäksi ilmentymäksi. Taloudellisesti toiminta on kuitenkin ollut vaikeuksissa, eikä sitä pidetty siltä osin ainakaan toistaiseksi merkittävänä tulonlähteenä. Lipputulot ovat kaiken kaikkiaan vain pieni osa toiminnan tuotosta, mutta näkyvyyttä ja vanhan, perinteikkään seuran imagoa voisi vielä käyttää paljon paremmin hyväksi. Suomessa ylipäätään on paljon mahdollisuuksia käyttämättä urheilutoiminnan kehittämisessä taloudelliseksi voimavaraksi: esimerkiksi Englannissa urheilun on arvioitu työllistävän keskimäärin noin 2 prosenttia työssäkävivistä myös väestöltään pienillä ja syrjäisillä alueilla. (Cambridge Econometrics 2003, 10–13). Yhtenä esimerkkinä toiminnan monipuolisista mahdollisuuksista, tuli haastatteluissa esiin ideoita Valkeakoskesta ulkomaalaisten huippujoukkueiden harjoitusleiripaikkana. Edellytykset myös tämänkaltaiselle toiminnalle niin harjoittelu- ja majoitusmahdollisuuksienkin osalta olisi paikallisesti jo periaatteessa olemassa, mutta niiden vuokrausta tai markkinointia ei ole osattu hyödyntää tällä tavoin.

Matkailun kehittämisen kannalta tärkeäksi nähtiin nykyistä ammattimaisempi ote toimintaan. Toistaiseksi erään haastateltavan mukaan matkailuun on suhtauduttu keveästi, ja toiminta on ollut harrastelijamaista verrattuna esimerkiksi moniin perinteisiin matkailumaihin ja -kohteisiin. Matkailutoiminnan kehittämiseksi tarjolla tulisi olla selkeitä paketteja, ja näitä tulisi tarjota markkinoida keskitetysti oikeilla foorumeilla myös ulkomailla. Ihmiset eivät tule seudulle sattumalta pelkästään paikan nimen ja yleisen tiedon perusteella, vaan tärkeää on välittää, mitä juuri lomallaan

tulee saamaan ja mihin hintaan. Palvelun tuotteistamisen tulisi panostaa ammattimaisesti. Valkeakoskelta nähdään löytyvän monia erilaisia mahdollisuuksia esimerkiksi yhdistelemällä hyvinvointipalveluita, paikallista luontoa ja siihen liitettyä toimintaa. Haastatteluissa tuli ideoita vesistön hyödyntämisestä esimerkiksi risteilykäyttöön, ja myös kalastusmahdollisuuksia pidetään hyvinä. Myytävän matkailupaketin ei tarvitse olla mitään suurta ja erikoista, vaan pikemminkin parempi olisi pysyä juuri paikallisuudessa. Muualta tulijalle paikallisista tavallisilta tuntuvat asiat voivat näyttäytyä eksoottisina. Haastateltavat totesivatkin, etteivät paikalliset aina näe Valkeakoskella kotiympäristönsä kauneutta siinä määrin, missä se voi välittyä ulkopuolisille. Myyntivaltteina nähdään esimerkiksi luonnonrauha, turvallisuus sekä kaunis ympäristö. Matkustusyhteydet ulkomailta ovat Tampere-Pirkkalan lentokentän kautta hyvät, mutta kuten eräs haastateltavista sanoi, jotta turistit saataisiin suuntaamaan lentokentältä Valkeakoskella, tulisi koko lomapaketti osata myydä, markkinoida ja toteuttaa ammattimaisesti. Tämä kaikki ei tapahdu itsestään, vaan vaatii tietoista työtä.

4.3.5 Mielikuvat ja markkinointi

Mielikuvilla on ollut merkittävä osuus Valkeakosken kehittämisessä 2000-luvun aikana. Suurena haasteena on nähty entisen kuvan monipuolistaminen vastaamaan paremmin nykyhetkeä. Vuonna 2000 lanseeratulla *Mansikkapaikka*-kampanjonnilla ja selvästi aktiivisemmalla markkinoinnilla pyrittiin erityisesti Asuntomessujen aikaan vuonna 2009 viestimään ihmisille uudenlaista kuvaa Valkeakoskesta.

Haastateltavat näkivät, että monilla ulkopuolisilla mielikuvat Valkeakoskesta ovat muodostuneet juuri 1970- ja 80-luvuilla entisen valtatie kulkien kaupungin ohi hajuhaitoista kärsivästä kohdasta. Ongelmien poistuttua mielikuvat aiemmasta ovat säilyneet kuitenkin ihmisten ajatuksissa. Mielenkiintoista on myös se, kuinka samasta syystä Valkeakosken markkinointi ulkomailla nähdään mielikuvien osalta erilaiseksi. Muualta tulevilla ihmisillä ei ole olemassa aiempaa kokemusta, joten he yhdistävät Valkeakoskeen yleiset Suomea koskevat mielikuvansa: esimerkiksi puhtaan luonnon, turvallisuuden ja korkealaatuisen koulutuksen, jotka eivät ehkä suomalaisten sosiaalisessa yhteisössä ole rakentuneet päällimmäisinä mieleen Valkeakoskesta. Juuri tässä yhteydessä näkyy vahvasti tiedon sosiaalinen konstruktio. Toisaalta

Valkeakoskella nähtiin olevan sama ongelma kuin laajemmin koko Suomellakin, ettei mielikuvia ulkomailla ole valtavasti olemassa lainkaan (Moilanen & Rainisto 2008).

Kiintoisa haastatteluissa ilmi tullut puoli oli myös se, kuinka mainonnan avulla pyritään viestittämään positiivisia mielikuvia paitsi ulkopuolisille myös omille asukkaille. Se, mitä omasta asuinympäristöstä uskalletaan viestiä muille, koetaan hyvin merkittäväksi paikalliselle itsetunnolle. Omaa kuntaa markkinoimalla pyritään vaikuttamaan lisäksi tähän. Markkinoinnissa tärkeäksi nähdään positiivisen kuvan välittäminen: *jos vaan ruikutetaan, niin kuka tänne tahtoo tulla meidän kanssa ruikuttamaan?* Positiivinen markkinointi ei kuitenkaan voi rakentua pelkästään tyhjän päälle. Viestinnän takana tulee olla pohjaa markkinoinnin lupauksille. Laajalti ottaen haastatteluissa nähtiin, ettei Valkeakosken mainonta ole luvannut liikaa, vaan kaupunki pyrkii ja pystyy myös vastaamaan lupauksiin.

Haastatteluissa nousi esiin myös keskustelua markkinoinnin suuntaamisesta. Kaupunki on harjoittanut positiivista henkeä rakentavaa ja innostavaa mielikuvamarkkinointia. Joidenkin näkemysten mukaan tässä tulisi selkeämmin tuoda esiin konkreettisia syitä muuttaa tai sijoittaa yritystoimintaa Valkeakoskella. Esimerkiksi hyvän sijainnin merkitystä liiketoiminnalle voisi tuoda selkeämmin esiin. Toisaalta, vaikka tiedotus yritysten toimintamahdollisuuksista on tärkeää, myöskään liian tarkasti kohdennettua mainontaa ei pidetä parhaana vaihtoehtona, sillä myös yrittäjät ja sijoittajat ovat melko epäyhtenäinen joukko. Siten kiinnostuksen tai inspiraation aikaansaaminen voi tapahtua monien erilaisten kanavien kautta.

Mielikuvat ja markkinointi ovat tärkeässä osassa luodessa kuvaa Valkeakoskesta. Niiden vaikutusta on vaikea mitata, mutta on myös helppo samaistua esimerkiksi Mansikkapaikka-kampanjoinnin positiivisiin vaikutuksiin. Markkinoinnin avulla pystytään välittämään viestiä ja kuvaa seudun potentiaalisista mahdollisuuksista. Sillä tavoin myös sillä on vaikutusta siihen, millaisina näemme esimerkiksi jatkossa paikkakunnalla tehtävän työn mahdollisuudet. Toisekseen markkinointi on tärkeä työkalu tuotteistamisessa ja arvonluonnissa välitettäessä viestejä esimerkiksi asumiseen ja matkailuun liittyen.

4.3.6 Asuminen

Viime vuosina Valkeakoskella on panostettu uudella lailla asumiseen ja se on nähty yhtenä *uuden Valkeakosken* puolista. Muutos on näkynyt haastateltavien mukaan uuden tonttitarjonnan vahvistuneena tarjontana ja 2000-luvun alkupuolella muuttuneena suhtautumisena asumiseen.

”Totta kai me tarvitaan työpaikkoja tänne, mutta vielä enemmän me tarvitaan niitä veronmaksajia, niitä asukkaita.”

Ihmisten houkuttelevuus asumaan paikkakunnalle on alettu nähdä siis itsessään entistä tärkeämpänä seikkana, vaikka voimakas painotus tuli myös ilmi, ettei kunnassa haluta tyytyä *nukkumalähiöksi*, vaan kunnan tasapainoinen kehittäminen ja rakentaminen nähdään edelleen lähtökohtana. Asuinalueita on kuitenkin kaavoitettu entistä enemmän liikenneväylien varrelle ja erityisesti Tampereen suuntaan. Pyrkimyksenä on kuitenkin edelleen ollut säilyttää ehyt kaupunkirakenne ja kytkeä uudetkin asuinalueet osaksi jo olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta.

Asumis- ja kaavoitusratkaisuilla pyritään vaikuttamaan osaltaan myös väestön ikärakenteeseen tarjoamalla omakotiasumista nuorille perheille hyvien liikenneyhteyksien yhteydessä. Ylipäätään kunnan toiminnassa yhtenä tärkeänä osa-alueena nähtiin maankäytön suunnittelu ja kaavoitus, sillä näiden avulla ohjataan toiminnan fyysisiä puitteita. Nämä taas vaikuttavat välillisesti moniin erilaisiin päätöksiin ihmisten liikkumisesta yritysten toimintamahdollisuuksiin. Esimerkiksi nuorten perheiden sijoittumispäätöksiin nähdään yhtenä vaikuttavana tekijänä alueen koulutus- ja palvelutarjonta. Tähän on erityisesti panostettu rakentamalla toisen asteen- ja ammattikorkeatason koulutuskampusta keskustan pohjoispuolelle Tampereen suuntaan ja uusia asuinalueita ja kevyenliikenteen väyliä kampusalueen läheisyyteen. Kaupungin keskustaan on suunnitteilla uusi ostoskeskus, jonka tarkoituksena saada seudun kaupallinen toiminta säilymään kaupungin keskustassa. Myös kauppakeskuksen suunnittelussa näkökohtana on ollut kaupunkirakenteen yhtenäisyys keskustan ulkopuolisten automarketien sijaan. Erikoiskaupan sijoittumisen suhteen haastateltavissa oli tosin skeptisyyttä. Tämä johtui kaupungin pienestä väestöpohjasta ja siitä, että nykyisin sekä Ideapark Lempäälässä kuten myös Tampereen läheiset ostoskeskittymät tarjoavat laajan erikoiskaupan tarjonnan.

Tärkeänä sen sijaan pidettiin, että vaikka erikoiskaupan tarjonta löytyisikin muualta, kykenisi kaupungin oma keskusta tarjoamaan asukkaille päivittäiset peruspalvelut sekä harrastusmahdollisuudet.

Asumisen kannalta tärkeä tapahtuma olivat vuoden 2009 Asuntomessut, joiden kautta alueelle saatiin paitsi asumiseen liittyvää kansallista huomiota, myös uudenlaisia asumisratkaisuja ja kokonaan uusi, yhtenäinen asuinalue. Asuntomessut keräsivät kävijöitä noin 140,000 henkeä. Asumisen kannalta tämänkaltainen suuri tapahtuma nähtiin paikkakunnan kannalta tärkeänä, sillä tällä tavoin kaupunkia kyettiin tuomaan esiin uudella tavalla pitkästä aikaan positiivisessa hengessä ja juuri asumiseen liittyen. Tapahtuma koettiin onnistuneeksi ja sitä luonnehdittiin omalta osin asumiseen perustuvan ajattelun viime vuosien kulminoitumaksi paikkakunnalla.

Valkeakosken tapauksessa suurempien kaupunkien, ja maakunnassa erityisesti Tampereen, nähtiin vetoavan koollaan ja monipuolisella tarjonnallaan ennen kaikkea nuoriin. Valkeakosken haasteeksi nähtiin taas erityisesti löytää oikeat vetovoimatekijät, joilla saadaan aikaan kiinnostus heidän kohdallaan keskeisten kohdejoukkojen houkutteluun. Tänä joukkona nähtiin ilmeisesti ennen kaikkea perheelliset, kotia perustavat ihmiset, ja mahdollisina vetovoimaa tuovina tekijöinä esimerkiksi taas luonnon läheisyys, mutta silti hyvä sijainti, hyvät palvelut, harrastusmahdollisuudet ynnä muu. Ei kuitenkaan ole syytä sanoa, että fokus olisi pelkästään tässä kohdejoukossa, vaan monipuolisuutta eri ikäryhmien välillä painotetaan. Sikäli Valkeakoskella nähdään edellä mainittujen tekijöiden lisäksi olevan vetovoimaa myös nuorten ja vanhusten houkutteluun paikkakunnalle esimerkiksi koulutuksen ja hyvinvointipalveluiden avulla. Osittain kuitenkin nuoruus nähdään myös luonnollisena vaiheena lähteä tutustumaan maailmaan eikä tätä voi myöskään verkottumisen kannalta nähdä huonona asiana. Vanhemmassa elämänvaiheessa ihmisten muuttaminen täysin uusille alueille nähdään myös harvinaiseksi, joten keskeiset kohderyhmät määrittyvät siten tällä tavoin työikäisiin.

Valkeakosken nykyiseksi tavoitteeksi mielletään vahvasti kasvu¹¹. Kasvun ja alueellisen kilpailukyvyn yhtenä osatekijänä Sotarauta et al. (2001) näkevät taas luovan jännitteen, jonka tärkeyttä kuvailevia puolia myös haastatteluissa tuli esiin.

¹¹ Kasvu on myös määriteltynä Valkeakosken kaupunkistrategian visioon talousarviossa 2010.

Luovaa jännitettä Sotarauta et al. kuvaavat tilaksi, jolle ominaista on kiihtymys ja tietynlainen haltioituneisuus sekä odotus tulevaisuuden tuomasta muutoksesta. Tämä kiinnostus puolestaan houkuttelee ihmisiä ja vaikuttaa siten positiivisesti väestönkasvuun. Pelkän kasvun sijaan Valkeakoskella onkin oleellista saada aikaan uutta, positiivista innostusta ja kiinnostusta kaupunkia kohtaan, mikä osaltaan ruokkii siten myös väestönkasvua. Tällä hetkellä tuntuisikin, että Valkeakoskella on saatu jo jossain määrin tällaista myös aikaan sekä huomioitaessa viime vuosikymmenen nousuun kääntynyt väestönkasvu sekä haastateltavien näkemykset siitä, että nyt on alkanut kaupunkiin tulla taas uudenlaista yrittämistä ja *tekemisen meininkiä*. Vaikka kasvu nähdäänkin tärkeäksi, ei Valkeakoskesta varmastikaan ole tarkoitusta tai halua tehdä nykyistä merkittävästi suurempaa kaupunkia, vaan pientä kokoa voidaan myös jatkossa käyttää vetovoimatekijänä. Täten tärkeää ei niinkään ole saada houkutelua välttämättä aina vaan lisää väkeä, vaan saavuttaa dynaaminen tila, jossa väestönlake toimii hyvin molempiin suuntiin: jos ihmiset erilaisissa elämäntilanteissaan lähtevätkin pois, löytyy Valkeakoskelta erilaisia mahdollisuuksia muille ja myös palaaminen paikkakunnalle myöhemmin nähtäisiin erilaisissa elämäntilanteissa hyväksi vaihtoehdoksi.

Manuel Castells viittaa keskustelussa *virtojen tiloista* globaaliin mittakaavaan ja puhuu kansainvälisistä megakaupungeista (2000, 434–437), mutta myös hän itse korostaa, ettei vaatimuksena ole sinänsä alueen väkiluku, vaan näiden alueiden verkottuneisuus. Yhtäläillä *omassa mittakaavassaan* samaa ajattelumallia voi soveltaa siis myös pienemmän paikkakunnan todellisuuden hahmottamiseen. Siten hyvin verkottumalla esimerkiksi Valkeakoskenkin voisi nähdä toimivan niin asumis-, idea- kuin myös vaikkapa opiskelijavirtojen suhteen paikallisena ja myös jossain määrin kansainvälisesti linkittyneenä solmukohtana omankokoisessaan mittakaavassa. Asumisen kautta siis pieni koko ei myöskään siis olisi esteenä tulevaisuuden mahdollisuuksille, jos alueen verkottuminen muualle on vahvaa.

Asumiseen panostaminen ja väestönkasvun tavoittelu nähdään yhdeksi mahdollisuudesta Valkeakoskella. Kuten luvussa 3.2 ilmeni, on kaupunki onnistunutkin kasvattamaan väkilukuaan viime vuosina. Edellytyksinä väestönkasvuun nähdään muun muassa kaupungin ja asuinalueiden sijainti, tonttitarjonta ja asuinmahdollisuudet. ”*Ison kaupungin palvelut, mutta pienen*

kaupungin ihanuudet!” kuului mainoslause eräässä haastattelussa. Pienen kaupungin ihanuuksista ei tarvitse varmastikaan luopua, vaikka väestönkasvu auttaakin kaupungin verotuloja. Myös kooltaan pieni kaupunki voi olla vetovoimainen ja dynaaminen.

4.3.7 Koulutus ja verkottuminen

Koulutuksen turvaaminen paikallisesti on ollut yksi painopistealue Valkeakosken kehittämisessä. Viime vuosina koulutustarjontaa on pyritty keskittämään yhteen Lotilan kampusalueelle keskustasta Tampereen suuntaan. Samalla alueella sijaitsevat tällä hetkellä jo Valkeakosken lukio, Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto sekä Hämeen ammattikorkeakoulun Valkeakosken yksikkö. Keskittämisellä on pyritty luomaan pohjaa uudenaisten opiskelumahdollisuuksien löytämiseen ja yhteistyöhön esimerkiksi koulutuksen järjestämisessä – saattamalla ihmisiä toistensa lähelle ja luomaan niin sanottua *paikallista pörinää*, josta esimerkiksi Storper & Venables 2004; Bathelt et al. 2004; Sotarauta et al. 2003 ovat kirjoittaneet. Jatkossa kilpailun nähdään kiristyvän myös toiseen asteen koulutuksessa, ja kampusratkaisun kehittämisellä pyritään luomaan tähän kilpailuun vastaavaa korkeatasoista oppimisympäristöä. Tämä tukee omalta osin myös Valkeakosken asemaa asumisen ja alueen yhdyskuntarakenteen tasolla.

Ammattikorkeakoulun tasolla Valkeakoskella on suuntauduttu erityisesti kansainvälisyyteen teollisuustoiminnan koulutuksessa. Tällä hetkellä kaikki kolme tutkinto-ohjelmaa (Automation Engineering, Industrial Management ja International Business) ovat englanninkielisiä ja ulkomaalaisia opiskelijoita yksikössä on parisataa noin 30 eri maasta ja määrän nähdään nousevan vielä jatkossa lähemmäs kolmeen sataan. Vaikka yksikkö kooltaan onkin pieni, on siitä profiloitumisella pyritty saamaan sitäkin kansainvälisempi. Haastatteluissa keskustelun aiheeksi tuli, millä tavoin tämä palvelee paikallisia tarpeita. Aiemmin, kun koulutusta tarjottiin myös suomeksi, nykyistä suuremman osan opiskelijoista nähtiin tulleen ammattikorkeakouluun kaupungin omasta ammattiopistosta. Nykyisellään määrän uskotaan vähentyneen ja paikalliset opiskelijat suuntaavat opiskelemaan Tampereelle tai muualle. Toisaalta opiskelijoiden liikettä ei aina pidetty ongelmana, vaan nähtiin luonnollisenakin, että nuoruuteen kuuluu lähteä tutustumaan maailmaan. Pikemmin ajatus siitä, että ihmisten pitäisi myös työllistyä sille paikkakunnalle, millä on saanut

koulutuksensa, nähtiin liian kapeana. Sen sijaan tulisi nähdä laajemmin, että koulutus Suomessa tähtää koko valtakunnan tarpeisiin. Erään haastateltavan mukaan myös esimerkiksi Suomessa annettavaa paperialan insinöörikoulutusta ei Saksassa ole saatavilla lainkaan, joten kysyntää tämän alan koulutetuille on maailmanlaajuisesti.

Vastaavasti pelkästään paikallisen näkökulman sijaan olisi tärkeää saada vastaavasti myös Valkeakoskelle kontakteja ja yhteistyöverkostoja ulkopuolelle. Esimerkiksi Bathelt et al. (2004) painottavat paikallisten yhteyksien lisäksi tarvittavan myös kykyä luoda yhteyksiä alueen ulkopuolelle uusien ideoiden ja ajatusten herättämiseksi. Haastatteluissa tulikin esiin myös näkemys, että koska alueella toimivat yritykset ovat nykyisin jo kansainvälisiä, on siten luonnollista valmentaa jo koulutuksessa kansainväliseen toimintaan. Kysymykseksi muodostuikin, millä tavoin paikallista elinkeinoelämää ja sen yhteistyöverkostoja saataisiin paremmin tuotua esiin paikkakunnalla opiskeleville, jotta vaikka he lähtisivät valmistuttuaan muualle, olisi heillä tietoa ja kuvaa Valkeakosken seudun toimijoista ja tietäisivät minne ottaa jatkossa yhteyttä. Toisaalta nähtiin, että verkoston olisi hyvä toimia myös toiseen suuntaan esimerkiksi alumnitoiminnan avulla, jolloin Valkeakoskelta saataisiin pidettyä hyvin yllä jo saavutettuja yhteyksiä ympäri maailmaa.

Myös Valkeakosken elinkeinojen kehittämisohjelma 2007–2011 mukaan pyrkimyksenä on suunnata koulutusta entistä paremmin täyttämään yritysten tarpeita tiiviin yhteistyön yritysten, Vasken ja oppilaitosten välillä (Valkeakosken elinkeinojen kehittämisohjelma). Uudenlaisen ja rohkeankin yritysyhteistyön tärkeys kävi ilmi myös haastatteluissa. Yhtäältä yhteiskunnan tuottama koulutusjärjestelmä nähtiin yritysten kannalta liian jäykkänä. Tästä syystä niiden antaman oman koulutuksen osuuden nähdäänkin lisääntyneen. Toisaalta nähtiin, että entistä epävakaamassa tilanteessa ei kyetä ennustamaan tulevaisuutta tai työtilanteita samalla tavoin kuin kenties aiemmin. Siten esimerkiksi ammatillinen koulutus on reagoinut muutokseen antamalla yleisiä perusvalmiuksia, jolloin varsinainen työhön oppiminen tapahtuikin entistä enemmän vasta työssä itsessään.

Työ- ja koulutuselämän lähentämiseksi haastatteluissa tuli ilmi ideoita esimerkiksi erilaisten yrityspuistojen ja näiden kanssa tehtävän yritystyön kehittämisestä

vastaavaan tyyliin kuin esimerkiksi Tampereella on syntynyt Demolan¹² tai ja The Hub Tampereen¹³ kaltaisessa toiminnassa. Paikalliseen kehittämiseen voitaisiinkin ottaa hyviä esimerkkejä tämänkaltaisesta yhteistyöstä. Vaikka tähän mennessä edellä mainittujen Demolan ja The Hubin kaltaiset hankkeet ovat lähteneet Suomessa käyntiin suurimmissa kaupungeissa, ei toisaalta ole mitään syytä, etteikö jo muutenkin kansainvälisen ammattikorkeakoulun ohessa voisi rakentua joitakin verkostoja kansainväliseen toimintaan ulkomaille. Tähän nähden Valkeakoskella näyttäisi löytyvän koulutuksen puolesta paikallisten yhteyksien syntymiseen hyvin soveltuva ympäristö sekä myös kansainvälistä tuntemusta. Tällä hetkellä vaikuttaisi vain siltä, että paikallisiakaan verkostoja ei ole kyetty yhdistämään eri toimijoiden kesken, siten että esimerkiksi ammattikorkeakoulun kansainväliset verkostot kyettäisiin täysin hyödyntämään.

Jossain kuitenkin myös Valkeakoskelta löytyy esimerkkejä tämänkaltaisesta toiminnasta. Kaupungissa on haastattelujen mukaan jo jossain määrin pyritty tekemään yhteistyötä ammattikorkeakoulun ja Hakan jalkapallotoiminnan välillä, mikä olikin ilahduttavaa huomata. Muualta tuleville nuorille pelaajille on markkinoitu Valkeakoskea ja Hakaa pelaamisen lisäksi mahdollisuudella opiskella tutkinto ammattikorkeakoulussa ja tästä mahdollisuudesta on pyritty tekemään kilpailuetua sekä ammattikorkeakoululle että jalkapallojoukkueelle. Lisäksi esimerkiksi kansainvälisten opiskelijoiden kontaktiverkosta heidän kotimaassaan on voitu hyödyntää lupaavien nuorten pelaajien etsinnässä maailmalta. Tässä yhteistyössä vaikuttaisi, että erilaiset toimijat ovat löytäneet hyvin omia etujaan yhteistyön kautta, ja toiminnasta vaikuttaisi olevan jo ainakin jossain määrin hyötyä molemmille. Kilpaurheilun lisäksi urheilutoiminta myös harrastetasolla on koettu hyödylliseksi keinoksi paikallisessa juurruttamisessa. Ulkomaalaisia opiskelijoita on pyritty saamaan mukaan paikallisten seurojen urheilutoimintaan ja tästä onkin jo positiivisia kokemuksia.

¹² Demola on mm. Tampereen kaupungin ja Pirkanmaan Elinkeino-, Liikenne-, ja Ympäristökeskuksen toteuttama avoimen innovaation toimintaympäristö, jossa tamperelaisten korkeakoulujen ja yliopistojen (TTY, UTA, TAMK) opiskelijat voivat osana opintojaan ja tiiviissä yritys yhteistyössä toteuttaa ohjelmistojen ja digitaalisten palvelujen kehityshankkeita. (Digitampere 2010)

¹³ The Hub on kansainvälinen verkosto, joka tarjoaa yhteisöllisiä työtiloja yrittäjille, yrityksille ja muille toimijoille työskennellä ja verkostoitua yhdessä. (The Hub Tampere 2010)

Kansainvälisyyttä näyttäisi tulevan tällä hetkellä Valkeakoskelle erityisesti koulutuksesta kautta, ja tästä voisi olla jatkossa paljon monenlaisia etuja kaupungin kehittämiseen. Tärkeä kysymys juuri onkin, miten tätä kaikkea voidaan käyttää hyödyksi. Vaikuttaa ainakin jossain määrin, että halu tämän puolen kehittämiseen on paikkakunnalla vielä hieman ristiriitainen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että opiskelija-asumisen järjestäminen on vielä ollut jossain määrin ennakkoluuloistakin johtuen ongelmasta ja siten suuri osa käykin opiskelemassa Tampereelta käsin. Kampusajatuksen ehevoittämiseksi samaan yhteyteen olisi hyvä saada myös asuntoja, mutta asumisen järjestäminen on kohdannut vastarintaa. Näkökulmaa paikallisen asumisen puolesta toi sekin näkemys, että jos mukaan opiskelijat asuvat Tampereella, suuntautuu myös heidän kulutuksensa pääasiallisesti sinne. Hänen arvionsa mukaan yksittäinen opiskelija saattaisi kuluttaa ruokaan, asumiseen ja muihin elinkuluihinsa vuodessa jopa noin 10,000 euroa. Lisäksi tutkinto-opiskelijoiden viipyessä paikkakunnalla jopa neljän vuoden ajan, tulee mukaan huomioitavaksi lisäksi matkailullisia näkökohtia niin perheen kuin ystävien vieraillessa paikalla. Vaikka siis koulutus sinällään olisikin maksutonta, kertyy opiskeluaikaa laajemmin tarkastellessa tästä myös monia välillisiä tuottoja paikallistaloudelle. Vaikka yhtenä näkökohtana haastatteluissakin toisaalta oli, että isompi kaupunki Tampere vetää sekä suomalaisia että ulkomaisia opiskelijoita puoleensa, ovat myös kansainvälisesti vertailtaessa monet korkeakoulut usein suurien kaupunkien ulkopuolella omilla kampusalueillaan. Siten sijaintia suuren kaupungin ulkopuolella ei voi lähtökohdallisesti pitää heikkoutena. Vaikka kooltaan monet kansainvälisistä korkeakouluista ovat toki selvästi isompia, on Valkeakoskella painotettu kansainvälisyyttä ja verkostoitumista: ammattikorkeakoulun opiskelijat edustavat yli 30 eri kansalaisuutta, minkä sanotaan olevan enemmän kuin useissa selvästi suuremmissa korkeakouluissa.

Tässä alaluvussa olen tuonut esiin Valkeakosken tulevaisuuden mahdollisuuksiin liittyen, kuinka arvioitaessa koulutuksen merkitystä tulee huomioon ottaa monia seikkoja, jotka muodostavat tämän kokonaisuuden. Valkeakoskella on pyritty panostamaan koulutukseen ja haastateltavista välittyi myös ylpeyttä omasta ammattikorkeakoulun yksiköstä koko kampusalueen kokonaisuudesta. Tärkeää on kuitenkin pitää mielessä, että vaikka keskeisimmät fyysiset rakennukset ovat valmistuneet alueelle, on paljon mahdollisuuksia vielä esimerkiksi rakenteiden uudistamisen ja paikallisen integraation kannalta tehtävissä. Vaikka kyseessä on

opiskelijamäärältään suhteellisen pieni yksikkö, voisi hyvin sekä paikallisesti että kansainvälisesti verkottunut kampuskeskus toimia hyvänä kanavana alueen toiminnassa. Tämän haastateltavat näkivät yhtenä merkittävänä hyödyntämismahdollisuutena jatkossa.

5. VALKEAKOSKI MUUTOKSESSA

Tämän tutkielman tehtävänä oli tarkastella erilaisia puolia muutoksessa ja näkemyksiä menneeseen ja tulevaan väkiluvultaan pienen, mutta teolliselta perinteeltä suuren eteläpirkanmaalaisen Valkeakosken yhteydessä. Tähän tehtävään tutkimus lähti vastaamaan etsimällä vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- *Kuinka Valkeakosken kaupungin elinkeinorakenne on kehittynyt viimeisten vuosikymmenien aikana?*
- *Millaiseksi alueen eri toimijat näkevät Valkeakoskella tehtävän työn kehittyvän jatkossa?*

Tutkimuskysymyksistä yllä ensin mainittu toimi yleisenä alustavana selvityksenä alueen kehitykseen. Menetelmällisesti tämän kysymyksen vastausten työstö tapahtui tutkimalla kvantitatiivisesti paikallista tilastoaineistoa menneiltä vuosikymmeniltä. Lähtöajatus tutkimuksen määrällisen analyysin puoleen rakentui teorian pohjalta: aiemmissa tutkimuksissa on havaittu jalostuksen (teollisuuden) työpaikkojen vähentyvän ja vastaavasti palvelualojen työpaikkojen lisääntyvän osana tietoyhteiskuntakehitystä.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että myös Valkeakosken kohdalla teollisuuden työpaikat ovat jatkuvasti vähentyneet ja palvelualojen työn lisääntyneet tarkasteluaikana 1960-luvun puolivälistä asti. Samalla Valkeakoskella jo aiemmin pienessä asemassa olleet maatalouden työpaikat ovat käytännössä kadonneet lähes kokonaan. 1970-luvun alkupuolelta lähtien teollisuuden toiminnoissa alkoi tapahtua toiminnan tehostamista, mikä tuli ilmi myös haastatteluiden kautta. Yritykset alkoivat entistä enemmän keskittyä avainalaansa, keskittää ja siirtää toimintojaan lähemmäs kasvavia markkinoita ja lohkoa ja ulkoistaa osia toimintayksiköistään. Kokonaisuudessaan työpaikkojen määrä Valkeakoskella on vähentynyt noin viidenneksellä ja teollisuudessa yli kolmanneksen samalla kun uusia työpaikkoja on löytynyt palvelualoilta peräti neljänneksen verran lisää. Seurauksena työpaikkojen vähentymisestä myös väestö kauttaaltaan alkoi vähentyä. 1990-luvun laman myötä työttömyys kasvoi äkillisesti ja väestönkato jatkui 2000-luvun taitteeseen. Sekä väestön väheneminen että työttömyys alkoivat hiljalleen taittua 2000-luvun aikana ja

vuosikymmenen lopulla päästiin jopa jälleen väestönkasvuun. Maailmanlaajuisen taloustilanteen heikennyttyä työttömyys on kuitenkin kääntynyt taas nousuun. Lähivuosina edessä on myös muun Suomen tapaan merkittävän väestönsan eläköityminen, mikä tuo jälleen muutoksia elinkeinorakenteen tarpeisiin ja uusiin mahdollisuuksiin. Osittain tämä kehitys näyttää alkaneen Valkeakoskella jo hetken ennen muuta maata. Vaikka Valkeakoski on edelleenkin hyvin teollisuuspainotteinen, vaikuttaisi palveluiden osuus elinkeinorakenteesta kasvaneen kaiken aikaa, ja tällä hetkellä jalostuksen ja palveluiden osuus on noin yhtä suuri.

Lähestymistapa tutkielman toiseen osioon ja tutkimuskysymykseen oli erilainen. Ensimmäisen osion tutkimus tapahtui havainnoimalla jo tapahtunutta kehityskulkua tilastollisesti. Koin kuitenkin, ettei tämä riittänyt ymmärryksen rakentamiseen paikallisesta kehityksestä eikä myöskään kyennyt vastaamaan kysymykseen työn sisällössä tapahtuneista muutoksista tai aluekehittämisen kannalta keskeisistä näkemyksistä tulevasta. Siten tutkielmaan sisältyi myös ensimmäisen, kvantitatiivisen osion lisäksi paikallisten näkemyksiä haastatteluiden avulla kartoittava kvalitatiivinen osio, jossa selvitin paikallisten toimijoiden näkemyksiä työn kehittymisestä paikkakunnalla jatkossa. Lisäksi kartoitin haastatteluissa toimijoiden näkemyksiä sekä tapahtuneesta että tulevasta muutoksesta yleisemmin. Haastateltavat toivat hyvin ja monipuolisesti esiin monenlaisia rohkeitakin ideoita ja näkemyksiä muutoksista ja mahdollisuuksista jatkossa. Tätä moninaisuutta toin esiin jo edeltävissä luvuissa. Käsiteltyäni ja analysoituani aineiston, alkoi pikku hiljaa kuitenkin myös eri henkilöiden sanojen ja ideoiden ristiriidan väliltä löytyä myös eri aiheista samanlaista laajempaa näkemystä.

Haastatteluissa kävi yleisellä tasolla ilmi, että jatkossa työhön sisältyvien tehtävävaatimusten nähtiin laajentuvan. Vastuu työtehtävässä lisääntyy, ja jälkikäteen muutoskuvaukset vaikuttaisivat pitävän sisällään vastaavia piirteitä, kuin mitä ilmenee Castellsin (2000) ja Lundvallin ja Johnsonin (1994) ajatuksissa verkostojen merkityksen kasvusta. Haastatteluiden perusteella välittyy sellainen kuva, että jatkossa korostuvat entisestään pelkän tietyn erikoisalan ammattitaidon tai kädentaidon osaamisen lisäksi tiedolliset ja sosiaaliset tekijät. Innovaation kaavan mukaisesti pelkkä uusi idea ei riitä, vaan lisäksi tarvitaan oikeanlainen toteutus sekä arvon luominen. Näiden osalta tärkeäksi nousee oikeiden kontaktiverkostojen

tuntemus. Erityisesti kansainvälisten kontaktiverkoston rakentamisessa keskeisenä edellytyksenä on käytännön tasolla kielitaito ja tehdä yhteistyötä monikulttuurisessa ympäristössä.

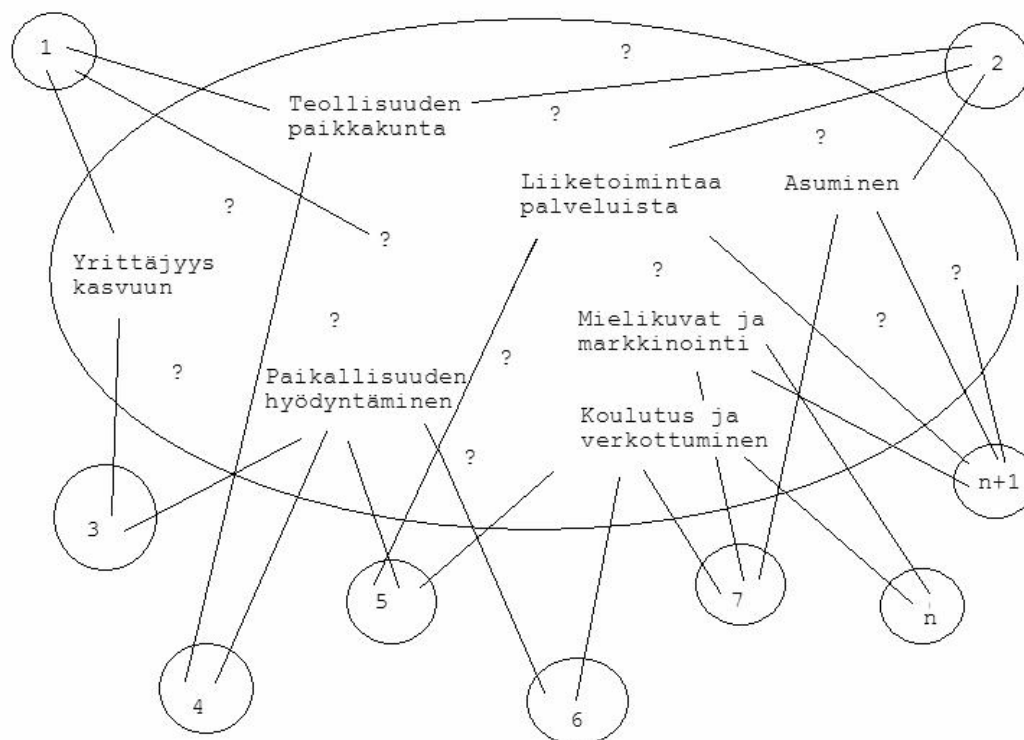
Voidaan toki sanoa, että myös aiemmin kontaktien tuntemus on ollut tärkeää. Aiemmin kontaktit ovat rajautuneet kuitenkin enemmän paikallisesti. Kansainväliset yhteydet tulevat olemaan toiminnan lähtökohtana ja markkinoiden ja kilpailun laajentuessa paikalliset kontaktit eivät enää riitä. Niiden lisäksi korostuu laajemman verkoston merkitys. Mahdollisuudet yhteistyöhön eri toimijoiden välillä ympäri maailmaa on teknisesti entistä helpompaa, mutta tämä edellyttää juuri oikeiden yhteistyöverkoston tuntemusta. Näiden rakentaminen ja ylläpito edellyttää kielitaitoa ja kykyä hankkia yhteyksiä, joiden kautta osaamista pystytään hyödyntämään parhaiten. Kielitaito sinänsä on siis myös yksi osa osaamista, mutta kontaktien mahdollistajana se on erityisessä asemassa. Pelkkä englanti ei enää tule riittämään, vaan uusien mahdollisuuksien löytämiseksi ja hyödyntämiseksi voisi jatkossa nähdä muodostuvan keskeistä kysyntää esimerkiksi kiinan kielen ja kulttuurin osaajille. Lisäksi yhdeksi erityiseksi osaamisalaksi saattaa jatkossa muodostua yleisesti ottaen monikulttuurisen työskentelyn hallinta.

Yleisten muutossuuntien lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli ennen kaikkea tarkastella paikallisten toimijoiden konkreettisia näkemyksiä ja ideoita siitä, millaiseksi työ Valkeakoskella voisi kehittyä jatkossa. Haastatteluissa tuli esiin paljon näkemyksiä potentiaalisista suuntauksista ja pohdinta tulevasta oli monipuolista. Tätä laajaa kirjoa olen käynyt edellä läpi tarkemmin. Pyrkiessäni tiivistämään näkemyksiä ja luomaan laajempaa kuvaa, päädyin haastatteluissani lopulta seuraavaan seitsemään kohtaan, joiden kautta vastaus tähän tutkielmani laadullisen puolen tutkimuskysymykseen rakentuu. Nämä ovat:

- Teollisuuden paikkakunta
- Yrittäjyys kasvuun
- Liiketoimintaa palveluista
- Paikallisuuden hyödyntäminen
- Mielikuvat ja markkinointi
- Asuminen
- Koulutus ja verkottuminen

Haluan painottaa, että jokaisen kohdan sisällön ymmärtämiseksi on syytä paneutua niiden tarkempaan kuvaukseen aiemmissa luvuissa. Jokainen kohta pitää jo itsessään sisällä suuren määrän erilaisia ideoita. Etsittäessä uusia ratkaisuja on tärkeää päästä yli aiemmalta pohjalta rakentuneista ajattelumalleista ja pyrkiä näkemään työn tekemisen mahdollisuudet laajalti. Täysin uusien ratkaisujen löytäminen voi olla hankalaa. Vaihtoehtoisena keinona uusien ratkaisujen löytämiseen hahmottui haastatteluista yksittäisiä täysin uusien asiakysymyksiä tärkeämmäksi eri asioiden yhdistely yli aiempien raja-aitojen. Käytännössä tämä voi tapahtua esimerkiksi ajatteleamalla yli toimintojen, toimialojen, hallinnollisten kunta-, rakenne- tai valtiorajojen – tämän luonteisia ideoita tuli haastatteluissa esiin paljon. Eniten hyödynnettynä esimerkkinä jo nyt teollisuudessa otetaan huomioon kansainvälisyys ja yhä enemmän jo myös palvelutoiminta. Samoin matkailun kannalta tulee huomioida yhteistyömahdollisuudet vaikkapa koulutuksen, yrittäjyyden ja palveluiden puolelta. Samalla tavoin uusia ideoita tulisi kehitellä myös muilta osin. Siten tällä tavoin havainnollistettu lista on siis väärä tapa kuvata näitä tekijöitä, sillä kaiken kaikkiaan yksittäisten ideoiden sijaan tärkeimmäksi haastatteluissa nousi uudenlaisten sovellusten löytäminen eri kokonaisuuksia yhdistämällä. Siten toisenlainen kuvio kuvaakin tulevaisuuden ratkaisuja äskeistä listaa paremmin. Kuvio voisikin näyttää esimerkiksi tältä:

Valkeakoski 20XX

Kuvio 9 – Valkeakosken mahdollisuudet jatkossa

Kuten kysymysmerkit pyrkivät viestimään, mahdollisuudet eivät toki rajoitu näihin seitsemään nimeämään puoleen. Sekä alueen mahdollisuuksien (kuvion 9 suuren soikion sisältö) että erilaisten sovelluksien (kuviossa 9 numeroidut pallot) määrä on sinällään toki rajaton. Etsittäessä uusia käytännön ratkaisuja, olennaisena osana on mahdollisuuksien eli kuvion kysymysmerkkien kartoittaminen toimintaympäristön laajasta moninaisuudesta ja näiden mahdollisuuksien yhdistely uudella tavoin rakentuviksi kokonaisuuksiksi. Vaikein tehtävä tässä tietenkin on juuri uusien mahdollisuuksien tunnistaminen, mutta tätä tutkielmaa tehdessä keskeisimmäksi viestiksi on hahmottunut se, kuinka uudet ratkaisut voivat monesti rakentua parhaiten jo olemassa olevan osaamisen uudeltaisesta yhdistämisestä kenties pienillä uusilla lisätekiijöillä paranneltuina. Keskeiseksi tehtäväksi ei siis välttämättä nousekaan uusien kysymysmerkkien paljastaminen kuviosta vaan eri asioiden yhdistäminen toisiinsa uudella tavoin.

6. POHDINTA

Muutos on ollut Valkeakoskella vahvasti aistittavissa. Se tulee tällä hetkellä aina esiin jossakin muodossa lukiessa lehtiartikkeleita, uutisia, keskustellessa lähes kenen vain kanssa vain *Koskista*. Valkeakoski on malliesimerkki teollisuuden ajan vahvasta tehdaspaikkakunnasta, ja viime vuosikymmenet ovat ravisuttaneet kaupungin rakenteita voimalla. Tutkielman tekemisen kautta olen saanut paljon erilaisia ideoita ja näkemyksiä eri ihmisiltä sekä menneestä, muutoksesta että tulevasta. Näiden näkemysten avulla olen kyennyt lisäämään ymmärrystäni ja luomaan yhdenlaisen kuvan tästä paikallisesta ilmiöstä ja myös uskoakseni välittämään sen eteenpäin tulevaisuuden kehitysideoihin ja ajatuksiin. Evolutionaarisen talousteorian ja tietoyhteiskuntakehityksen näkökulma ovat tutkielman edetessä säilyneet yhtenä pitävänä tapana jäsentää ajatuksia. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole ollut testata näitä teorioita, vaan niiden vaikutus hahmottuu tulkintojen sisällä. Kuten olen halunnut jo alussa korostaa, nämä ovat vain yksi tapa hahmottaa ilmiötä. Toisenlaisista lähtökohdista tapahtumat voisivat hahmottua selvästi eri tavoin ja myös tulkinnat olisivat täten erilaiset. Erilaiset teoreettiset lähtökohdat aineiston tulkintaan tuovatkin hyvät mahdollisuudet jatkotutkimukselle.

Aiheen hahmottamiseksi paremmin sekä itselleni että toisaalta myös informanteille haastattelutilanteissa, kartoitin kuvaa myös haastateltavien omista näkemyksistä jo tapahtuneesta muutoksesta sekä tulevasta. Paitsi taustaymmärryksen luomiseksi muiden kysymysten käsittelyyn, nämä näkemykset toivat kuvaa myös muutosnäkemyksestä perinteiseltä teollisuuspaikkakunnalta. Näkemyksistä nousi esiin monia mielenkiintoisia teema-alueita, jotka edeltävissä luvuissa on käsitelty jo tarkemmin. Monet näistä voitaisiin nähdä myös erilaisina viitteinä yhteiskunnan ja erityisesti siinä tehtävän työn painopisteiden muuttuminen uudenlaiseksi: työn monipuolistuminen, vastuun jakautuminen horisontaalisesti, kunnan vastuun purkautuminen, verkostojen korostuminen, tietotekniikan rakentuminen sisään työhön, joustavuuden lisääntyminen ja niin edelleen. Lista on moninainen ja pitkä. Niin ikään laajoista kehityskuluista juuri kansainvälistyminen toistui uudistuneissa olosuhteissa moneen kertaan ja tämän taustalla korostui tietenkin näkemys niin erilaisten teknisten kuin myös kauppapoliittisten suhteiden ja logististen mahdollisuuksien kehityksestä tämän mahdollistajana. Tässäkin yhteydessä uusien markkinoiden avautuessa

aiemmat hyvät keinot ovat sulkeutuneet. Uudenlaisilla innovaatioilla ja markkinakehityksellä on ollut vaikutuksensa eri toimintojen paikallisiin edellytyksiin Valkeakoskella. Haastatteluissa kävi ilmi moneen otteeseen, *etteivät vanhat toimintamallit enää sovellu nykytilanteeseen* – jotakin ainakin on siis täytynyt selvästi muuttua!

Mielenkiintoisimmiksi havainnoiksi koin laajemmassa teoreettisessa mittakaavassa ihmisten juurtumisen muutoksen sekä palveluviennin kehittymisen ja sitä kautta esimerkiksi työn vaatimusten muutoksen jatkossa. Ensimmäisen osalta tiivistetysti voi sanoa, että ihmiset liikkuvat enemmän kuin aiemmin, rakentavat kontaktiverkostonsa laajemmin eivätkä ole enää samalla tavoin kiinnittyneenä paikkaan kuin ennen. Ensikäteen tämä vaikuttaa haastavalta kehityssuunnalta aluekehittämisen kannalta. Jos ihmisten liikkuvuus on muuttunut siten, etteivät he enää asetu yhtä usein asumaan aloilleen vakituisen työpaikan läheisyyteen, vaan jatkavat liikkumista läpi elämänsä, asettaa tämä uudenlaisen lähestymiskulman alueelliseen kehittämiseen ja ihmisten houkuttelemiseen alueille. Tässä tutkielmassa jäsensin liikkuvuuden hyötyjä verkostonäkökulman kautta: vaikka ihmiset eivät jäisikään, seuduille, voi liikkuvuudesta olla edelleen hyötyä verkostojen rakentamisessa. Erittymisen kiinnostava kysymys on, miten tätä lisääntynyttä liikkuvuutta voitaisiin hyödyntää aluekehittämisessä ja minkälainen olisi täysin verkostonäkökulmaan profiloitunut kaupunki? Tässä olisikin kiintoisia lähtökohtia jatkotutkimukselle. Jälkimmäiseen mainituista havainnoista puolestaan kuului ajatusrakennelma kontaktiverkostojen merkityksestä osaamisen mahdollistajana ja kielitaidosta verkostojen ylläpidon edellytyksenä. Haastatteluissa nähtiin, että osaamista löytyy myös jo työttömänä, mutta missä määrin ongelmat johtuvat tällöin kontaktien puutteesta? Verkostojen hallintaan perustuva liiketoimintamalli voisi myös itsessään toimia potentiaalisena kasvualana perinteisen tavaraviennin lisäksi. Myös tämän puolen lisätutkiminen olisi kiintoisaa. Lisäksi Valkeakosken osalta tärkeänä ilmeni ajattelutavan muutos kaupunkiseudun profiloitumisessa. Sinänsä pieni asioiden keikautus pääläelleen, ajattelutavan muutos ja sen seurauksena strategian päivitys näyttäisi ainakin tuoneen uusia ajatuksia tulevaan. Näin tuntuisivat monet muutkin myöhemmin suuret muutokset saaneet alkunsa: pienten muutosten kautta, jotka saattavat johtaa tässä viitekehyksen mukaisessa luovassa innovaatioprosessissa myöhemmin uusin, arvaamattomiin muutuskulkuihin.

Mitä siis tämä tutkielma on tuonut lisää tälle teoreettiselle viitekehykselle? Näkisin, että ainakin siinä mielessä paljon, että se täydentää tutkimusta keskittymällä alueellisesti ja ajallisesti uudenaikaiseen ja ainutlaatuiseseen tapaukseen. Aineistolähtöisen analyysin kautta nousi esiin joitain myös aiemmassa tutkimuksessa havainnoituja ilmiötä ja lisäksi tapaus toi esiin uusia piirteitä. Valkeakoski seutuna on juuri tällä hetkellä murrostilassa, jonka hetkellisestä poikkileikkauksesta olen mielestäni pystynyt kaappaamaan ainakin osan paikallisten näkemyksistä menneestä sekä odotuksista tulevasta. Erityisen mielenkiintoista onkin tarkastella tämän tutkimuksen tuloksia esimerkiksi 5–10 vuoden kuluttua, ja tarkastella tutkielman tämän hetken maailmankuvaa siinä vaiheessa. Tutkielma on avannut paljon hyviä mahdollisuuksia jatkotutkimukselle toisaalta juuri erilaisten sovellettavien teoreettisten lähtökohtien tai viitekehysten sekä menetelmien puolesta. Vaikka kyseessä on ollut erityiseen paikkaan ja aikaan keskittynyt tapaustutkimus, näen että se on pystynyt luomaan kuvaa erään murrosvaiheessa olevan teollisuuspaikkakunnan muutosnäkökulmista. Tästä tapauksesta saatuja tuloksia voidaan tarkastella muiden vastaavien tapausten tutkinnassa.

Tutkielmaa tehdessä jouduin tekemään valintoja ja rajauksia, jotka sulkiivat joitain polkuja, mutta myös tekivät siitä myös juuri sen, mitä siitä lopulta tuli. Esimerkiksi haastateltavien valinnassa olin pakotettu tekemään rajauksia. Joukko oli jo nyt suurempi kuin alkujaan olin suunnitellut, mutta varmasti monia mielenkiintoisia ja kenties uusiakin puolia esiin tuovia haastateltavia olisi varmasti myös löytynyt. Tämän opinnäytetyön puitteissa täytyi työn määrä kuitenkin pitää sopivissa rajoissa ja sikäli olen hyvin tyytyväinen ja kiitollinen saamiini haastatteluihin.

Tutkielman tekeminen on ollut pitkä ja opettava kokemus. Lähtö ensimmäisistä ideoista tutkimussuunnitelmaan kesti yksinään jo lähes 9 kuukautta ja siitä noin puoli vuotta myöhemmin alkaa työ nyt olla valmis. En usko, että kukaan pystyy tekemään tällä tavoin jäsentävää työtä alusta asti selkein suunnitelmin, vaan kyseessä on löytämiseen perustuva työskentelyprosessi, jossa alun täydellisen epäselvyyden keskeltä kokonaisuuden ääriviivat alkavat hiljalleen hahmottua pala palalta. Alkuvaiheiden suunnitelmat ovat muuttuneet matkalla monesti, mutta edelleenkin mielestäni kyseessä on sama ilmiö, jota alun perin lähdin tutkimaan. Milloinkaan en vain olisi osannut etukäteen kuvitella, mihin kaikkialle se tuli minut vielä viemään.

Tutkielman valmistuminen ei kuitenkaan ole vielä loppu, vaan muutoksessa piilee aina uusi alku tulevaan.

LÄHTEET

- Bathelt, H. & Malmberg, A. & Maskell, P. 2004. Clusters and Knowledge: Local Buzz, Global Pipelines and the Process of Knowledge Creation. *Progress in Human Geography*, 28(1), 31–56.
- Bell, D. 1976. *The Coming of Post-Industrial Society: a Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1966. *The Social Construction of Reality*. Suomenkielinen käännös “Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma” julkaistu 1996. Helsinki: Gaudeamus.
- Blom, R. & Melin, H. & Pimiä, P. 2001. *Tietotyö ja työelämän muutos. Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Boschma R.A. & Lambooy, J.G. 2001. Evolutionary economics and regional policy, *Annals of Regional Science*, 35(1), 113–133.
- Bruun H., & Hukkinen J. 2003. Crossing Boundaries: An Integrative Framework for Studying Technological Change. *Social Studies of Science*, 33(1) 95–116.
- Böckerman, P. 2000. Schumpeter ja luova tuho. *Palkansaajien tutkimuslaitos. Työpapereita* 167.
- Caballero, R. & Hammour, M. 1996. On the Timing and Efficiency of Creative Destruction. *The Quarterly Journal of Economics*, MIT Press, 111(3), 805–852.
- Caballero, R. & Hammour, M. 2000. *Creative Destruction and Development: Institutions, Crises, and Restructuring*. NBER Working Papers 7849, National Bureau of Economic Research.
- Caballero, R. & Hammour, M. 2005. *The Cost of Recessions Revisited: A Reverse-Liquidationist View*. *Review of Economic Studies*, Blackwell Publishing, 72(2), 313–341.
- Cambridge Econometrics. 2003. *The value of the sports economy in England*. Cambridge: Cambridge Econometrics.
- Castells, M. 1. painos 1996, 2. painos 2000. *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I*. Cambridge; Oxford: Blackwell.
- Cooke P. Uranga M. G. & Etxebarria G. 1998. Regional systems of innovation: an evolutionary perspective. *Environment and Planning A* 30(9) 1563–1584.
- Digitampere. 2010. *Hankkeet: Demola. Verkkosivu*. Luettavissa osoitteessa http://www.osketampere.fi/www_digitampere_fi/hankkeet/demola/.

- Dosi, G. & Nelson, R. 1994. An introduction to evolutionary theories in economics. *Journal of Evolutionary Economics*, 4(3), 153–172.
- Drucker, P. 1969. *The Age of Discontinuity. Guidelines to our Changing Society*. Lontoon: Heinemann.
- Fischer, A.G.B. 1939. Production, primary, secondary and tertiary. *Economic Record*, 15(1), 24–38.
- Florida, R. 2002. *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Florida, R. 2010. *The Great Reset. How New Ways of Living and Working Drive Post-Crash Prosperity*. New York: HarperCollins.
- Freeman, C. 1990. Schumpeter's Business Cycles Revisited. Teoksessa Heertje, A. – Perlman, M. (toim.): *Evolving Technology and Market Structure. Studies in Schumpeterian Economics*. USA: The University of Michigan Press.
- Freeman C. 1994. The Economics of Technical Change: A Critical Survey. *Cambridge Journal of Economics* 18(4), 463–514.
- Hayek, F. 1944. *The Road to Serfdom*. Suomenkielinen käännös "Tie orjuuteen" julkaistu 1995. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Häkli, J. 1999. *Meta Hodos. Meta hodos: Johdatus ihmismaantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Kuznets, S. 1940. Schumpeter's Business Cycles. *The American Economic Review*, 30(2), 257–271.
- Lahti, A. 2002. *Moderni taloustiede ja innovatiiviset kasvuyritykset : schumpeterismi on edelleen ajankohtainen*. Keuruu: Keuruun laatupaino.
- Lith, P. 2002. *Palvelujen merkitys maailmankaupassa kasvanut*. Tietoaika 9/2002. Tilastokeskus.
- Lundvall, B-Å. & Johnson, B. 1994. The learning economy. *Journal of Industry Studies* 1 (2), 23–42.
- Melin H. & Mamia T. (Toim.). 2010. *Tapaus Voikkaa – Teollisuusyhteisö murroksessa*. Tampereen yliopiston Porin yksikön julkaisu 4. Pori.
- Moilanen, T. & Rainisto S. 2008. *Suomen maabrändin rakentaminen*. Helsinki: Finland Promotion Board.

- Metcalf, J.S. 1998. *Evolutionary Economics and Creative Destruction*. Lontoo: Routledge.
- Mises, L von. 1929. *Kritik des Interventionismus*. Uudistettu englanninkielinen käännös ”Critique of Interventionism” julkaistu 1996. Foundation for Economic Education. New York: Irvington-on-Hudson. Luettavissa verkossa osoitteessa <http://mises.org/etexts/mises/critique/contents.asp>. Luettu 10.6.2010.
- Monten, S. 2006. *Epättyypillisten työsuhteiden kehitys Helsingin seudulla 1997–2006*. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Nelson, R.R. & Winter, S.G. 1982: *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge: Harvard University Press.
- Oestreicher, K. 2009. *Management & Leadership in the Environment of Disruptive Innovation*. Research Focus One Day Conference Leadership & Management, 19.5.2009, University of Worcester.
- Oppers, S. E. 2002. *The Austrian Theory of Business Cycles: Old Lessons for Modern Economic Policy?* IMF Working Paper No. 2/02. Luettavissa verkossa osoitteessa: <http://ssrn.com/abstract=879306>
- Pohjansaari, E & Storgårds, L. 2002. *Palvelujen ulkomaankauppa Suomessa vielä vähäistä*. Tietoaika 9/2002. Tilastokeskus.
- Pyöriä, P. 2006. *Understanding Work in the Age of Information*. [Akateeminen väitöskirja]. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampere University Press.
- Reich, R. 1991. *The Work of Nations. Preparing Ourselves for the 21st Century Capitalism*. New York: Vintage Books.
- Rosenberg N. 1982. *Inside the Black Box*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. Viitattu 10.6.2010.
- Saarivirta, T. 2008a. *Inhimillinen pääoma sosiaalisissa verkostoissa – osaamisen hyödyntäminen ja itseuudistuminen taloudellisessa kehityksessä*. Teoksessa: N. Mustikkamäki & Sotarauta, M. (Toim.) *Innovaatioympäristöjen monet kasvot..* Tampere: Tampere University Press.
- Saarivirta, T. 2008b. *Taloudellinen kehitys, evolutionaarinen muutoskäsitelmä ja avoin innovaatio*. Tarkastelussa Xpolis -kehityshanke. Sente työraportteja 22/2008. *Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö Sente, Tampereen yliopisto*.
- Saarivirta, T. 2008c. *Self-Renewal Capacity and Economic Growth*. Manchester Business School Working Paper, Number 568.

- Schumpeter, J.A. 1934. *The Theory of Economic Development*. Oxford: Oxford University Press. Alkuperäisjulkaisu 1911.
- Schumpeter, J.A. 1943. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Lontoo: George Allen and Unwin.
- Sirén, A. 2007. *Juuso Walden: 1907-1972*. Valkeakoski: UPM-Kymmene.
- Sotarauta, M. 2001. Kehittämispelit ja alueiden kilpailukyvyyn kahdeksas elementti. Teoksessa Sotarauta, M. & Mustikkamäki, N. (toim.) *Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä*. ACTA nro 137. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Sotarauta, M. & Linnamaa, R. & Suvinen, N. 2003. Tulkitseva kehittäminen ja luovat kaupungit: Verkostot ja johtajuus Tampereen kehittämisessä. Tekniikan akateemisten liitto ja Tampereen yliopisto, Sente-julkaisuja 16/2003. Tampere.
- Storper, M. & Venables, A. 2004. Buzz: The Economic Force of the City. *Journal of Economic Geography*, 4(4), 351–370.
- Stähle, P., Sotarauta, M. & Pöyhönen, A. 2004. Innovatiivisten ympäristöjen ja organisaatioiden johtaminen. Eduskunnan kanslian julkaisu 6/2004.
- Tanskanen A 2007. Vuokratyösuhte epätyypillisenä työsuhteena. Työpoliittinen Aikakauskirja 1/2007.
- The Hub Tampere. 2010. Verkkosivu. Luettavissa osoitteessa <http://hub tampere.wordpress.com/about/>.
- Tilastokeskus 2007. Kaskipelloilta palveluyhteiskuntaan - 90 vuotta elinkeinorakenteen muutosta. Suomi 1917 – 2007 –teemasarja. Verkkojulkaisu, luettavissa osoitteessa <http://www.stat.fi/tup/suomi90/helmikuu.html>. Luettu 17.6.2010.
- Tolz, S. (tuottaja/ohjaaja) & Vetter, M. (ohjaaja). 2007. *Traders' Dreams – Eine Reise in die Ebay-Welt*. [Dokumentti]. Esitetty Suomessa YLE FST5 –kanavalla 9.4.2010. Saksa: Filmquadrat.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Turok, I. 2009. The Distinctive City: Pitfalls in the Pursuit of Differential Advantage. *Environment and Planning A*, 41(1), 13–30.
- Työministeriö. 2007. Työvoima 2025, Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä, Työpoliittinen tutkimus 325.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2008. Hallitus nimesi Imatran ja Kajaanin seutukunnat äkillisen rakennemuutoksen alueiksi. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 235/2008. Luettavissa verkossa osoitteessa <http://www.vn.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=238135>. Luettu 21.6.2010.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2010. Innovaatiot. Verkkosivu. Luettavissa osoitteessa <http://www.tem.fi/Inno>. Luettu 9.6.2010.

Uusitalo, R. 2008. Onko pätkätöiden yleistymisen totta vai tilastoharhaa? Yhteiskuntapolitiikka 1/2008.

Valkeakosken elinkeinojen kehittämisohjelma 2007-2011. Luettavissa verkossa osoitteessa http://www.valkeakoski.fi/attachments/julkaisut/hake/elinkeino_ohjelma_2007_2011.pdf. Luettu 21.6.2010.

Webster, F. 1. painos 1995, 3. painos 2006. Theories of the Information Society. Lontoo: Routledge.

LIITTEET

LIITE 1: Haastatellut henkilöt

Raimo Koskela / toimitusjohtaja, Valkeakosken Seudun Kehitys Oy
Pertti Rantamäki / kehityspäällikkö, Valkeakosken Seudun Kehitys Oy
Markku Auvinen / kunnanjohtaja, Valkeakosken kaupunki
Jukka Varonen / talous- ja kehittämisjohtaja, Valkeakosken kaupunki
Pekka Järvinen / kaupunginhallituksen puheenjohtaja
Heikki Tyvi / yrittäjä, kaupunginhallituksen 1. vpj
Pauli Kiuru / valtuutettu, kunnanhallituksen jäsen, Valkeakoski
Antti Isoviita / kv-markkinointipäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu.
Mikko Soipio / opiskelija, Hämeen ammattikorkeakoulu Valkeakoski
Risto Aalto / puheenjohtaja, Valkeakosken kauppakamariosasto / markkinointijohtaja,
Peterson Packaging Oy
Eeva Niskavaara / talouskouluttaja, yrityskonsultti / Eeva Niskavaara Consulting Oy
Kari Helenius / pääluottamusmies, Metso Paper Valkeakoski Oy

LIITE 2: Haastatteluiden yhteydessä käytetyt materiaalit

Tässä tutkielmassa esitetyt materiaalit:

Kuvio 4: Valkeakosken elinkeinokohtaiset työpaikat - osuuksina

Kuvio 5: Valkeakosken elinkeinokohtaiset työpaikat - määrissä

Kuvio 6: Työpaikkojen osuudet teollisuuden eri aloilla Valkeakoskella 1986–2006

Taulukko 3: Suurimmat työnantajat Valkeakoskella 1986–2008

Valkeakosken elinkeinojen kehittämisohjelma 2007–2011

Ainoastaan haastatteluissa esitetyt materiaalit:

Aamulehti. 10.1.2010. ”Valkeakosken Säckisaareen voi nousta kolmen pilvenhipojaa ja koti 2500 ihmiselle”.

Aamulehti. 21.2.2010. ”Sellusta tehty kuitukangas vetää valkeakoskelaista Anpapia maailmalle”.

Aamulehti. 8.3.2010. ”Puutarhayrittäjä hakee tulosta energiaratkaisuja kehittämällä”.

Valkeakosken Sanomat. 12.11.2009. ”Sedu ostaa Hakan itselleen”.

Valkeakosken Sanomat. 8.2.2010. ”Sedu visioi Linnosaareen sillan”.

Valkeakosken Sanomat. 22.1.2010. ”Prosessiosaajille entistä monipuolisempi koulutus”.

Valkeakosken Sanomat. 15.2.2010. ”Kuidun jatkolle edellytykset”.

Valkeakosken Sanomat. 16.2.2010. ”Tammikuussa tuplasti uusia yrityksiä”.

Helsingin Sanomat. 11.9.2009. ”Kajaanin rakennemuutos toteutui ennätysajassa”.

Helsingin Sanomat. 22.10.2009. ”TED – Rahaa ilmaisella sisällöllä”.

Helsingin Sanomat. 22.2.2010. ”Tulevan vaurauden väylä”.

YLE Uutiset. 8.3.2010. ”Turska teki pohjoisnorjalaisista laiskoja”.

Tampereen kauppakamarilehti 3/2007. ”Tervasaari keskittyy tarrapaperiin”.

Kaikkea materiaaleja ei käytetty jokaisessa haastattelussa.